

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**1950-60 DÖNEMİ İSTANBUL KONUT MİMARLIĞININ
21.YY KONUTU ÇERÇEVESİNDE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Y.Mimar Güliz ÖZORHON

**FBE Mimarlık Ana Bilim Dalı, Mimari Tasarım Programında
Hazırlanan**

DOKTORA TEZİ

Tez Savunma Tarihi	:25.03.2009
Tez Danışmanı	:Prof..Dr. Bülent TARIM
Juri Üyeleri	:Prof. Işık AYDEMİR
	:Doç.Dr. Sema SOYGENİŞ (Bahçeşehir Ü.)
	:Doç.Dr.Deniz E. ÖNDER
	:Yrd.Doç.Dr.Semra TOKAY (Maltepe Ü.)

İSTANBUL, 2009

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**1950-60 DÖNEMİ İSTANBUL KONUT MİMARLIĞININ
21.YY KONUTU ÇERÇEVESİNDE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

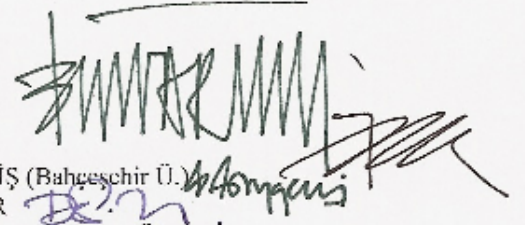
Y.Mimar Güliz ÖZORHON

FBE Mimarlık Ana Bilim Dalı, Mimari Tasarım Programında
Hazırlanan

DOKTORA TEZİ

Tez Savunma Tarihi
Tez Danışmanı
Juri Üyeleri

:25.03.2009
:Prof.Dr. Bülent TARIM
:Prof. Işık AYDEMİR
:Doç.Dr. Sema SOYGENİŞ (Bahçeşehir Ü.)
:Doç.Dr.Deniz E. ÖNDER
:Yrd.Doç.Dr.Semra TOKAY (Maltepe Ü.)

İSTANBUL, 2009

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ŞEKİL LİSTESİ	iii
ÇİZELGE LİSTESİ	v
ÖNSÖZ.....	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Çalışmanın Amacı	1
1.2 Çalışmanın Kapsamı ve Sınırları	2
1.3 Çalışmanın Yöntemi	3
2. 20.YY DA “KONUT”UN GELİŞİMİ	5
2.1 20.yy da Konut	5
2.2 20.yy’ın Öncü Mimarları ve Konut Yerleşmeleri	7
2.2.1 Le Corbusier ve Konut	8
2.2.2 Mies Van Der Rohe, Weissenhof (1927).....	12
2.2.3 Walter Gropius - Dessau-Törten (1926-28), Dammerstock (1927-28)	15
2.2.4 Siemensstadt Yerleşimi (1930).....	17
3. 1950-60 DÖNEMİ İSTANBUL “KONUT” MİMARLIĞI.....	20
3.1 1950 Öncesi Türkiye Mimarlığında “Konut”	20
3.2 1950–60 Dönemi Sosyo-Kültürel ve Politik Ortamı	26
3.3 1950–60 Dönemi İstanbul Konut Mimarlığı	32
3.3.1 Emlak Bankası Uygulamaları	39
3.3.1.1 Levent Mahallesi	41
3.3.1.2 Koşuyolu Mahallesi	46
3.3.2 İşçi Konutları	50
3.3.2.1 Okmeydanı Konutları	50
3.3.2.2 Selami Ali Mahallesi	54
3.3.2.3 Arpa Emini Mahallesi.....	56
3.3.3 Bir Kooperatif Deneyimi: Şenesenevler	59
3.3.3.1 C1 Tipi.....	63
3.3.3.2 F1 Tipi	68
3.4 Bölüm Değerlendirmesi.....	73
4. 21.YY'IN DEĞİŞEN DİNAMİKLERİ İŞİĞİNDA “KONUT”	77
4.1 20.yy Konut Yerleşimlerinin Sürdürülebilirliği	88
4.2 Karma İşlevli Bina-Bina Grupları	90
4.3 Ekolojik Tasarım Yaklaşımları	95
4.4 Bölüm Değerlendirmesi.....	98

5.	SONUÇLAR.....	102
	KAYNAKLAR.....	108
	EKLER	116
	Ek 1 1950–2000 İstanbul konut izlencesi.....	117
	Ek 2 1950–60 Konuta ilişkin yasal düzenlemeler	118
	Ek 3 Yabancı uzmanların raporları.....	119
	Ek 4 1950–60 Dönemi konut yerleşmelerinin 1966, 1982, 2005 uydu haritaları aracılığı ile izlenmesi.....	120
	ÖZGEÇMİŞ.....	121

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2-1 Bauhaus Okulu (web1, 2008)	5
Şekil 2-2 Le Corbusier, Villa Savoye (web 19, 2008)	8
Şekil 2-3 Le Corbusier, Domino Konutları (Boesiger, 1998)	9
Şekil 2-4 Le Corbusier-Pessac Konutları (Boesiger, 1998)	10
Şekil 2-5 Le Corbusier-Pessac Konutları (Boesiger, 1998)	10
Şekil 2-6 Le Corbusier, Voisin (1925)-United Habitation (1952) (web1, 2008)	11
Şekil 2-7 Mies van der Rohe, Farnsworth Evi (web18, 2008)	12
Şekil 2-8 Weissenhof (1927) (web1, 2008).....	13
Şekil 2-9 Mies Van Der Rohe'nin bloğu (French, 2008)	14
Şekil 2-10 W. Gropius ve M. Breuer'in tasarımı Breuer House (1938–39) (web1, 2009)	15
Şekil 2-11 Dessau-Törten (web1, 2009).....	16
Şekil 2-12 Dammerstock yerleşimi ve plan örneği (web1, 2009)	16
Şekil 2-13 Damerstock'taki sıra evler (web1, 2009).....	17
Şekil 2-14 Siemensstadt vaziyet planı (web1, 2009).....	17
Şekil 2-15 Siemensstadt, Scharoun'un konutları (web1, 2009)	18
Şekil 2-16 Siemensstadt, Scharoun'un konutları (French, 2008).....	19
Şekil 3-1 Seyfi Arkan'ın küçük konut tasarımlarından (web2, 2008).....	21
Şekil 3-2 Kozlu işçi lojmanları-Seyfi Arkan (web2, 2008).....	22
Şekil 3-3 Sümerbank Kayseri bez fabrikası evler-santral binası (Arıtan, 276)	23
Şekil 3-4 Saraçoğlu yerleşimi (Zander, 2007, web 11, 2009)	24
Şekil 3-5 Bahçelievler yerleşimi (Tekeli, 1984).....	25
Şekil 3-6 Arkitekt Dergileri	26
Şekil 3-7 Tekel Çayırbaşı İşçi Lojmanları Cephe ve Plan çizimleri	35
Şekil 3-8 H. Baysal-M. Birsal, Birkan apartmanları ve hukukçular sitesi (Tanyeli, 2004)	36
Şekil 3-9 Gecekondular 1950'ler (web15, 2009)	37
Şekil 3-10 Bankanın İlanlarından (k:Anon,1961)	39
Şekil 3-11 Levent mahallesi (web 2, 2008).....	41
Şekil 3-12 Levent mahallesi (1.2.3 ve 4. Levent) (Özkan, 2006)	42
Şekil 3-13 Levent'te yer alan tek ev örnekleri	43
Şekil 3-14 Levent'te yer alan apartman örnekleri (Özkan, 2006)	43
Şekil 3-15 Jacksonville konut yerleşimi (1943)	44
Şekil 3-16 Kochenhof yerleşimi (web 15, 2009).....	45
Şekil 3-17 Genel görünüm (Güvenç ve Işık, 1999).....	46
Şekil 3-18 Vaziyet Planı (Şener ve Yıldız, 2000)	47
Şekil 3-19 Koşuyolu'ndaki konutlardan örnekler (Şener ve Yıldız, 2000).....	47
Şekil 3-20 Koşuyolu mahallesi, 2009.....	48
Şekil 3-21 Dammerstock ve Koşuyolu'nun bir biriminin karşılaştırılması.....	49
Şekil 3-22 İşçi konutlarının İstanbul içindeki konumları (web 16, 2008).....	50
Şekil 3-23 Okmeydanı'nda yer alan konut grupları (web 16, 2008)	50
Şekil 3-24 Belediye Evleri (web 16, 2008)	51
Şekil 3-25 Belediye Evleri, 2008.....	51
Şekil 3-26 Taşkızak Evleri (web 16, 2008).....	52
Şekil 3-27 Taşkızak çalışanları evleri, 2008.....	52
Şekil 3-28 Denizbank Evleri (web 16, 2008)	53
Şekil 3-29 Denizbank evleri, 2008	53
Şekil 3-30 Selami Ali mahallesi (web 16, 2008).....	54
Şekil 3-31 Selami Ali Mahallesi, 2008.....	55
Şekil 3-32 Arpa Emini Mahallesi (web 16, 2008).....	56
Şekil 3-33 Arpa Emini Mahallesi, 2008	57

Şekil 3-34 Arpa Emini Evlerinden Örnek (İBB arşivi)	58
Şekil 3-35 Şenesenevler-50'li yıllardaki görünüm (Anon., 1952b)	59
Şekil 3-36 Şenesenevler- 50'li yıllardaki görünüm (Anon., 1952b)	59
Şekil 3-37 Şenesenevler- 50'li yıllardaki görünümü (Anon., 1952b)	60
Şekil 3-38 Vaziyet planı üzerinde farklı tipolojiler	61
Şekil 3-39 Vaziyet planı üzerinde sosyal donatılar	61
Şekil 3-40 Şenesenevler Banka Evleri Klüp Binası (Anon., 1952b)	62
Şekil 3-41 Şenesenevler Banka Evleri Klüp Binası (Anon., 1952b)	62
Şekil 3-42 Konutların bir araya gelişlerinde uygulanan farklı kompozisyonlar	63
Şekil 3-43 C1 tipi, 2008	63
Şekil 3-44 C1 tipi plan, 2008 (Anon., 1952b)	64
Şekil 3-45 C1 tipi taş duvar, 2008	64
Şekil 3-46 C1 tipi baca ve pencere detayı, 2008	65
Şekil 3-47 F1 tipi , 2008	68
Şekil 3-48 F1 tipi planı	69
Şekil 3-49 F1 Tipi Konuttan Görünüşler, 2008	70
Şekil 3-50 Şenesenevler'in yapıldığı dönem ile 2008'deki durumunun karşılaştırılması	72
Şekil 3-51 Şenesenevler, Koşuyolu ve Levent	75
Şekil 4-1 Portable Housing+Ecoville (Jodidio, 2004)	81
Şekil 4-2 Dijital ev (web 9, 2009)	83
Şekil 4-3 Teknoloji-çevre-yaşam ilişkileri ile ilgili anlatılar	85
Şekil 4-4 Güneş Evi (Roloff, 2002)	86
Şekil 4-5 Birinci olan proje (web 7, 2009)	87
Şekil 4-6 Opoloska'nın dönüşümü (web 12, 2009)	89
Şekil 4-7 Opoloska'nın dönüşümü (web 12, 2009)	89
Şekil 4-8 TOKİ Uygulamalarından Örnek	90
Şekil 4-9 Dublin Elm Park Kampus (web 5, 2009)	92
Şekil 4-10 Dublin Elm Park Kampus (web 5, 2009)	93
Şekil 4-11 Linked Hybrid (web13, 2009)	93
Şekil 4-12 Linked hybrid (web13, 2009)	94
Şekil 4-13 Living wall (web 8, 2009)	95
Şekil 4-14 Solar Energy-Efficient Building in Beijing (web1, 2009)	96
Şekil 4-15 Schlierberg Güneş Yerleşimi (web 3, 2009)	97
Şekil 4-16 Schlierberg Güneş Yerleşimi (web 3, 2009)	97

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 3-1 C1 Tipinin mimari açılımı.....	67
Çizelge 3-2 F1 Tipinin mimari açılımı	71
Çizelge 4-1 21.yy Konutu ile 1950–60 Şenesenevler karşılaştırması	101

ÖNSÖZ

İstanbul yüzyıllar boyu pek çok kültüre ve bu kültürlerin mimari birikimine ev sahipliği yapmış bir kenttir. Bu yapısıyla mimarların ilgi alanındaki yeri halen güncelliğini korumakta ve bir laboratuvar gibi farklı yönleriyle araştırılmaya devam edilmektedir. Bu çalışma kapsamında da “İstanbul 1950–60 dönemi konut mimarlığı” irdelenmiş ve çeşitli araçlarla ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Tezin amacı mimari bir görselleştirmenin yanı sıra, bu dönem yerleşmelerinin barındırdığı özellikleri ile konut tartışmaları içine katılmasının sağlanmasıdır.

Çalışmanın başlangıcından itibaren her aşamada eleştiri ve yorumları ile destek ve yol gösterici olan tez danışmanım Prof. Dr. Bülent TARIM’a ve tez süresince katkılarını esirgemeyen değerli hocalarım Prof. Işık AYDEMİR ve Doç. Dr. Sema SOYGENİŞ’e teşekkür ederim. Ayrıca, konuya getirdikleri eleştiri ve yorumlar, sağladıkları literatür imkanları ve diğer katkılarından dolayı başta Prof. Erkut ÖZEL ve Yrd.Doç.Dr.Semra TOKAY olmak üzere Maltepe Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü’nün tüm değerli Öğretim Elemanlarına, yorumları ve sevgisi ile hep yanımda olan eşim Dr. Mimar İlker Fatih ÖZORHON’a, ve son olarak da beni her zaman destekleyen anneme, babama ve kardeşlerime teşekkürlerimi sunarım.

Mart, 2009

Güliz ÖZORHON

ÖZET

1950–60 DÖNEMİ İSTANBUL KONUT MİMARLIĞININ 21.YY KONUTU ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Güliz ÖZORHON
Mimarlık, Doktora Tezi

Bu çalışma, İstanbul ve Türkiye konut kültürünün oluşumu açısından önemli ve öncü özellikler barındırdığı düşünülen 1950–60 dönemi İstanbul kenti konut mimarlığını incelemiştir. Bu inceleme bu dönemi önceleyen mimari referansların da farkında olmayı gerektirdiğinden tez kapsamında 20.yy konutu ve konut yerleşmelerine de değinilmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti'nin erken dönemi de konut tasarımları ve söylemleri üzerinden ele alınmıştır. Şüphesiz bu altyapının hazırlanması 1950–60 dönemi mimarlık ortamının anlaşılmasını kolaylaştırmıştır.

Bu anlamda mimarlık ortamını etkileyen toplumsal olaylara değinilmiş; dönemin politik ve sosyo-kültürel özellikleri ortaya konmuştur. Daha sonra, 1950–60 dönemi İstanbul konut yerleşmeleri Levent, Koşuyolu, Okmeydanı, Arpa Emini, Selami Ali konutları ve Şenesenevler Yapı Kooperatifi fotoğraf ve çizimlerle ortaya konmuş, tespit ve analizler yapılmıştır. Ayrıca barındırdıkları ortak özellikler irdelenmiş, batı'daki benzerleri araştırılmıştır.

Çalışmada ayrıca, çağdaş yaşamın(21.yy'ın) nasıl bir konut tanımladığını anlamaya yönelik bir irdeme yapılmıştır. Yaşamın değişiminin konut'u nasıl farklılaştırdığının izi sürülmüş, örnekler üzerinden yapılan değerlendirmeler ışığında 21.yy konutu için; 20.yy'ın konut üretiminin sürdürülebilirliği, karma işlevli bina-bina grupları, ekolojik tasarım yaklaşımları şeklinde sıralanan başlıklar öne çıkmış ve tez kapsamında bu başlıklar üzerinde ayrı ayrı durulmuştur. Bu değerlendirmeler sonucunda, 21.yy mimarlığı açısından önemli kavramlar bir tablo aracılığı ile ortaya konmuş ve 1950–60 döneminin konut yerleşmeleri ile ortaklıkları araştırılmıştır.

Bu tablo ile 1950–60 dönemi konut yerleşmelerinin özellikleri ile 21.yy'ın çağdaş konutunun pek çok ortaklık barındırdığı görülmüştür. Yani 1950–60 dönemi İstanbul'unun bu ilk konut yerleşmeleri pek çok özellikleri ile hala güncel, doğru, sağlıklı konut çevreleri tanımlamaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: 1950–60 dönemi, konut yerleşimleri, 21.yy'da konut.

JÜRİ:

1. Prof.Dr. Bülent TARIM
2. Prof.Işık AYDEMİR
3. Doç.Dr.Sema SOYGENİŞ (Bahçeşehir Ü.)
4. Doç.Dr.Deniz E.ÖNDER
5. Yrd.Doç.Dr.Semra TOKAY (Maltepe Ü.)

Kabul tarihi: 25.03.2009

Sayfa Sayısı: 121

ABSTRACT

EVALUATION OF ISTANBUL’S HOUSING ARCHITECTURE IN THE PERIOD OF 1950-60 WITHIN THE 21.CENTURY HOUSING CONTEXT

Güliz ÖZORHON
Architecture, Ph.D. Thesis

The major objective of this study is to investigate the 1950–60 period’s Istanbul housing architecture which include important and premise features on the formation of the housing culture of Istanbul and Turkey. As this research requires to be aware of the architectural references giving this period priority, housing and housing settlements of 20. century have been mentioned. Beside, early period of Turkish Republic has been taken into consideration with the housing designs and rhetorics. Undubtly, preparation of this underwork eases the understanding of architecture environment of 1950–60 period.

As such, the social events effecting this period architecture have been dealt with and politic and socio-economic features of the period have been considered. After that, İstanbul housing settlements of the period 1950–60 Levent, Koşuyolu, Okmeydanı, Arpa Emini, Selami Ali and Şenesenevler Building Cooperative are stated with photographs and drawings, determinations and analysis have been done. Furthermore their comen features have been explicated and the similar examples in the West have been investigated.

In the study, moreover, a questing have been done to understand how contemporary life describe the housing. How the change of life differentiate the housing have been chased, in the light of the evaluations made on examples, for 21. century housing, three titles of “sustainability of 20 century housing”, “mixed use building- building groups” and “ecological design approaches” have sticked out and these titles have been asserted respectively. As a result of these evaluations, important concepts have been set with a table in terms of 21. century architecture and its commonalities with the housing settlements of 1950–60 period have been searched.

Through the mediation of this table it has been seen that the housing settlements of 1950–60 period includes many common points with the contemporary housing of 21. century. That means, these first housing settlements of the period still describes actual, accurate, healty housing environments with their many features.

Keywords: 1950-60 period, housing settlements, housing of 21.century

JÜRİ:

1. Prof.Dr. Bülent TARIM
2. Prof.İşık AYDEMİR
3. Doç.Dr.Sema SOYGENİŞ (Bahçeşehir Ü.)
4. Doç.Dr.Deniz E.ÖNDER
5. Yrd.Doç.Dr.Semra TOKAY (Maltepe Ü.)

Kabul tarihi: 25.03.2009
Sayfa Sayısı: 121

1. GİRİŞ

1.1 Çalışmanın Amacı

Bu çalışma, Türkiye konut kültürünün oluşumu açısından önemli ve öncü özellikler barındıran, 1950–60 dönemi İstanbul konut mimarlığını konu etmektedir. Çalışma kapsamında, 1950–60 dönemi İstanbul kenti konut sunumunun **“toplulu”** olarak tasarlanan yerleşimler üzerinden araştırılması amaçlanmaktadır. Bu dönem İstanbul konut mimarlığı, bir ayırım yaratması, pek çok “ilk olma” durumu barındırması ve kendisinden sonrası için örnek teşkil etmesi açılarından değerlidir.

Bu açılardan, yani, 1950–60 dönemi konut yerleşmeleri Türkiye konut kültürü açısından yeni’yi tanımladığından, batıdaki örneklerin araştırılmasının önemi belirginleşmektedir. Bu bakış açısıyla tez öncelikle batıdaki 20.yy mimarları ve onların konut yerleşmeleri örneklerini incelemiştir.

Şüphesiz mimarlık, toplumsal referanslarla gelişmekte ya da değişmektedir. Bu anlamda çalışma, dönemin sosyo-kültürel ve politik özelliklerini araştırarak bu mimarinin hangi koşullarda ve neye cevap olarak üretildiğini anlamaya çalışmıştır.

Tez kapsamında incelenen İstanbul kenti 1950–60 dönemi konut yerleşimleri günümüzde, yok olma ve/veya değişime uğrayarak kimliğini yitirme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu anlamda tezin en önemli amacı, dönemine özgü mimari izler taşıyan modern yapı-yerleşim örnekleri olarak, 1950–60 dönemi İstanbul konut yerleşimlerini hem belgesel değerleri ile hem de tasarıma yaklaşımları açısından mimarlık ortamına sunmaktır.

Ayrıca, 21.yy mimarlığının “konut”a yaklaşımındaki farklılaşmaları ve çağdaş yaşam alışkanlıklarının konuta getirdiği yenilikleri çeşitli mekanizmalar ve örnekler aracılığı ile araştırmak çalışmanın bir diğer önemli kısmını oluşturmaktadır. Bu açılım, 1950’lerin konut yerleşmelerinin -bugünün yaşama koşulları ve mekânsal beklentileri içinde- neden hala **“güncel, doğru, sağlıklı konut çevreleri”** olarak tanımlandıkları sorusunun cevabını verebilme olanağı sunmaktadır.

Öte yandan, sözü geçen konut gruplarını mimari bir bakış açısıyla yorumlamak ve 21.yy konut mimarlığı ile ilişkilerini tartışarak gelecekteki konut ve konut çevrelerinin niteliği açısından bu öncü deneyimlerden ipuçları elde etmek, araştırmanın bir diğer amacı olarak sıralanabilir.

1.2 Çalışmanın Kapsamı ve Sınırları

Tezin “zamansal” sınırları 1950–60 arası olarak tanımlanmış, bu aralıkta İstanbul konut yerleşmelerini bir kesit olarak ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu bakış, çalışmanın altyapısını kurgulamak için araştırılan döneme ait özelliklerin belirlenmesini gerekli kılmış, daha önce de sözü edildiği gibi, 1950–60 dönemi politik, sosyal ve kültürel arka planı ile ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu dönemi ayırıştıran toplumsal dinamikler, ülkenin içinde bulunduğu sosyal yaşam tüm yönleriyle irdelenmiş ve bu zeminin mimariy(1)e ilgisi (ve-ya etkisi) araştırılmıştır.

Tezin araştırma alanlarından bir diğeri de “batı”daki konut kavramının ne olduğunun, konut’un mimarın problem alanını ne zamandan beri ne ölçüde meşgul ettiğinin ve “batı”daki örnek yerleşmelerin incelenmesidir. Bu birikim, bu örnekler ile tezin konu ettiği yerleşmelerin ilişkisinin ortaya konmasına katkıda bulunacaktır. Ayrıca bu ilişkinin nasıl, hangi ortak problemler ya da paralel gelişmeler neticesinde tanımlandığı tartışılacaktır.

Modernizmin mimarlıktaki yansıması tüm dünya ile birlikte şüphesiz Türk mimarlık ortamını da heyecanlandırmış, modern’e hayatın her alanında yer verme çabası mimarları da kendi etkinlik alanları içinde “modern”i anlamaya-yorumlamaya ve aramaya itmiştir. Bu dönem mimarisi hakkında çokça yapılan bir değerlendirme, yayın yoluyla mimarların batı’dan beslenmesinin abartılı bir hal almasıdır ki dönemin kimi ürünlerinde bunu kolaylıkla izlemek mümkündür. Ancak diğeri bir bakış açısıyla; bu esinlenmelerin Türkiye mimarlık ortamını zenginleştirdiğini ve bu anlamda kendi içsel sorgulamasını yapmasına olanak tanıdığı da söylenebilir.

Dünyanın her yerinde, bir kenti oluşturan yapı bütününe önemli bir çoğunluğunu konutlar oluşturmaktadır. Peki bu gerçek, “konut”un mimarlık ortamında bir tasarım nesnesi olarak yer almasını sağlamış mıdır? Bilgin’e göre 19.yy’ın ikinci yarısında, birbiriyle kısmen ilişkili iki gelişme mimarı ev’in tasarımına doğru çekmiştir. Bunlardan birincisi varlıklı bir orta tabakanın, beklentileri eskiden daha fazla olan bir burjuva sınıfının yaygınlaşması; ikincisi de kentlere yığılan nüfus patlamasıdır (Bilgin, 2000).

Gerçekten de bu dönemde mimarlık mesleğinin ilgi alanında “konut” un yeri farklılaşmıştır. Artık, konut, kavram olarak Saray, köşk ya da konak mimarisinin ötesindedir. 1930’larda da az sayıda örnekleri görülen bu anlayışta, mimarlar “sıradan” insan için, “sıradan” konut hakkında araştırmalar yapar, düşünür olmuşlardır. Aslında gerek, Türkiye Cumhuriyeti’nin genç nüfusu, gerek sanayileşmeye paralel olarak artan işçi sayısı ve buna bağlı olarak yaşanan

göç hem hükümetleri hem de mimarları buna zorlamıştır denilebilir.

Türkiye’de 1940–50 aralığında %20.1 olan nüfus artışı bu dönemde %80.2 olmuş, bu sıçramanın etkisi büyük kentleri özellikle de İstanbul’u etkilemiş ve kenti büyük bir baskı altına almıştır (Sey, 1998). Konut talebini karşılayabilmek için devlet, yerel yönetimler ve kooperatiflerce çeşitli girişimlerde bulunulmuşsa da bu çabalar, özellikle de nicelik açısından, geçici çözümler olmanın ötesine geçememişlerdir. Bunun sonucunda 20.yy kentleri içinde gecekondular ve yap-sat gibi yeni konut sunum biçimleri ortaya çıkmıştır.

Tez; 1950–60 dönemi İstanbul konut mimarisini araştırma ve ortaya koyma hedefindedir. Bu araştırma yapılırken mimari endişesi olmayan ve ya tek yapı ölçeğinde kalan uygulamalar kapsam dışında bırakılmış, bu dönemle birlikte ilk kez kentte yer alan ve modern konut mimarisinin öncü örnekleri sayılabilecek yerleşimler incelenmiştir. Bu anlamda örnek mahalleler: Levent, Koşuyolu, Okmeydanı, Arpa Emini, Selami Ali, Şenesenevler olarak belirlenmiştir.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada literatür araştırmasının yanı sıra yerinde yapılan incelemelerle dönemin konut sunumu fotoğraf ve mimari çizimler ile ortaya konmuştur. Bu analizlerin ışığında toplu olarak tasarlanan kentin bu ilk konut yerleşimlerinin özellikleri incelenmiş, bu yerleşmeleri ayrıcalıklı kılan gerekçeler ortaya konmuştur. Öte yandan bu yerleşmelerin ortaya çıkmasında rol oynayan toplumsal hareketler izlenmiş bunun yanı sıra batıdaki örnekler ile ilişkileri tartışılmıştır.

Yerleşimler, **çevresel** ve **mekânsal** özellikleri ile şemalar ve mimari çizimler aracılığıyla ortaya konmuştur. Böylelikle 1950–60 tarihleri arasında İstanbul’daki konut mimarisi hakkında hem bir belgeleme çalışması yapılmış, hem de bu çalışma üzerinden “**konut yerleşmeleri**” ile ilgili tasarım kriterlerinin ortaya konmasına yönelik saptamalar yapılmıştır.

Ayrıca 21.yy konutu, değişen yaşama alışkanlıkları ve bunların mimariye yansımaları deneysel tasarımlar, mimari proje yarışmaları, bienal ve sergiler aracılığıyla ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Yani bir bakıma 21.yy konut tasarımında belirleyici olan kriterler belirtilen referanslarla saptanmaya çalışılmıştır.

Son olarak bu kriterler 1950–60 dönemi İstanbul konut yerleşmeleri açısından yapılan çizelge (**Çizelge 4.1**) aracılığıyla değerlendirilmiştir. Çizelgede değerlendirme(karşılaştırma), sözü

edilen tüm yerleşimlerin yerine bu dönem konut yerleşmelerinin pek çok özelliğini barındırmasıyla Şenesenevler Yapı Kooperatifi üzerinden yapılmıştır.

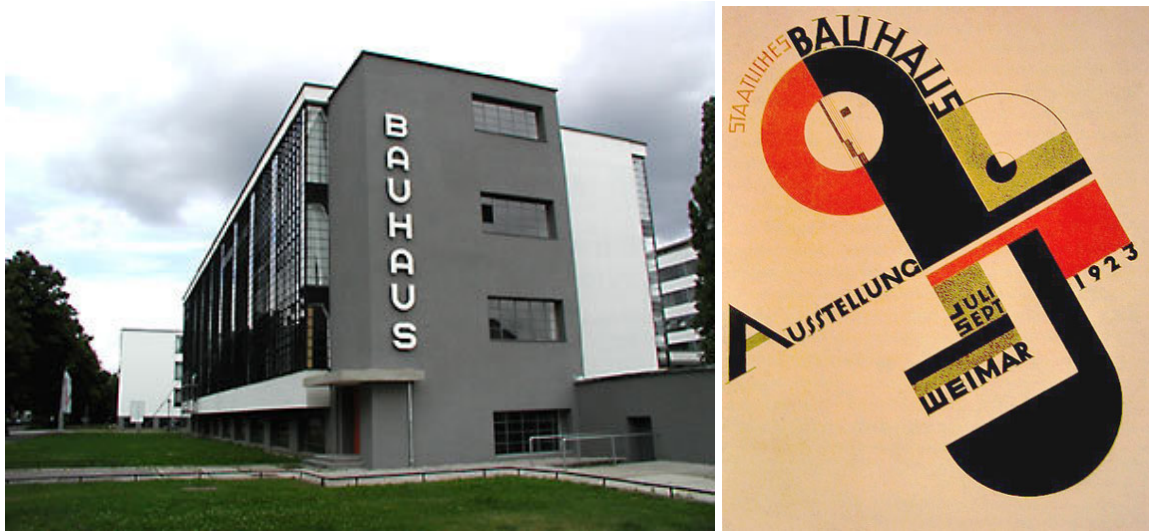
2. 20.YY DA “KONUT”UN GELİŞİMİ

2.1 20.yy da Konut

“Modern insan bir yandan dünyadaki değişiklikleri kavramaya çalışırken, bir yandan da bu dünyada kendini ait hissettiği bir yer, bir ev bulmaya çalışır.”
Berman, 1982

20.yy. mimarlık ortamı açısından en önemli hareket Modern Mimarlık ve onun mimarlık alanına getirdikleri olmuştur. “**Konut**” ise, Modern Mimarlık içinde, üzerinde en çok durulan ve fikir geliştirilen konulardandır. Bunun nedeni, Modern dönem ideolojisinin konutu sosyal bir sorun olarak görmesidir. Konuta böyle bakılması pek çok şeyi farklılaştırmış; **seri üretimin** mimarlık alanında etkinleşmesine, **minimum** büyüklükte **ucuz** konutlarla ilgili tasarımların ve söylemlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bauhaus ve CIAM ise bu gelişmelere ev sahipliği yapan en önemli pratikler olmuştur.

Dönemin tasarım okulları arasından sanat ve zanaatı birleştirme fikriyle ayrılan Bauhaus, Gropius’un önderliğinde 1919’da Weimer’da kurulmuştur (Şekil 2.1). Kostof’a göre, Bauhaus’un öğrencileri hem tasarımcı, hem de zanaatkâr olarak takım çalışmasının demokratik ortamı içinde yetişecekti (Kostof, 1995). Tüm güzel sanatları birleştiren, mimar, tasarımcı, heykeltıraş ve fotoğrafçıları bir araya getiren Bauhaus, mimarının yanı sıra pek çok alanda yenilikler getirmiş, endüstriyel tasarım başta olmak üzere sanatın tüm dallarını etkilemiştir.

Şekil 2-1 Bauhaus Okulu (web1, 2008)

Bunların yanı sıra Bauhaus, seri üretimde belirli bir tarz yaratarak, endüstriyel tasarım başlığı

altında mobilya, aydınlatma elemanları, seramik ürünler ve her türlü basit ev eşyasının tasarımında etkili olmuştur. Günümüz endüstriyel tasarımına ait prototipleri ve bunların standartlarını oluşturarak, şu an kullandığımız her şeye bugünkü görünümünü vermiştir (Baktır,2006). Yani, tasarım ürünleri içinde “seri üretim”in etkinliğinin önemini vurgulamıştır denilebilir. Bauhaus’a göre; “Geleceğin tasarımlarında bireysel zanaatkârlıktan ziyade, endüstri ve seri üretimle karşı karşıya kalınacağına pek çok öğrenci farkında olmalıdır” (Baktır, 2006).

Walter Gropius 1926’da “Bauhaus Üretimin Temel İlkeleri” isimli yazısında işlevle ilgili düşüncelerini şöyle açıklamıştır;

“Bir nesneyi doğası tanımlar. Bir kap, iskemle, ya da bir konutu doğru işlev görmesi için tasarlarlarken öncelikle doğasını incelemek gerekir; çünkü amacını kusursuzca karşılamalı, diğer bir deyişle, kullanışlı, dayanıklı, ekonomik ve güzel olmalıdır. Nesnelerin doğası üzerine bu araştırmadan çıkan sonuca göre, modern üretim yollarının, yapım ve malzemelerinin kararlılıkla düşünülmesiyle ortaya çıkan biçimler çoğu kez değişik ve şaşırtıcı olacaktır, çünkü bunlar alışla gelenden farklıdır” (Heyer, 1993).

Josef Albers, Hinnerk Scheper, Georg Muche, Laszlo Moholy-Nagy, Herbert Bayer, Joost Schmidt, Walter Gropius, Marcel Breuer, Vassily Kandinsky, Paul Klee, Lyonel Feininger, Gunta Stözl ve Oskar Schlemmer gibi isimlerin eğitimci olarak yer aldığı Bauhaus, kimliği ve etkinlikleri ile bu döneme damgasını vurmuştur. Okul kapatıldıktan sonra Bauhaus ile ilgili olarak Mies Van Der Rohe şunları söylemiştir;

“Bauhaus bir fikirdi, ben ona inanıyorum ki Bauhaus’un bütün dünyada uyandırdığı geniş yankı, onun bir fikir olma gerçeğinde yatmaktadır. Böyle bir etkiye ve üne ne organizasyonla, ne de propaganda ile ulaşılabilir. Yalnız bir fikrin bu kadar kuvveti vardır ki, böyle geniş yankılar uyandırabilsin”(Bingöl, 1985).

Türkiye’de ise “Bauhaus” özellikle Cumhuriyet devriminin genç mimarları (Seyfi Arkan gibi) tarafından heyecanla izlenmiş, onların tasarıma bakışlarının biçimlenmesine önemli rol oynamıştır denilebilir.

Bauhaus’un yanı sıra, Modern Mimarlık içindeki bir diğer önemli kurum CIAM*’dır. CIAM, Birinci Dünya Savaşı sonrasında büyük boyutlara varan konut açığı, konut, kent ve kent

* CIAM: Congres Internationaux d’Architecture Moderne.

planlamasının önemini ortaya koymuş, mimarları, kent ve konutun geleceği konusunda düşünmeye ve yeni öneriler geliştirmeye itmiştir.

CIAM'IN ilk toplantısı 1928'de La Sarraz'da gerçekleştirilmiş, toplantıda **kentsel tasarım**, tartışılacak konular arasında yer almış, burada yayınlanan bildiride, kentsel tasarımın var olan estetik anlayışı ile tanımlanamayacağı belirtilmiştir. Bildiriye göre, kentlerin özünü fonksiyonel düzen meydana getirmektedir. Bu düzenin üç ana bileşeni; **üretim, yerleşim ve rekreasyondur** ve kentsel tasarımın temel hedefleri; parselleme, trafik düzeni ve imar kanunları olmalıdır(Mumford, 2000).

24–26 Ekim 1929 tarihleri arasında, Frankfurt'ta gerçekleşen ikinci CIAM toplantısında **konut tasarımı sorunu** ele alınmıştır. Toplantıda, endüstriyel üretimin yaygınlık kazanması sonucunda nüfusu artan kentlerin konut sorunu tartışılmış, tartışmalar sırasında yeni bir dönemin kentleri için en uygun konut çözümünün “**minimum konutlar**” olduğunun altı çizilmiştir (Mumford, 2000). Daha sonra üçüncü CIAM toplantısında (Brüksel, 1930) da arazinin ve malzemenin en etkin ve optimum kullanımı tartışılmış, **yüksek yoğunluklu toplu konutların** kentlerin yeni döneminde yaşamak için en uygun tasarımlar olduğu kabul edilmiştir(Mumford, 2000).

1933 tarihli CIAM kongresinin teması ise “**işlevsel kent**” olmuştur. Burada düzenlenen sergi CIAM grubu tarafından 33 farklı kent için hazırlanmış tasarımları içermektedir. Harvey'e göre burada yayınlanan Atina Bildirgesi yaklaşık otuz yıl boyunca modernist mimarlığın ana çizgilerinin tanımlayan belge olmuştur. (Harvey, 1999). Bu kongrede kentler, **konut ve boş zamanların değerlendirilmesi, çalışma, ulaşım ve kentlerin tarihi kimliği** olmak üzere beş başlık altında incelenmiştir (Doğusan, 2004,).

Sonraki toplantılarda ilk toplantılardaki katı modernist kent yaklaşımına eleştirel bakışlar ortaya konmaya başlamıştır. Nitekim **Team Ten** grubu Le Corbusier'in artık klasikleşmeye başlayan görüşlerine karşı çıkmış, kentlerin, basit bir fonksiyonlar bütünü olarak algılanmasındansa, daha karmaşık bir strüktür olarak ele alınmasını savunmuştur. Doğusan'a göre, grubun amacı kentin fiziksel formu ile kent kullanıcılarının sosyal ve psikolojik var oluşları arasında geçirgen bir iletişim kurabilmektir (Doğusan, 2004).

2.2 20.yy'ın Öncü Mimarları ve Konut Yerleşmeleri

Bu bölümde; 1950–60 dönemi İstanbul konut mimarlığına etkilerinin olup olmadığının anlaşılması açısından erken 20.yy. mimarları, mimari etkinlikleri (söylem ya da uygulama

olarak konuta bakışları) ve konut yerleşmeleri örnekleri incelenecektir. Burada “erken” ile kastedilen 1950–60’ı önceleyen dönemdir ki bu dönemde Avrupa kentlerinde hayata geçirilen konut yerleşmeleri hem kendi dönemleri içinde hem de konutun daha sonraki gelişimi içinde pek çok açıdan öncü örnekler olarak değerlendirilmiştir.

2.2.1 Le Corbusier ve Konut

“Corbusier mimarisinin ilkelerini ve tasarımlarını birer reçete olarak değil de, birer şiir olarak okumanın, konutla ilgilenenlere açacağı yeni ufuklar ve de söyleyeceği çok şey hala olmalı...” Bilgin, 2002

Le Corbusier(1887–1965), birçok farklı ölçekteki tasarımları ve onların arka planında yer alan düşünceleri ile 20.yy hatta 21.yy mimarlığını, en çok etkileyen mimarlardandır. Fikirleri hala güncelliğini korumakta, gerek onun yazdığı kitaplar gerekse onun hakkında yazılan kitapların hala yeni baskıları yapılmaktadır. O’nun mimarlığa ve kente yaklaşımı tüm dünya mimarlarını etkilemiş ve birçok takipçisi olmuştur.

Poissy’eki Savoye Evi (1929–30) mimarın önemli konut tasarımlarındandır(Şekil 2–2). Savoy’la ilgili olarak Corbusier “Ev, yerden yükseltilmiş bir kutudur” demiştir ve burada modern mimarlığın beş ana ilkesi (serbest plan, serbest cephe, pilotiler, yatay bant pencereler, teras çatı) diye nitelendirdiği düşüncelerini hayata geçirme şansı da yakalamıştır (Kortan,1992).

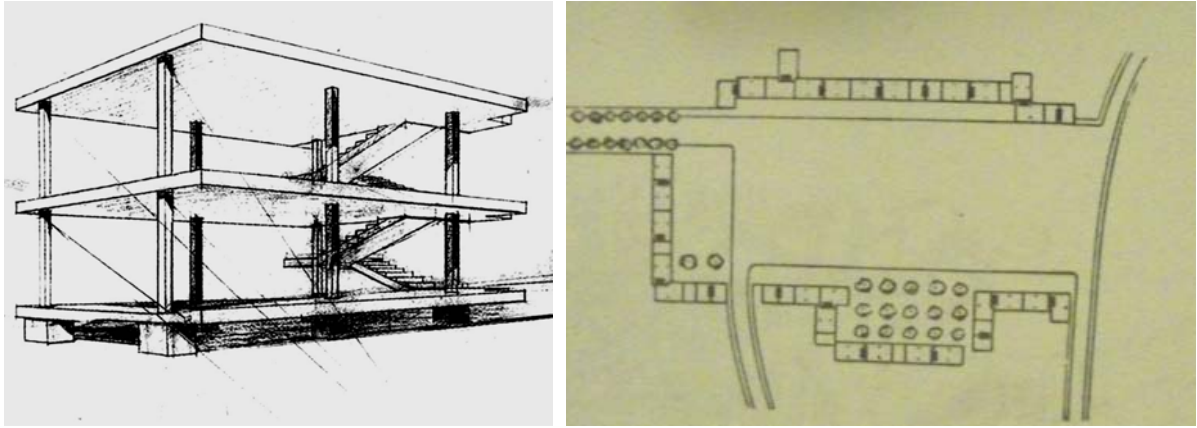

Şekil 2-2 Le Corbusier, Villa Savoye (web 19, 2008)

Le Corbusier 1923 yılında yayınlanan “Yeni Bir Mimarlığa Doğru” adlı kitabıyla yeni mimarlığın teorik yönünü belirlemiştir. Klasik alınlıklar ya da gotik sütunların değil

gemilerin, türbinlerin, asansörlerin, uçakların ve çeşitli makine ürünlerinin 20.yy'ın hayal indeksini oluşturduğunu belirtmiştir. Konut ve şehircilik alanındaki düşünceleri, standartlaşmış bina bileşenlerinin ve seri üretimin gerekliliği ile birleşmiş ve bu fikirler ilk örneğini Domino Konutları'nda(1916) göstermiştir (Kortan, 1971).

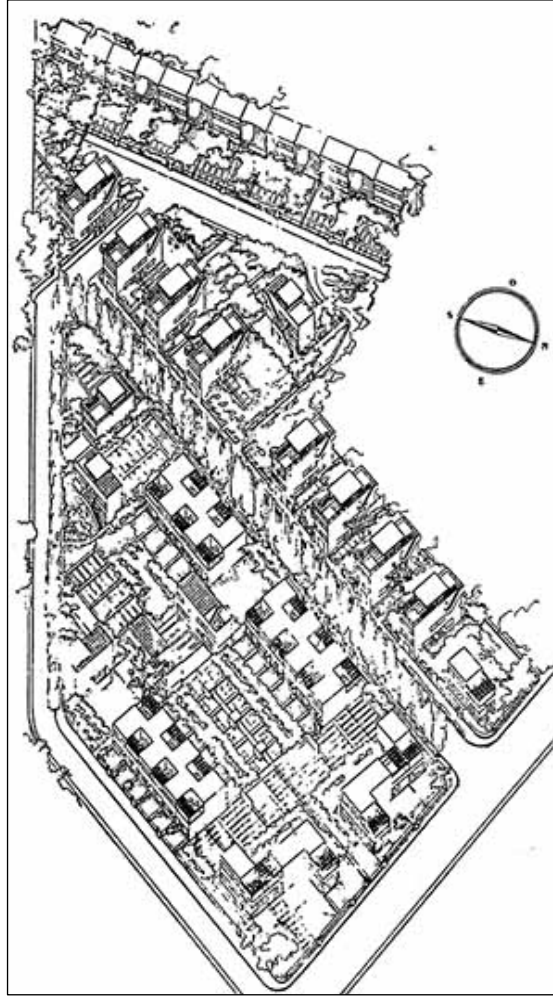
Bilgin'e (2002a) göre, Corbusier'in asıl ilgisi, 19.yy'dan beri ağır sosyal sorunlardan biri haline gelen konut sorununun çözümü idi; yani sıradan insanın sorunları ve anonim talepleri. Ancak yine iddali bir modernist olarak, talepleri dile geldikleri biçimleriyle yanıtlamak ve sorunları tanımlanmış biçimleriyle yanıtlamak değildi hedefi. Sorunun tanımı ve talebin niteliğini değiştirmek, yüz yıldır kitlenmiş olan sorun yumağından hareketle "modern ikamet" formunun keşfine öncülük etmek istiyordu.

Şekil 2-3 Le Corbusier, Domino Konutları (Boesiger, 1998)

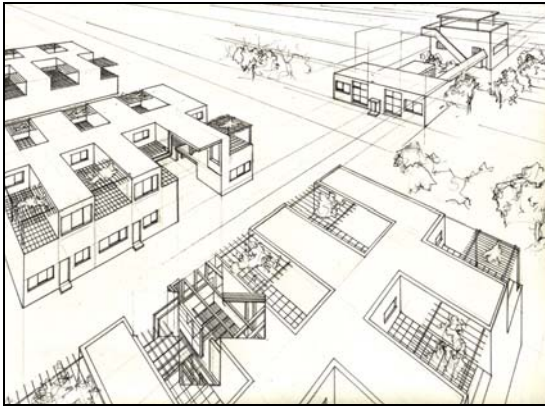
Bu anlamda Domino Konutları'ndaki bakışı önemli gözükmemektedir. Nitekim gerçekleştirilmemiş olmasına karşın hem strüktür sistemine bakışı açısından hem de geliştirilebilir-büyüyebilir bir konut yerleşimi fikri sunması açısından Le Corbusier'in konuta ilişkin söylemi ile ilgili ipuçları içermektedir (Şekil 2-3). Bilgin(2002a) Domino konutları ile ilgili olarak;

“Behrens'in yanında çalıştıktan sonra başladığı ve yaşamı boyunca sürdüreceği konsept çalışmalarından ilki olan Maison Domino'nun 1919'da yayınlanan ilk resmi, bir betonarme iskelet perspektifidir: Temellerin üzerinde yükselen kolonlardan, o kolonları kesen döşeme plaklarından ve merdivenden ibaret bir iskelettir bu. 19. yüzyıl boyunca kullanılmamış donatılı betonun imkânlarına işaret eder bu resim” demektedir (Bilgin, 2002a).

Şekil 2-4 Le Corbusier-Pessac Konutları (Boesiger, 1998)

Gerçekleşmiş ilk yerleşme projesi olan Pessac Konutları(1924)(Şekil 2-4, Şekil 2-5) ise, “**bahçe şehir**” konseptinin 1920’ler kıta Avrupası’ndaki yorumlarını izleyen bir çalışmadır: Toprağa oturmuş 2-3 katlı sıra ev dizileri, tıpkı Brüksel’de, Rotterdam’da ya da Frankfurt’ta olduğu gibi, İngiltere’deki orijinlerine göre iyice sadeleştirilmiş ve sokağa göre konumlanmaktan vazgeçmiş olarak yerleşmenin omurgasını oluşturuyorlardı (Bilgin, 2002a).

Şekil 2-5 Le Corbusier-Pessac Konutları (Boesiger, 1998)

20.yy. başlarında mevcut kentlerin sorunlarını eleştirerek, bu sorunları giderebilmek amacıyla ütopyacı bir yaklaşım benimseyen ve ideal kent önerileri geliştiren mimarların en tanınmış da yine Le Corbusier'dir (Dostoğlu, 2002). 19.yy kentine alternatif olarak “Çağdaş Kent”, “İşyan Kent”, “Endüstriyel Lineer Kent” olmak üzere üç farklı kentsel form önermektedir. Çağdaş kentte rastlantıya karşılık düzeni, kıvrımlı yollar yerine düz yolları önermiş ve değişik fonksiyonları **iş, konut, endüstri ve toplumsal hizmetler** olarak sınıflandırmış ve bunları çeşitli bölgelere ayırmıştır. Daha sonra geliştirdiği İşyan Kent projesinde ise, mutluluk ve temel zevklerle parıldayan modern zamanların kentini düşler. Burada çağdaş toplumun hastalıkları için sadece mimarlığın ve kent planlamanın gerçek çare olabileceğini ileri sürer ve modern insan için inşa edilecek evin disiplinli bir makine olması halinde bireyin özgürlüğünü geri getireceğini savunur (Dostoğlu, 2002).

Le Corbusier'in konutun yanı sıra çarşı, kreş gibi fonksiyonları da içeren Marsilya'daki (kimilerinin dikey bir bahçe kent olarak tanımladığı) Unité d'Habitation (1952) binası ise, pilotilerle yerden koparılmış dev bir konut bloğudur (Şekil 2–6). Mimari becerisinin tüm hünelerini sergilediği eserinde, yalnız yaşayan yaşlılardan, sekiz çocuklu ailelere kadar herkese ev sahipliği yapan en az 24 farklı birim tasarlamıştır. Boddy :

“Le Corbusier'in “Beş Nokta”sı o zamana dek dünya üzerinde neredeyse her mimarlık okulunda tartışılıyordu. Unité d'Habitation ise tüm bu prensipleri içeriyor, fakat rasyonalizm, modernizm, fonksiyonelizmden daha fazla şey içeriyordu... Girişine monte edilmiş UNESCO levhasıyla Unité d'Habitation şüphesiz, 20. yüzyılın en etkili konut tasarımlarından biri” demektedir(Boddy, 2007).

Yapının bulunduğu bölgede takip eden yıllarda pek çok benzeri yapılmışsa da Unité d'Habitation diğerlerinden kolaylıkla ayrılmaktadır. Noktasal yassı blok uygulamalarının daha birçok örneğini izleyen yıllarda dünyanın farklı yerlerinde görmek mümkündür.

Şekil 2-6 Le Corbusier, Voisin (1925)-United Habitation (1952) (web1, 2008)

Mimar Türkiye'ye de seyahatler yapmış, bu seyahatlerden pekçok eskiz, fotoğraf ve not edinmiş, hatta İzmir kenti için bir de plan hazırlamıştır. Şüphesiz Cumhuriyet Türkiye'sinin genç mimarları da tüm dünya gibi O'na kayıtsız kalmamışlardır. (Turgut Cansever, Haluk Baysal-Melih Birsal,... gibi)

2.2.2 Mies Van Der Rohe, Weissenhof (1927)

Şekil 2-7 Mies van der Rohe, Farnsworth Evi (web18, 2008)

1930'lar Avrupa Mimarlığı içinde Mies van der Rohe (1886–1969) önemli bir isimdir. Mies ürünlerinde, oran, strüktür ve malzemeler birbirleriyle titizlikle ilişkilendirilmiştir ve biçimlerde saflık, strüktürün düzeni, oranlardaki duyarlılık, disiplin, detaylardaki ciddiyet ve mükemmeliyet nitelikleri ve “Less is More”(az çoktur) deyiimiyle anlattığı ilkeleri ile Modern Mimarinin etkili aktörlerinden olmuştur. Joedicke(1966), O'nun mimarlık düşüncesinin temelini disiplin, dolaysızlık, kesinlik, mükemmellik, objektiflik ve esneklik olduğunu söylemektedir.

Farnsworth Evi (Şekil 2–7) mimarın geç döneminde Amerika'da yaptığı işlerindendir (Illinois, 1945–1950). Bu yapı, Amerika'da uzunca bir dönem yapı endüstrisinin 19. yüzyılda mimarlardan önce keşfettiği ve yaygınlaştırdığı metal iskeletin detay ve ifade problemleriyle

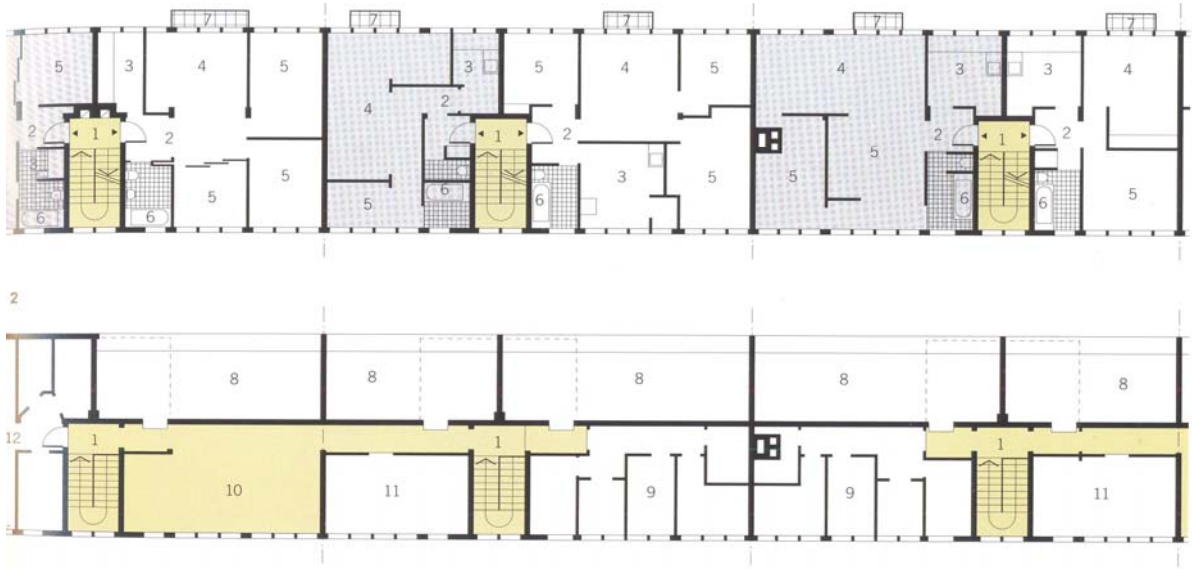
uğraştıktan, konstrüksiyon olduğundan şüphe duyulmayacak binalar yaptıktan sonra, Avrupa'daki deneyci dönemine dönüş olarak yorumlanır (Bilgin, 2002a). Farnsworth Evi'nde Mies geleneksel “ev”i tuvalet-banyo hacminin dışında kapalı odaya sahip olmayan bir “cam prizma”ya, **saf bir tümel mekâna** indirgemıştır. (Tanyeli, 1993)

Şekil 2-8 Weissenhof (1927) (web1, 2008)

1927 yılında, Alman Werkbund kuruluşu, modern konutun sergilendiği “The Wohnung”-Konutlaşma- adı altında bir sergi düzenlemiştir. Sergi, o güne dek yapılan konut sergilerinden farklı olarak, geçici bir süre düzenlenip sonra ortadan kaldırılmayacak, sergilenme sonrasında kiraya verilerek kullanılacaktır. Başkanlığını Mies van der Rohe'nin yaptığı sergiye onun yanı sıra Walter Gropius, Bruno Taut, Poelzig, J.J.P. Oud ve Le Corbusier gibi zamanın en önemli isimleri katılmıştır.

Farklı tipolojide konut birimlerinin yer aldığı ve Muthesius'un(1990), CIAM'dan kaynaklanan ilk modern toplu konut örneği olarak değerlendirdiği Weissenhof (Şekil 2-8) yerleşmesi bu şekilde ortaya çıkmıştır. Yani Weissenhof yeni mimarlığın konuta uygulanması açısından başarılı bir girişim olarak görülmektedir. Pek çok mimari bir araya getiren bu yerleşimde mimarlar için tek sınırlayıcı “teras çatı” kullanımının zorunluluğu olmuştur (French, 2008).

Şekil 2-9 Mies Van Der Rohe'nin bloğu (French, 2008)

Mies serginin yürütücülüğünü yapmanın yanı sıra yerleşim için bir de apartman tasarlamıştır. Mies'in binası (Şekil 2–9) yerleşimdeki en dominant kitledir. Bina geleneksel blok fikrini tersine çevirmiş, bir avlunun etrafında gelişen blok yerine yalnız başına yatay bir şekilde ortada konumlandırılmıştır. Burada uygulanan konstrüksiyon sistemi iç bölüntülerde farklı alternatiflerde kullanımlara olanak sağlamıştır. Bina kolaylıkla tekrar edilebilir-büyüyebilir bir şekilde planlanmıştır. Mies'in F. Evi'nde gerçekleştirdiği gibi mutfak ve banyo dışındaki mekânlar için katı sınırlar belirlenmemiş, kayan bölmelerle kullanıcılar tarafından mekânların fiziksel olarak değiştirilebilmesi sağlanmıştır. French'e göre, Böyle bir esneklik düzeyi bu dairelere daha uzun bir kullanım ömrü sağlamış, farklı nitelikte kullanıcıların kullanımına kolaylıkla uyarlanabilir bir planlama olanağı getirmiştir (French, 2008). Yerleşim yer alan konutların sergileme sonrasında kiralanacağı düşünüldüğünde esnekliğin önemi bir kez daha

görülebilir.

2.2.3 Walter Gropius - Dessau-Törten (1926-28), Dammerstock (1927-28)

Walter Gropius anılınca akla ilk gelen şüphesiz kurucusu olduğu, felsefesi ve etkinliği ile gerek mimarlık ve gerekse güzel sanatlar açısından çok önemli bir yeri olan Bauhaus (1919–1933) okuludur. Gropius Bauhaus’la ilgili olarak;

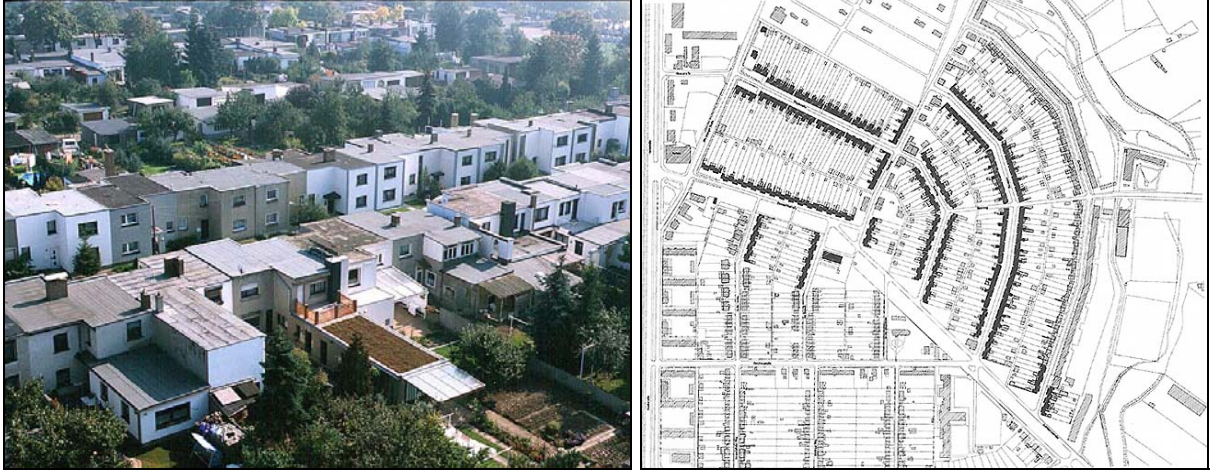
“Bauhaus’un amacı herhangi bir üslubun, sistemin, dogmanın, formülün ya da modanın propagandasını yapmak değil, yalnızca tasarımı yeniden canlandırıcı bir etki kazandırmaktı. Biz mimarlık eğitimi, biçimin herhangi bir önyargılı fikirlerine dayandırmadık; fakat yaşamın sürekli olarak değişen durumlarındaki hayati kıvılcımında aradık. Bir “Bauhaus üslubu” yaratmaya çalışmak, bizim savaşmakta olduğumuz durgun ve cansız eylemsizliğe doğru giden bir geri dönüş olacağından tümüyle bir başarısızlığın itirafı olacaktı” demektedir.

Şekil 2-10 W. Gropius ve M. Breuer’in tasarımı Breuer House (1938–39) (web1, 2009)

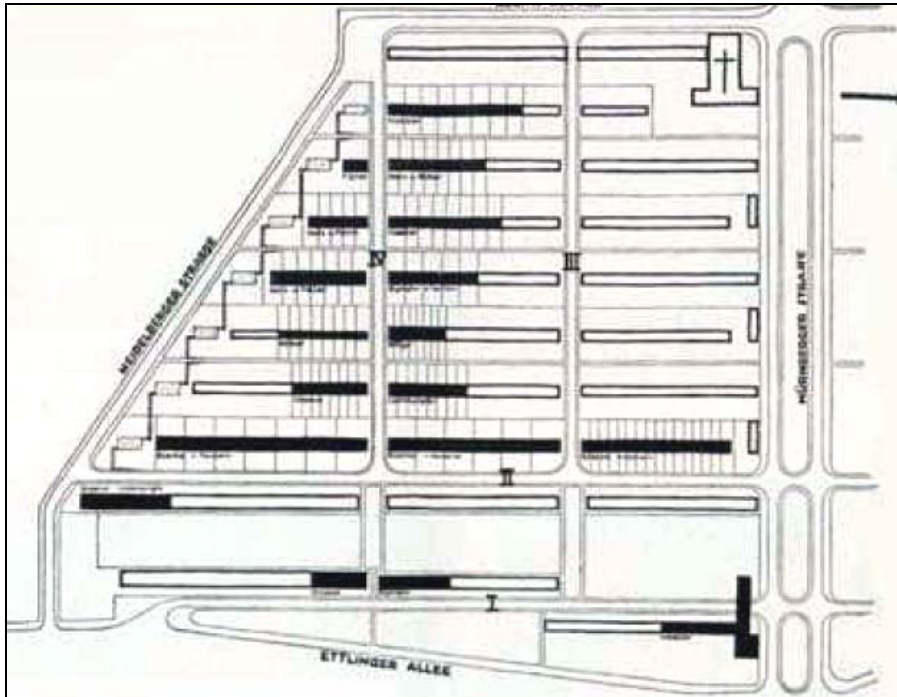
Öte yandan Gropius’un söz ettiği şekilde anılan bir üslup olmasa da Bauhaus’un kendisinden sonra mimarlıkla ilgili pek çok farklılık yarattığı da açıktır. Ancak tezin bu bölümünde ortaya

konulacak olan Bauhaus'taki eğitimci ve kurucu kimliğinden çok “konut grubu,, çalışmalarıdır.

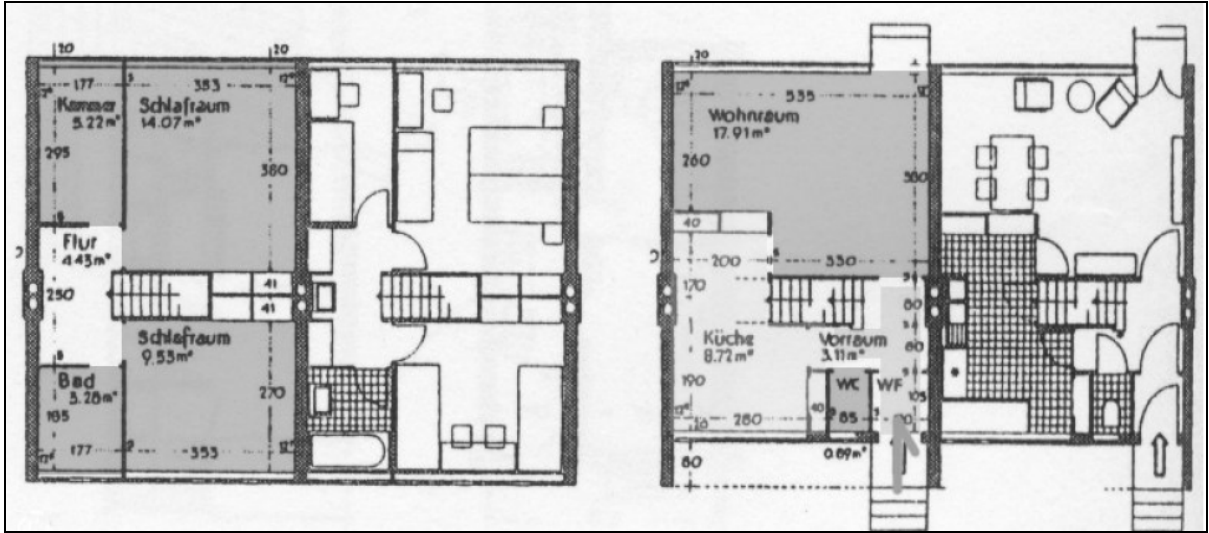

Şekil 2-11 Dessau-Törten (web1, 2009)

Walter Gropius(1883–1969)’un 1926’da tasarladığı, 314 konuttan oluşan Dessau-Törten yerleşimi sanayileşmiş konut yapım teknikleri kullanılarak, prefabrikasyon yöntemiyle yapılmıştır (Şekil 2–11). Böylece yapım maliyeti minimize edilmiş ve kira bedelleri de düşük olmuştur. Yerleşime daha sonra Hannes Meyer’in tasarladığı konutların yanı sıra, spor merkezi, jimnastik salonu, kilise, restoran, alış-veriş merkezi, çamaşırhane gibi mekânları barındıran bir sosyal tesis eklenmiştir. Sıra ev biçiminde tasarlanmış, bahçeli, iki katlı teras çatılı konutlardır (Süataç, 2006).

Şekil 2-12 Dammerstock yerleşimi ve plan örneği (web1, 2009)

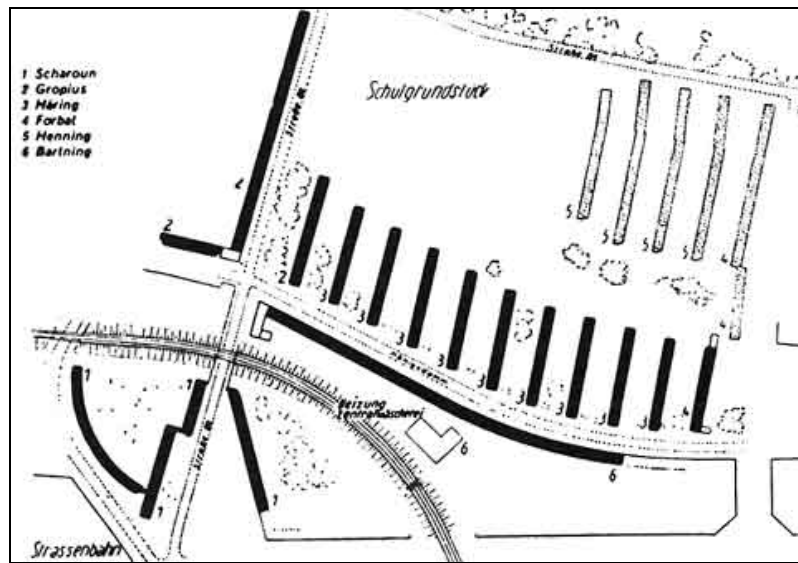

Şekil 2-13 Damerstock'taki sıra evler (web1, 2009)

Gropius'un bir diğer konut yerleşmesi de, Almanya Karlsruhe'de 1927–28 yıllarında tasarladığı Dammerstock'tur (Şekil 2–12, Şekil 2–13). Burada yerleşimin bir bölümünde kuzey-güney yönünde konumlanmış sıra evler diğer bölümünde ise (Törten'deki yerleşimden farklı olarak) apartmanlar yer almaktadır (Süataç, 2006).

2.2.4 Siemensstadt Yerleşimi (1930)

Vaziyet planı Hans Scharoun(1893-1972) tarafından yapılan ve Walter Gropius, Fred Forbat, Hugo Haring, Paul Rudolph ve Scharoun gibi mimarlar tarafından tasarlanan Siemensstadt konutları, 1930'da Berlin'in çeperlerinde, Jungfernheide Parkı'nın hemen yanında yer alan Siemens fabrikası çalışanları için yapılmıştır (Şekil 2-14).

Şekil 2-14 Siemensstadt vaziyet planı (web1, 2009)

Burada, minimum büyüklüklerde ve düşük gelirli kullanıcıya hitap eden konut tipleri geliştirilmiştir. Hatta işçilerin kendilerine ait bahçeleri olması lüks olarak nitelendirildiğinden kişisel bahçe alanları planlanmamıştır. Bunun yanı sıra yerleşmede restoran, toplantı salonu, çamaşır yıkama birimi gibi sosyal hacimler ve az da olsa yeşil alan yer almıştır. Binaların arazide yönelişleri çeşitlik göstermiş, bu da onları farklılaştırmıştır. Hans Scharoun yerleşmede uygulanan sistemle sıkıcı hiçbir odanın bulunmayacağını savunmuştur (Süataç, 2006).

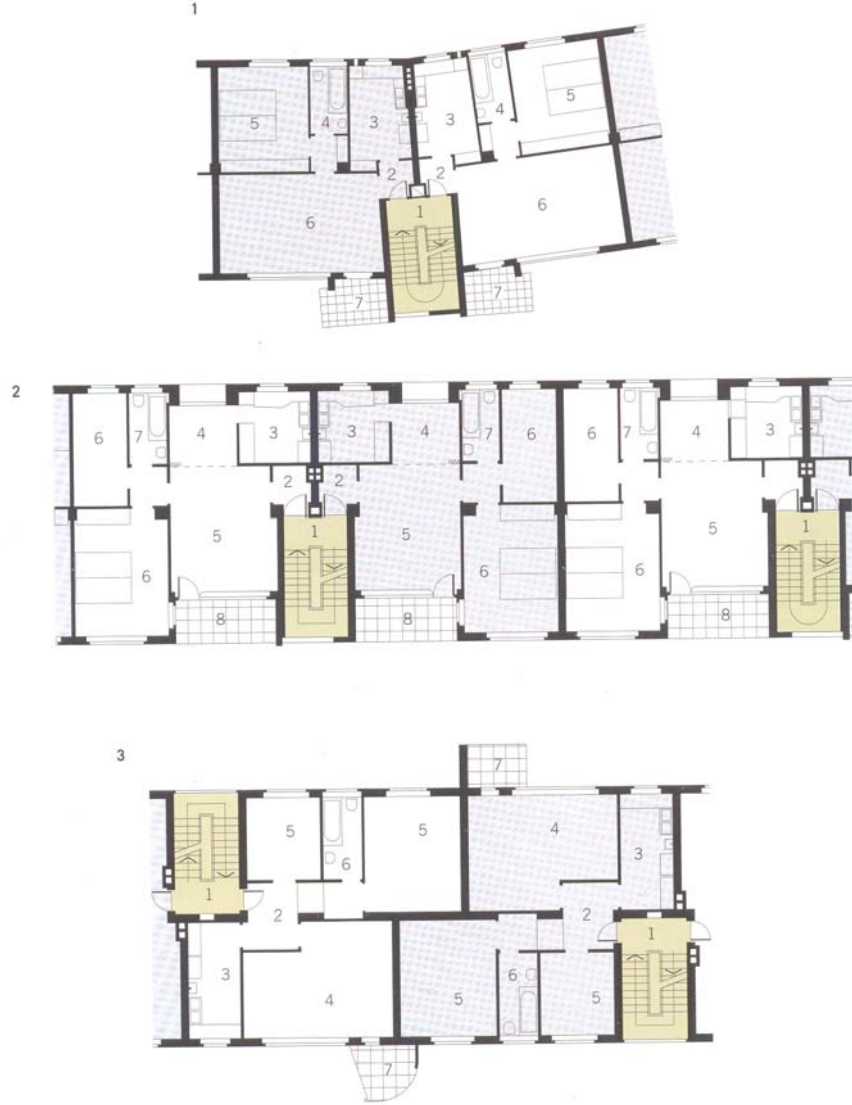

Şekil 2-15 Siemensstadt, Scharoun'un konutları (web1, 2009)

Scharoun, yerleşim için üç farklı sıra-blok tasarlamıştır (Şekil 2–15). Blokların ortak özelliği bir çekirdekten iki birime dağılım sağlanacak şekilde planlanmış olmalarıdır. French burada gerçekleştirilen mimari ile ilgili “gerçekte plan çizimlerinin mükemmel geometrisi iyi mekansal ilişkiler sonucunu getirmeyebilir. Ama burada yerleşimin diğer örneklerinde başarılamayan bir yer duygusu sağlanmıştır. Hatta bu başarı pek çok modern konut şemasında da yoktur” (French, 2008) demektedir.

Hans Scharoun'un Siemensstadt'ta yaptığı konutlar her iki yönden de güneş ışığı alabilecek şekilde planlanmışlardır. Salonda balkon, çiçek penceresi ve yemek bölümü düşünülmüştür.

Planda giriş holü ve yatma bölümü ayrılmış ve bağlantı salonun içinden sağlanmıştır. Ayrıca binalarda yer alan balkonlar cepheye hareketlilik ve canlılık katmıştır. (Süataç, 2006)

Şekil 2-16 Siemensstadt, Scharoun'un konutları (French, 2008)

3. 1950-60 DÖNEMİ İSTANBUL “KONUT” MİMARLIĞI

Türkiye mimarlık tarihi içinde “1950–60 dönemi” barındırdığı pek çok özelliği ile ayrılır. Enis Korta(1971), dönemin ürünlerini değerlendirmede “rasyonalist-uluslararası” tanımını kullanmakta; Üstün Alsaç(1976) dönemi “Uluslararası Mimarlığa Açılış: Mimarlıkta Serbest Biçimlerle çözüm Getirme Düşüncesi”, Mete Tapan(2007) ise “Uluslararası Üslup: Mimarlıkta Liberalizm” başlığıyla ele almaktadır. Batur’a(1993) göre 50’ler, mimarlıkta uluslararası sisteme açılışın ilk dönemi olurken Sözen’e(1996) göre ise bu yıllar, Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı’nda tam bir dönüm noktası sayılmalıdır. Birinci Ulusal Mimarlık (1908–1930), İşlevci-Rasyonalist Dönem (1930–1940) ve İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi (1940–1950) hep kesin çizgilerle belirlenmiştir. Oysa 1950 sonrasında pek çok anlayış, üslup ve düşünce aynı anda bir arada var olabilmıştır(Özorhon, 2008).

Bütün bunların yanı sıra “**konut**” ve “**konut grupları**” açılarından bakıldığında da 1950–60 dönemi diğerlerinden farklılaşmaktadır. Bu dönem Türkiye konut mimarlığında yeniliklere sahne olmuş, tek yapı ölçeğinin ötesinde -bir kısmı devlet bir kısmı başka kurumlar ya da gruplar eliyle- içinde pek çok farklı fonksiyonun bir arada yer aldığı “**yerleşme**” örnekleri verilmiştir. Bu yerleşim örnekleri ileride ayrıntıları ile incelenecektir.

Ayrıca, 1950–60 Dönemi İstanbul Konutunun araştırılması, bu dönemi önceleyen Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’sinin konut konusundaki deneyimini ortaya koymayı gerektirmektedir. Burada kastedilen kapsamlı bir araştırmadan ziyade teze zemin hazırlayacak bir hatırlatmadır.

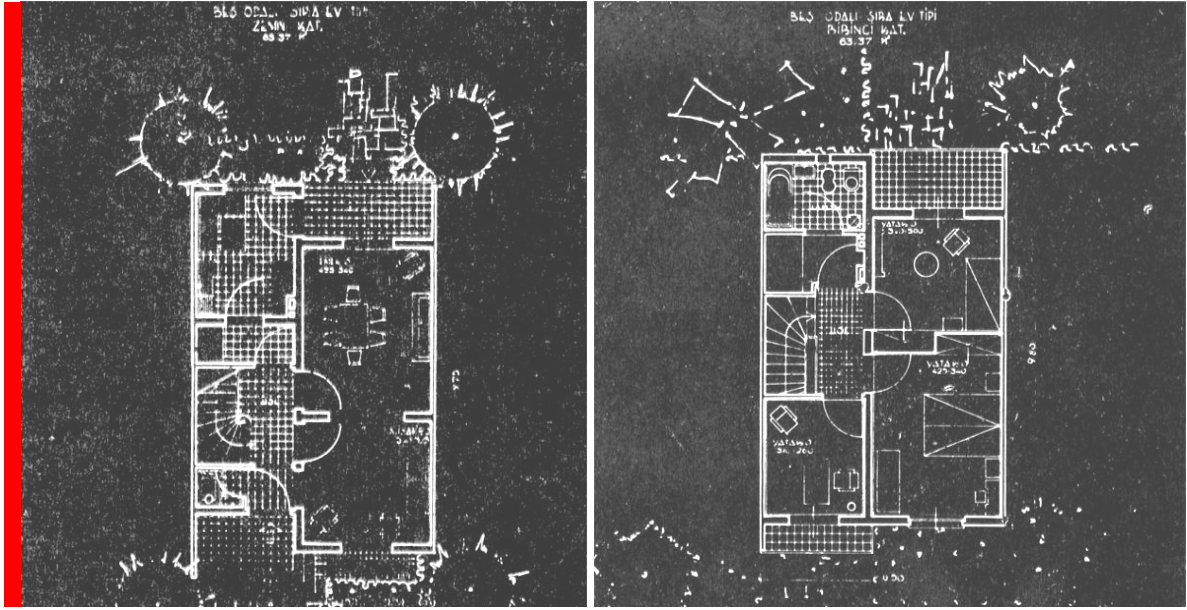
3.1 1950 Öncesi Türkiye Mimarlığında “Konut”

“Bütün memleketlerin sosyal hayatında **m e s k e n** problemi birinci planda yer alan bir konudur. Mesken bir memleketin, sosyal ve ekonomik seviyesinin miyarı, ölçüsü haline gelmiştir.” (1959) Z.Sayar

Sey’e (1998) göre, Cumhuriyet’in ilk yılları konut yapımı açısından durgunluk dönemidir. Ama bu, yeni konut yapımına ihtiyaç duyulmamasından ziyade savaştan çıkmış bir ülkenin kaynaklarının yetersizliğinden ve daha önemli meseleleri olmasındandır. Bilgin (1996) de 1920’ler ve 30’ları henüz kitlesel konut talebiyle yaygın olarak karşılaşılmadığı dönemler olarak ortaya koyar. Tekeli (1998) ise “Cumhuriyetin ilanından İkinci Dünya Savaşı’na kadar geçen süre içinde Türkiye’nin nüfus artış hızı ve kentleşme hızı düşük kalmıştır. Bu koşullar

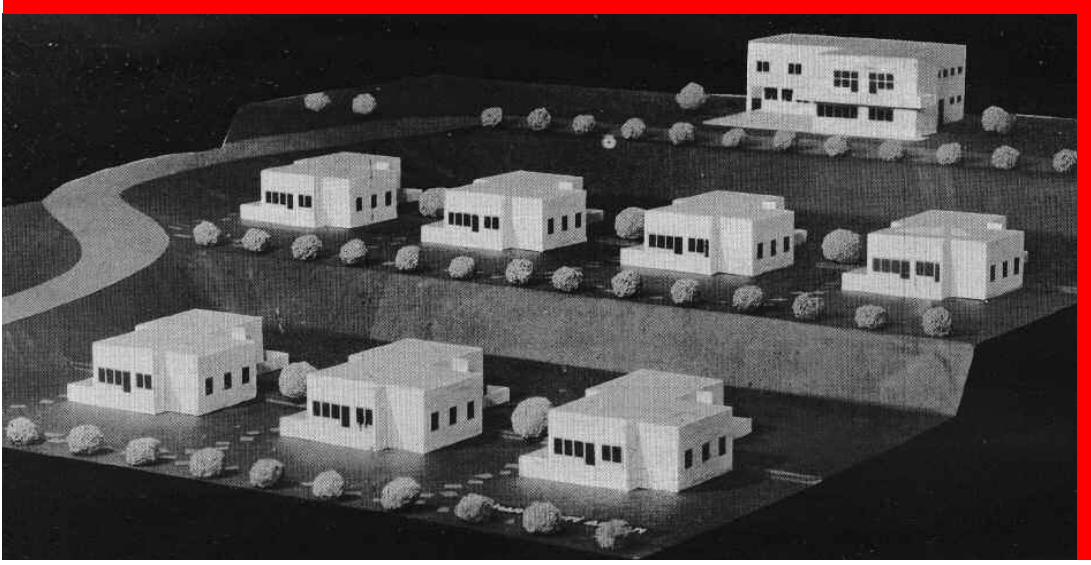
altında var olan bireysel konut sunum biçimi, büyük ölçüde toplumun konut gereksinmesini karşılamak için yeterli olmuştur” demektedir.

1930’ların sonlarına doğru, mevcut konut stokunun eski ve bakımsız olması ve nüfusun artması konut açığının büyümesine neden olmuştur. Buna rağmen Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı konut konusunda önemli bir açılım içermemiştir. Sey’in bildirdiğine göre, “Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(1933) konut konusunu içermemesine rağmen, öngördüğü sanayi yatırımları nedeniyle inşaat endüstrisinde canlanmaya neden olmuştur. “**düşük maliyetli konut**”-ucuz konut- kavramı mimarlık terminolojisine girmiştir. Avrupa’daki çağdaş mimarlık hareketlerinin etkisiyle genç mimarlar tarafından kabul gören rasyonel- işlevsel eğilimler de yeni düşük maliyetli konutlara ilişkin arayışın bir parçası olmuştur. Seyfettin Nasih Arkan(1904–1966) tarafından Ankara için planlanan düşük maliyetli sıra evler projesi bu eğilimlerin tipik bir örneğidir” (Sey, 1998; 2007).

Şekil 3-1 Seyfi Arkan’ın küçük konut tasarımlarından (web2, 2008)

Arkan, Türkiye mimarlığında bu dönemin en önemli ve etkin ismi olmuştur. Çoğu meslektaşı gibi Bauhaus ustalarını izlemiş ve seri üretimin ekonomikliğini vurgulamıştır (Sey, 2007). Vanlı, Arkan’ın mimarlığı ile ilgili olarak, “onun mimarisinde miras öğeler, bağlamlar yok, Modern Mimarinin kuramları var o kadar... Onun yapıları modernizmin doğduğu çevrelerle zaman ve düzey eşitliğine sahip, sanki onlar gibi değil, onlardan, en başarılarından” demektedir (Vanlı, 2006).

Şekil 3-2 Kozlu işçi lojmanları-Seyfi Arkan (web2, 2008)

Arkan'ın modernist çizgisini yansıtan, Kozlu'da KİAŞ çalışanları için tasarlanan lojmanları (1935) Türkiye'nin ilk işçi yerleşimi örneklerindendir (Şekil 3-2). Yerleşkede konut birimlerinin yanı sıra, dinlenme ve aktivite merkezi, sinema salonu, market, yönetim binası ve ilkokul binaları da yer almaktadır. Docomomo'nun* arşivinde yerleşimle ilgili olarak: "Seyfi Arkan'ın tasarımı dönemin işçi merkezli modernist sosyal yaklaşımlarını yansıtıyor. Kozlu kompleksi, dinlenme ve eğitim tesislerini de içermesiyle, Türkiye'deki ender sosyal konut yerleşimlerinden birini oluşturmuş" denmektedir. Tasarımın kurgusuna paralel olarak olabildiğince basit ve ucuz yöntemlerle inşa edilmiştir. Ancak, Vanlı'ya göre Arkan'ın eğimli arazide sel sularının bile göz önünde tutulduğu bu titiz çalışması sonraki yıllarda ortama örnek olamamıştır (Vanlı, 2006).

Bilgin(1996) bu dönemin lojman-konut yerleşmeleri ile ilgili olarak, 19.yy'ın erken modern yerleşmelerinden çok, kendi dönemlerinin modernist çizgilerini yansıtmaktadırlar demektedir.

Konutta ekonomik ve rasyonel yaklaşımın o dönemin ruhu olduğunu savunan Ünsal(1935), genç mimarlar arasında hakim olan düşünceleri şöyle ifade etmiştir: "Yeni mimarlığın baskın özelliği halkçı yaklaşım üzerine kurulu olmasıdır. Eski mimarlık tapınak, saray ve kaleyle başlamış, daha sonra da buradan gelişmiştir. Yeni mimarlığın ana konusu ise konuttur. Günümüz mimarlığının amacı ne dine hizmet eden tapınaklar kurmak, ne de kralı memnun edecek saraylar inşa etmektir; bunun yerine mimarlık köylüler, işçiler ve sağlıksız ve

* Docomomo: Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighborhoods of the Modern Movement

standartların altındaki koşullarda yaşayan insanların sorunlarını çözmek için kullanılmaktadır” (Ünsal,1935). Bu bağlamda Sey(1998), “Konut üretiminde kayda değer bir artış olmamasına rağmen, 1946 öncesindeki on yıllık dönem güçlü bir kavramsal gelişimin başlangıcını ifade etmektedir” demektedir.

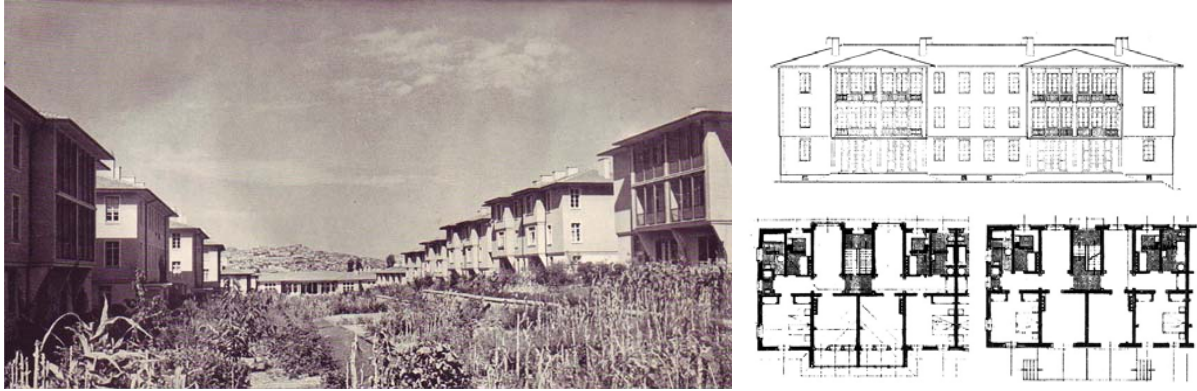

Şekil 3-3 Sümerbank Kayseri bez fabrikası evler-santral binası (Arıtan, 276)

Cumhuriyet Devleti’nin izlediği mekânsal politikalardan bir diğeri de sanayi yatırımlarıdır. 1934–39 yılları arasında çıkarılan bir dizi kanunla pek çok fabrika açılmıştır. Fabrika alanları üretim tesisleri, işçi lojmanları ve pek çok sosyal donatının bir arada yer aldığı yerleşkeler olarak kurgulanmışlardır. Devlet tarafından ilk olarak desteklenen işçi konutları ise yeni kurulan Sümerbank(Devlet Tekstil Sanayi) çalışanları için yapılan evlerdir. (Sey, 2007) Arıtan’a (2004) göre ilk Sümerbank yerleşkeleri mekânsal düzlemde önemli veriler iletmektedir. Bu yerleşkeler “çok farklı işlevlere hizmet veren çok sayıda yapıyı aynı anda içermeye ve kendine yeterli kompleks organizasyonlar olma” konusunda öncüdürler. Tümünde fabrika, kuvvet santrali, sosyal merkez, okul, kreş, spor alanları ve konutlar bulunur. (Arıtan, 2004) Örneğin, 1935 tarihli Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası ve Lojmanları (Şekil 3–3), Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin ilk kamu yatırımıdır. Bu özelliğinden dolayı da, 1999 yılında kamulaştırılarak Erciyes Üniversitesi’ne devredilmiştir. 2003 sonunda ise, tarihi “anıt” olarak tescillenerek koruma altına alınmıştır (Asiliskender, 2006).

Öte yandan Sey’in bildirdiğine göre: “Türkiye savaşa girmediği halde, yine de etkilenmiş ve 1939’dan sonra konut inşaatı fark edilir bir şekilde azalmıştır. O dönemde basında, inşaat etkinliğinin Cumhuriyet’in kuruluşundan beri artmasına rağmen yeniden inşa sürecine ilişkin planlamanın ertelendiğine; konutun toplumsal bir konu olması nedeniyle aslında devlet tarafından düzenlenmiş olması gerektiğine ve devletin yapı malzemelerinin üretimini yeterince planlamaması nedeniyle fiyatların devlet denetimi olmaksızın yükseldiğine dair sıkça yakınmalar görülmektedir” (Sey,2007).

Bu arada, az gelirli devlet memurları için konut sorunu çözülememiş durumdadır ve 2.Dünya Savaşı’nın sonuna kadar yasal çözümler araştırılmaya devam edilecektir. Örneğin, 1944 yılında Memur Konutları yasası kabul edilmiştir. Bu yasa kapsamında ortaya çıkan en önemli proje ise Ankara’daki 434 konut birimine sahip olan **Saraçoğlu Mahallesi**’dir (Şekil 3–4). Mahalle, Bonatz (1887–1956) tarafından tasarlanmış, 1944 yılında inşaatı başlamış ve 1947’de tamamlanmıştır (Sey, 1998).

Şekil 3-4 Saraçoğlu yerleşimi (Zander, 2007, web 11, 2009)

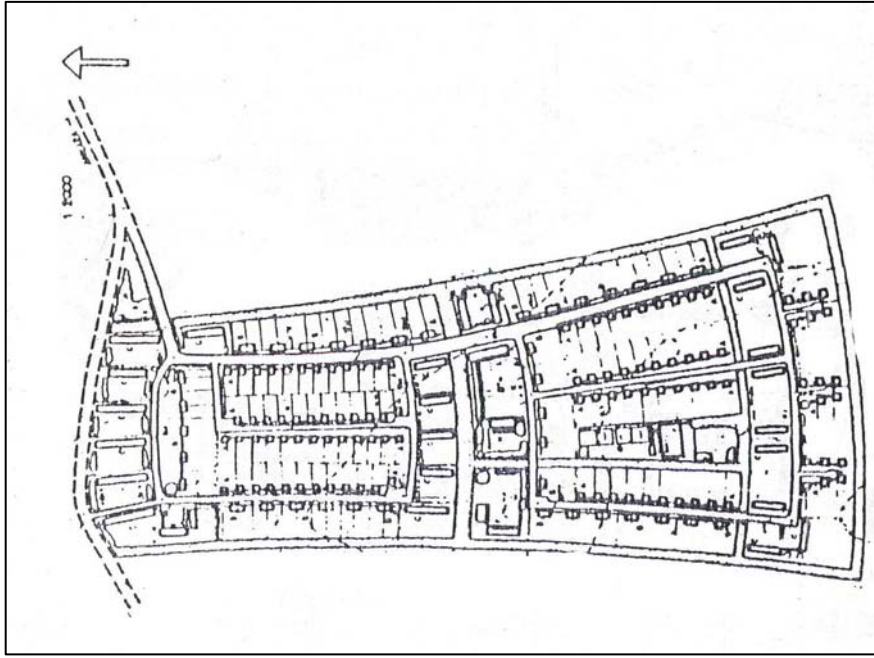
Cengizkan(2004) Saraçoğlu Mahallesi ile ilgili olarak “yalnızca memurlara konut üreten mimari ve toplumsal model olmamış, mahallenin üretiminde deneyim kazanan sermaye birikimi için de yatırım biçimi ve modeli oluşturmayı sağlamıştır” demektedir. Örneğin, bu yerleşimin oluşumu sırasında yakın kentlerde ahşap atölyelerinin kurulduğu bilinmektedir. Dolayısı ile denebilir ki ilk örneklerle birlikte, toplu konut üretimi alanının örgütlenmesi de söz konusu olmuştur(Cengizkan, 2004).

Alsaç(1998) Saraçoğlu ile ilgili olarak

“Bonatz burada ulusalcı doğrultudaki düşüncelerin iyi bir örneğini veriyor, bu evlerin dış görünüşünü geleneksel Türk evinin biçimlerinden esinlenerek düzenliyor. Ama bu davranışı da hemen tepki alıyor. Yerleşmenin ilk bölümünün açıldığı 1945’de Mimarlık

dergisinde çıkan Orhan Alsaç imzalı bir eleştiri yazısı bu konutların işlevleriyle dış görünüşleri arasındaki çelişkileri ortaya koyarak böyle bir yaklaşımın yanlış olduğunu savunuyor” şeklinde bahsetmektedir.

Ayrıca yine Alsaç, Saraçoğlu hakkındaki bu yazıyı Türk mimarlık yazınında “nesnel verilere dayanan ilk eleştiri yazısı” olarak göstermektedir.

Şekil 3-5 Bahçelievler yerleşimi (Tekeli, 1984)

Alsaç(1993) “1930’lu yıllar konut üretimi açısından da yeni gelişmelere sahne olmuştur. Bunların en önemlisi konut maliyetlerini düşürmek amacıyla kooperatiflerin kurulmaya başlamasıdır. Türkiye’de kurulan ilk yapı kooperatifi Ankara’daki Bahçelievler(1935) Yapı Kooperatifi’dir.” demektedir. 1934’te Ankara’da kurulan Bahçelievler Kooperatifi’nin (Şekil 3–5) üyeleri orta ve üst düzey bürokratlardan oluşmuştur (Anon, 1988). Soygeniş(1995) burası ile ilgili: “Geometrik yola yönelik sıra örüntüsünde iki, beş katlı sıra apartmanlardan oluşmaktadır. İki odalı iki farklı üniteden oluşan sekiz tip konut planlanmıştır. Yerleştiği arazinin topoğrafik yapısına göre alçak bölgelere az katlı, yüksek bölgelere çok katlı bloklar yerleştirilmiştir. İki üç ve beş oda ve salon olarak değişen ünite tiplerinden oluşmaktadır.” demektedir (Soygeniş, 1995). Onu benzeri başka girişimler izlemiş, yapı kooperatiflerinin sayısı 1945’te 50’ye ulaşmıştır (Alsaç,1993).

Bu dönemin mimarlık açısından önemli bir girişimi de, Zeki Sayar ve Abidin Mortaş tarafından 1931’de -mimarlık, kent, sanat, arkeoloji, tarih ve dünyadan mimari-kentsel uygulamalar ve kent-mimarlık teorisi hakkında yazıların yer aldığı- “Mimar” adıyla

yayınlanmaya başlanan ve 1939’da “Arkitekt” olarak devam eden dergidir. Dergi, Amerika ve Avrupa’dan konut ve yerleşim örneklerinin yanı sıra onların arkasında yatan kavramsal yapıyla ilgili metinlere de sıklıkla yer vermiştir.

Şekil 3-6 Arkitekt Dergileri

Bu dönemde dergide yer alan konutla ilgili makalelerin bazıları; Samih Saim “Le Korbüziye’nin ‘Muasır Şehri’”, 1931–2, Samih Saim “Berlin Mesken Kongresi” 1931–3, Fikret Mualla “Sovyet Rusya’da Mesken Meselesi” 1931–7, Burhan Arif “Yeni Şehirlerin İnkişafı ve ‘Siedlung’lar”, 1932–7, Tahir Turan “Sıraevler” 1934–12, Burhan Arif “Şehircilik Sıreevler” 1935–6, Prof.Dr.E.Egli “Şehirlerde Mesken ve İskan Meseleai” 1936-7, Veysel Tunalı “Bizde Mesken Meselesi” 1937-12, Abidin Mortaş “Az Para ile Ev Yapmak ve Bizde Kooperatifçilik” 1944-3/4, Carl F. Boester “Birleşmiş Amerika’da Yeni İkametgah için Yapılan Gayretler” 1944-9/10, Nahit Uysal “Tip Evlere Doğru” 1944-11/12, Cass Gilbert “Amerika’da Ucuz Ev Tipleri” 1945-5/6, Zeki Sayar “Mesken Davası” 1946-1 ve “Mesken Davası II” 1946-7 gibi sayılabilir.

3.2 1950–60 Dönemi Sosyo-Kültürel ve Politik Ortamı

1950–60 dönemi, Türkiye’nin politik tarihinin önemli bir bölümüne tanıklık eder. Türkiye siyasal vizyonu için önemli bir adım olan çok partili sisteme geçiş ve Demokrat Parti’nin on yıllık iktidarı ve hemen her alanda (sosyal, ekonomik, kent planlaması, mimari vb.) uygulamaları dönemi ayrıcalıklı kılar.

Mayıs 1950 seçimlerini çoğu tarihçi bir dönüm noktası olarak değerlendirmektedir. Demokrat

Parti'nin oyların yaklaşık %55'ini, Cumhuriyet Halk Partisi'nin ise %41'ini aldığı bildirilmektedir. Böylece, Türkiye'de iktidar ilk kez bir seçimle el değiştirmiş, cumhuriyetin ilanından beri CHP'de olan iktidar DP'ye geçmiştir. Seçimlerden sonra cumhurbaşkanı seçilen Celal Bayar, Demokrat Parti'nin genel başkanlığından ayrılmış ve böylece cumhurbaşkanının tarafsızlığı geleneğini de başlatmıştır. Onun yerine Adnan Menderes (1899–1961) parti genel başkanı ve başbakan olmuştur (Şık, 2000).

Menderes döneminin İstanbul'a etkisini Kuban(1995) şu şekilde açıklamaktadır.

“1950–1960 Demokrat Parti iktidarı yıllarında, İstanbul açısından en önemli kentsel olgu, dönemin başbakanı Adnan Menderes'in doğrudan kontrol ettiği ve belki de yaşamının en önemli etkinliği haline dönüştürdüğü 4 yıllık imar çalışmalarıdır. Menderes, 1956'da büyük imar hareketlerine başladıktan sonra İstanbul'da kamulaştırma ve imar için belediyenin harcadığı para, Türkiye'deki bütün belediyelere verilen paranın toplamından fazladır. II. Dünya Savaşı sonrasına kadar İstanbul bir yaya kentiydi. Batı kentinin üçüncü dünyalı için en önemli ve hemen farkına varılan özelliği ise geniş yolları ve meydanlarıdır. Büyük yol ve meydanların açılması için Menderes döneminde istimlâk edilip yıkılan bina sayısı 7.289'a ulaşmıştır... İstanbul'da belediye sınırlarının büyütülmesi, imar yasası, kat mülkiyeti yasası, kente göç, gerçek anlamda gecekondulaşma hep o yıllarda başlamıştır. Doğru ya da yanlış, kent planlamasının profesyoneller katında itibar kazanması da o dönemde olmuş, mimarının II. Ulusal Mimari Akımı'nın baskısından kurtulup, enternasyonal stile dönüşümü de 1950'li yıllarda tekrar başlamıştır... Menderes imarı denen 4 yıllık dönem, II. Dünya Savaşı'ndan sonra sanayileşmekte geç kalmış yarı köylü toplumların çağdaş dünya yorumlarının, iç göçlerle dolup taşan kentlere yansımalarının özgün bir örneğidir” (Kuban, 1995).

1950'de başlayan Demokrat Parti döneminin başlarında, özellikle ekonomik şartların düzelmesi ile iyimserlik ve partiye duyulan güven artmıştır. Dış ülkelerle ilişkilerin sağlamlaştırılması yoluna gidilmiş, Marshall Planı kapsamında sağlanan yardım ve alınan diğer dış kredilerle ekonomik rahatlamaya ulaşılmıştır. Tarıma ağırlık verilmiş ve bu sektörde yapılan yatırımlarla üretim düzeyi arttırılmıştır (Kepenek, 1996).

Demokrat Parti, dış ülkelerle, özellikle de ABD ile ilişkilerin sıkılaştırılmasına önem vermiştir. Zaten alınan ilk kararlardan biri Kore savaşına asker göndermek olmuştur ve biraz da bu sayede 1951 yılında Türkiye NATO'ya kabul edilmiştir. Çavdar'a göre “(Demokrat

Parti) iktidarının ileriki dönemlerinde ise ABD çizgisinde bir dizi pakta ya girilecek ya da bu paktlar bizzat oluşturulacaktı” (Çavdar, 1996).

Dönemde genellikle olumlu değerlendirilen bu gelişmeler, dönemin olumsuz kararlarının (CHP’nin mallarının hazineye devri, Halkevlerinin kapatılması, basına yönelik bazı kısıtlayıcı yasalar çıkarılması) göz ardı edilmesini sağlamış ve Demokrat Parti 1954 seçimlerinden daha güçlü çıkmıştır. Bu seçimlerde, 1950 seçimlerine göre oylarını bir miktar arttıran Demokrat Parti çoğunluk sistemi uygulaması geçerli olduğundan, milletvekilliklerinin %93’ünü kazanmıştır (Tunçay, 1997).

Bundan sonra ise ülke, ekonomik sıkıntılar yaşayacaktır. Başta Menderes’in savunduğu plansız yaklaşımın da bir sonucu olarak ekonomik sorunlar baş göstermeye başlamıştır. Dış borçlar artmış ve ABD’den beklenildiği kadar yardım gelmemiştir. Enflasyonun artması, özellikle de maaşlı çalışanları etkilemiş ve DP’ye bu kesimden gelen desteğin azalmasına sebep olmuştur. 1954–1957 dönemi, dış ilişkiler açısından da bazı sorunların yaşandığı bir dönem olmuştur. Türkiye, Birleşmiş Milletler Örgütü içinde, neredeyse her konuda (bu ülkelerden gelecek yardım ve kredilerin kesilmemesi için) batılı ülkelerin yanında yer almış ve böylece Ortadoğu ve Arap ülkelerinin tepkisini çekmiştir. Günümüze dek süren Kıbrıs sorunu da yine bu dönemde başlamıştır. Gerginlik, Yunanistan’ın, İngiltere’nin sömürgesi durumundaki Kıbrıs adasını istemesi ile baş göstermiştir (Şık, 2000).

Her şeye rağmen 1957 seçimlerinden de (oylarının bir miktar düşmesine ve buna karşılık muhalefet partisi CHP’nin oylarının artmasına rağmen) Demokrat Parti önde çıkmıştır. Bu, özellikle kırsal kesimde, bunalımı ve baskıları şehirlerdeki kadar hissetmeyen halkın DP’ye hala güvendiğini göstermektedir (Şık, 2000).

Ancak ekonomik sıkıntılar henüz aşılamamıştır. Sonunda Demokrat Parti hükümeti, IMF ve Dünya bankasının önerilerini kabul ederek ekonomide planlama yönünde adımlar atmış ve bir dizi istikrar önlemi alınmıştır. 1958 yılındaki devalüasyon kararı da bu önlemlerden biridir. (Boratav, 1997).

1950’lerin sonuna doğru DP’nin otoriter eğilimleri iyice su yüzüne çıkmış, baskıların dozu giderek arttırılmıştır. Muhalif sesleri baskıyla susturmaya çalışan ve uyarıları dikkate almayan on yıllık Demokrat Parti hükümeti, sonunda 27 Mayıs 1960 ihtilali ile iktidardan uzaklaştırılmıştır (Şık, 2000).

Türkiye’nin Cumhuriyet tarihinde seçimle iktidara gelen ilk partisi olan Demokrat Parti, on

yıl boyunca işbaşında kalmıştır. Uluslararası ortamda Soğuk Savaş'ın tüm gerginliğiyle yaşandığı bir süreçte başa geçen Demokrat Parti Türkiye'nin stratejik konumunu çok iyi kullanmayı bilmiş ve böylece Batı bloğuna yaklaşılarak bu ülkelerden daha çok da ABD'den aldığı yardım ve krediler azımsanmayacak bir kalkınma atılımı gerçekleştirebilmiştir. Özellikle ilk beş yılda başarılı olan ekonomi politikası ile DP, ülkede neredeyse her kesimi kapsayan bir dinamizm kazandırmıştır. Ancak bu dinamizm sonucu yığınların ekonomik beklentisi de yükselmiş ve 1950'lerin ikinci yarısında kendini iyice belli eden bunalıma katlanılmasını da güçleştirmiştir (Şık, 2000).

Tekeli'nin (1996) bildirdiğine göre; Demokrat Partinin iktidarda bulunduğu 1950–60 yılları arasında, Adnan Menderes'in kurduğu beş hükümetin programında da, doğrudan konut sorununa ilişkin, bir politika seçmesi yer almamıştır. Tekeli bu durumu, konut sorununa sahip olacak bir merkezi otoritenin bulunmayışı ile ilişkilendirmektedir. Ancak, 1958 yılında İmar ve İskân Bakanlığı'nın kurulmasından sonra, konut, Hükümet programları içinde açıkça yer almaya başlamıştır (Tekeli, 1996).

Tekeli'nin bildirdiğine göre, Demokrat Parti Hükümet programları içinde yer almamış olsa da Cumhurbaşkanı Celal Bayar TBMM'yi açış konuşmalarında konut politikalarına yer vermiştir:

“Memlekette birçok vatandaşların, ucu ve sıhhi meskene ihtiyaçları vardır. Mesken davasının halli yolunda ehemmiyetli adımlar atılmıştır. Sermayesine Emekli Sandığı'nın 20 milyon lira ile iştiraki sağlanan Türkiye Emlak ve Kredi Bankası, 1951 yılında yeni mesken inşaatına 52 milyon liralık ikrazatta bulunmuştur”.

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda Türkiye nüfusunun yaklaşık %76'sı köylerde, %24'ü de kentlerde yaşıyordu, önceleri hayli yavaş bir şekilde seyreden kentleşme hareketi, 1955 yılından itibaren hızlı bir şekilde artmaya başlamıştır. 1960 yılında kent nüfus oranı %31,9'a çıkarken, kırsal nüfus %68,1'e düşmüştür. 1950 yılında toplam nüfusun %25'i kentlerde yaşarken bu oran, 1955 yılında %28,8'e, 1960 yılında %31,9'a, 1965 yılında %34,4'e, 1970 yılında %38,5'e, 1975 yılında %41,8'e, 1980 yılında %43,9'a, 1985 yılında %53,0'a ulaşmıştır... Kırdan kente hızlı göç, kentsel yerleşim yerlerinde, pek çok sosyal ve ekonomik sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sorunların başında konut, eğitim hizmetleri, sağlık hizmetleri, kültürel hizmetler, altyapı hizmetleri, istihdam sorunu ve sosyal sorunlar gelmektedir (Kara, 1990).

Kuban İstanbul'a yaşanan göçle ilgili olarak;

“Savaştan sonra alınmaya başlanan Marshall yardımı Türkiye’de tarım alanındaki işgücünün kentlere akmasına neden olduğu gibi, tarihi ve doğal potansiyeli ile sanayi yatırımları için en elverişli durumda olan İstanbul’da fabrikaların açılması da kente göçü hızlandırmıştır. 1952’de Türkiye ithalatının %74’ü İstanbul’dan yapılmaktaydı. İstanbul tarihindeki işçi hareketlerine bakılacak olursa, kırdan kente göçün en önemli nedenlerinden biri inşaat sektörünün kalifiye olmayan işçi talebidir. İstanbul’un nüfusu 1950–1960 döneminde iki katına yakın artarak 1960’ta 1.800.000’i bulmuştur. 1960’ta Türkiye’deki iç göçün %11’ini İstanbul almaktaydı.”demektedir (Kuban, 1995).

Türkiye’de yaşanan bu gelişmelerden en fazla etkilenen kent şüphesiz İstanbul olmuştur. 50’li yıllarda İstanbul’un nüfusu ve buna bağlı olarak konut ihtiyacı artmış bu da beraberinde ucuz ve kolay konut talebini doğurmuştur. Böylece kentlere akın eden nüfus, kent çevrelerinde, kenti kuşatarak büyüyen “**gecekondulaşma**” olgusunu meydana getirmiştir. Gecekondulaşma süreç içerisinde bir konut sorunu olmaktan çıkarak, zamanla, beraberinde sosyo-ekonomik, kültürel ve politik sorunları da barındıran bir olgu halinde ortaya çıkmıştır. Nüfus akımının çok hızlı ve düzensiz olması nedeniyle, gecekondu bölgelerine yeterli altyapı, eğitim, sağlık vb. hizmetlerin götürülmesi de yeterince mümkün olmamıştır. Kentlerde, gecekondu bölgelerinde barınan insanların kırsal kesimden getirdikleri sosyo-kültürel değerler, kentin normlarıyla kısa zamanda kaynaşamadığı için “yarı kentli-yarı köylü” bir kültürel yapının şekillenmesi de söz konusu olmuştur. Bu durum “kentlerin köyleşmesi” olarak nitelendirilirken, kentsel bütünleşme/kentlileşme sorunu olarak ortaya çıkmakta ve zaman içerisinde marjinal politik eğilimleri beslemiştir.

Çalışma kapsamında özellikle bu dönemde İstanbul için ağırlıklı bir yapılaşma biçimi olarak karşımıza çıkan gecekondu kavramı ayrıca değerlendirilecektir. Özaslan(1995) da; yasal olmayan bu tür konutlar ve bu konutlardan oluşan “gecekondu” mahalleleri Türkiye’ye özgü bir kentsel yapılaşma olgusudur, demektedir.

“1950’li yıllardan sonra meydana gelen iç göç sürecinin bir uzantısı olarak artan oranlarda ülke gündemine giren “gecekondulaşma” adeta Türkiye’ye özgü kentleşme sürecinin “özgün” adı olmuştur. Özellikle büyük kentlerimiz, halkalar halinde gecekondu kuşaklarıyla çevrenirken, bu süreci geriye çevirici ya da önleyici etkin politikalar üretilip ülke genelinde uygulamaya konulamamıştır” (Özaslan, 1995).

Demokrat Parti'nin sık sık tekrarladığı “küçük Amerika olmak” hedefi de göz önüne alınırsa, bu ülkenin dönem boyunca adeta bir model oluşturduğu görülmektedir. Buradan yola çıkarak, Amerika Birleşik Devletleri'nin, sadece siyasal ve ekonomik alanda değil; kültürel, hatta gündelik hayatta da etkilerini gösterdiği söylenebilir (Şık, 2000).

Bilgin konu ile ilgili olarak şu şekilde söz etmektedir;

“Avrupa ve Amerika'nın merkez ülkeleri de dahil, dünya kapitalizmi tüketim toplumunu 1950'lerle birlikte kurmaya başlamıştır. Bir başka deyişle 100 yıllık geçmişi olan sanayi devrimi 1950'lere kadar bugün anladığımız anlamdaki kitlesel tüketim devrimini gerçekleştirecek bir kapasiteye sahip olamamıştır. Süpermarketlerin, reklâm sektörünün, alış-verişin, modanın, medyanın 1950'ler sonrası yaptığı ilk büyük atak, bugün içinde yaşamaya alıştığımız yaşam standartlarının başlangıcının da bu dönem olduğuna işaret eder. İşte Türkiye modernleşme rüzgârına tam da bu zaman diliminin başlangıcında yakalandı: Otomobilin, beyaz eşyanın, televizyonun, mutfak aletlerinin, sinemanın, gazetenin, modanın, Tetra-Pak tarafından kutulanıp market raflarına dizilmiş malların dünyaya çığ gibi yayıldığı dönemde. Türkiye dünyayla senkrona girmişti bir kere. Dünyada neden kâr ediliyorsa burada da ondan ediliyordu. Dünyada ne satılıyorsa burada da o satılıyordu. 1980'lerle birlikte gelen değişime de kolayca ayak uyduruldu: Finans, bilgi-işlem, telekomünikasyon, medya, seyahat sektörlerindeki patlamayı, hizmet sektörünün yeniden keşfini, sermayenin diğerlerinin yanı sıra bunlar üzerinden de birikmesini dünyayla eşzamanlı olarak yaşıyoruz” (Bilgin, 1999).

Türkiye modern anlamda kentleşme olgusuyla en belirgin ve hızlı biçimiyle 2.Dünya Savası sonrası yıllarda, özellikle 1950'li yıllarla birlikte tanışmıştır. Savaş sonrası dönemin getirdiği barış ortamı ulusal bazda “iktisadi kalkınma” ve sanayileşme politikalarıyla örtüşünce kentleşme dinamikleri, birçok azgelişmiş çevre ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de ivme kazanmıştır (Özaslan, 1995).

Modernleşmeyi “kapitalist endüstrileşme süreçlerinin karmaşık bir bütünü” olarak niteleyen Özbek (1991) bu sürecin nedenlerini; 1945 sonrası çok partili siyasal yaşama geçiş, kırsal göç ile birlikte merkezle çevrenin karşılaşp içice girmesi, hızlı kentleşme, sanayileşme, kitle iletişim araçlarının ve eğitim ile ulaştırmanın gelişmesi ve yaygınlaşması olarak sıralamaktadır (Özaslan, 1995).

Türkiye’de 1950’li yıllarda dinamizm kazanan kentleşme olgusunun çeşitli sosyo-ekonomik

nedenleri vardır. Bu dönemde tarımda makineleşme olayı büyük hız kazanmıştır. Bununla birlikte, toprakların mirasla parçalanması ve teknolojinin insan emeğine olan ihtiyacı azaltması sonucu ortaya çıkan işsizlik, köyden kente göç olgusunu başlatmıştır. Ayrıca, haberleşme ve ulaşım olanaklarındaki artış da bu göç olayına hızlandırıcı bir yönde etki yapmıştır. Kendine yetecek üretimi yapamayacak kadar toprağı azalan tarım kesimi; haberleşme olanakları sayesinde şehirleri iş yönünden çekici bulmaya başlamıştır (Özaslan, 1995).

3.3 1950–60 Dönemi İstanbul Konut Mimarlığı

“... konut mimarisi alanında İstanbul’da olup bitenler, geleceğin Türkiye izleklerini ve değişim güzergahlarını tarif edişleri nedeniyle özellikle dikkate değerdirler” (Tanyeli, 2004).

2. Dünya Savaşı sonrasında, özellikle de 1950’lerdeki hızlı ve plansız kentleşme nedeniyle Türkiye’de konut sıkıntısı kritik oranlara ulaşmıştır. 1940–50 arasında %20.1 olan kentsel nüfustaki toplu büyüme oranı, bu dönemde %80.2’ye sıçramıştır (Sey, 1998). Kırsaldan kente özellikle de Ankara, İstanbul ve İzmir’e yaşanan göçler sonucunda konut talebi, arzı oldukça aşmıştır.

Arkitekt dergisinin 1952 yılında bildirdiğine göre, 1951 yılı içinde İstanbul’da resmi ruhsat alınarak 1536 sı ev, 1694 ü apartman ve diğer olmak üzere 3461 bina inşa edilmiştir. (Ruhsatsız yapılan gecekondular buna dâhil değildir) Dergi bu durumla ilgili olarak

“Gerek harpten evvel, gerek harb yılları içinde şehrimizde inşaat hacminin bu kadar yükseldiği ilk defa görülmektedir. Nitekim harpten evvel en müsait yıl sayılan 1938’de şehirde ancak 562 bina yapılmıştı” yorumunu yapmıştır (Anon,1952a).

Bu dönem İstanbul Konut mimarlığı okumalarında Arkitekt Dergisi önemli bir kaynaktır. Dergi yalnızca Türkiye mimarlık ortamının bir belgeleyicisi değil aynı zamanda mimarlık ortamını Avrupa-Amerika ve “modern mimari” ile buluşturan bir araç olmuştur. Dergide belirtilen konut sayısındaki artışa rağmen, savaş sonrasında hızlı kentleşme sonucu artan konut talebi karşısında bireysel konut sunumu ile yeterli konut sağlanamamıştır. Bu yetersizliği Tekeli iki nedenle açıklamaktadır;

“...bunlardan birincisi süreci örgütleyen kişinin zaman zaman profesyonel destek alsa da temelde bu işi bir kez yapacak olan mülk sahibi olmasıdır. Bundan daha önemlisi, savaş sonrasında hızlı kentleşmenin yeterli imarlı arsa arz edemeyen bir sistemle,

kentsel arsa fiyatlarının hızla artması üzerine, kentli orta sınıfın bir parselin arsa fiyatını ödeyerek konut yapma olanağını tamamen yitirmesidir. Tabii ki kırdan koparak kente gelen için bunun düşünülmesi bile olanaksız hale gelmiştir.”

Arkitekt dergisi 1952’de “Birleşik Amerika’da Modern Ev Mimarisi” başlıklı bir metinle modern Amerikan Ev’ini, “...çizilen değişik planlar sayesinde, öteden beri tatbik edilmekte olan esaslar dâhilinde inşa edilmekte olan evlere kıyasen daha fazla boş vakit, boş ziya ve geniş yer sağlamaktadır” şeklinde tanıtmaktadır (Gillios, 1952).

Metinde ayrıca modern planların kendisine sunulan nimetlerin farkında olmayan “vasat” insan tarafından kolay benimsenmeyeceği ve hatta garipseneceği ifade edilmekte, bununla beraber modern konut mimarlığı tartışılırken, ilk bakışta insana hissettirdiği soğuk ifadenin arkasında saklı kalan mekân anlayışı tüm yönleriyle tanıtılmaktadır. Aynı metnin devamında 20.yy’ın teknolojik olanaklarının ve yaşama katkısının mimariyi nasıl etkileyebileceği vurgulanmakta, okuyucuya kullanıcıyı ve ihtiyaçlarını tanı(mla)arak tasarımın modern konut (yaşam) için önemi gösterilmektedir. “...Mühim nokta bir evin, ailenin kendi yaşayış şeraitine (biçimine) en uygun şekli yürürlüğe koyacağı bir mahfazadan (korunaktan*) ibaret olduğunu kavramaktan ibarettir” (Gillios, 1952).

1940 yılında ilan edilen “Şehir Planlarının Tanziminde ve Mühim Bina Yerlerinin Tayininde Tatbik Edilecek Pasif Korunma Şartlarına Dair Nizamname” ye göre şehir ve kasabalarda yapılar mümkün olduğunca az katlı olacak ve konut yapılarının taban alanları, arsaların %30’unu geçmeyecektir. Doğrudan İmar Planları yapmayı üstlenen İller Bankası kuruluşundan (1945) başlayarak “yeni iskân bölgelerinin mümkün olduğu kadar seyrek ve bahçeli planlamış yalnız iş ve ticaret bölgelerinde sık ve yüksek katlı inşaata müsaade etme ilkesini benimsemiştir (Yenen, 1954). İstanbul’da toplanan Kredi ve Mesken Komisyonları (1951), raporlarında ucuz konut üretimi için “bir veya iki katlı bitişik ve grup evler” ile “üç veya dört katlı kat evleri”nin seçilmesini önerir (Erkin,1951).

Türkiye’ye toplu dış yardım savaş sonrası yıllarda başlamış, beraberinde konuyla ilgili uzmanları da getirmiştir. Yabancı mimarlar ve şehir plancılarına iş verildiği daha önceki zamanlarda Türkiye’de meslek hala gençtir ve uzmanlaşmamış durumdadır. 1950’lerde ise durum artık aynı değildir ama yine de konut gibi önemli bir ulusal soruna çözüm bulmak için

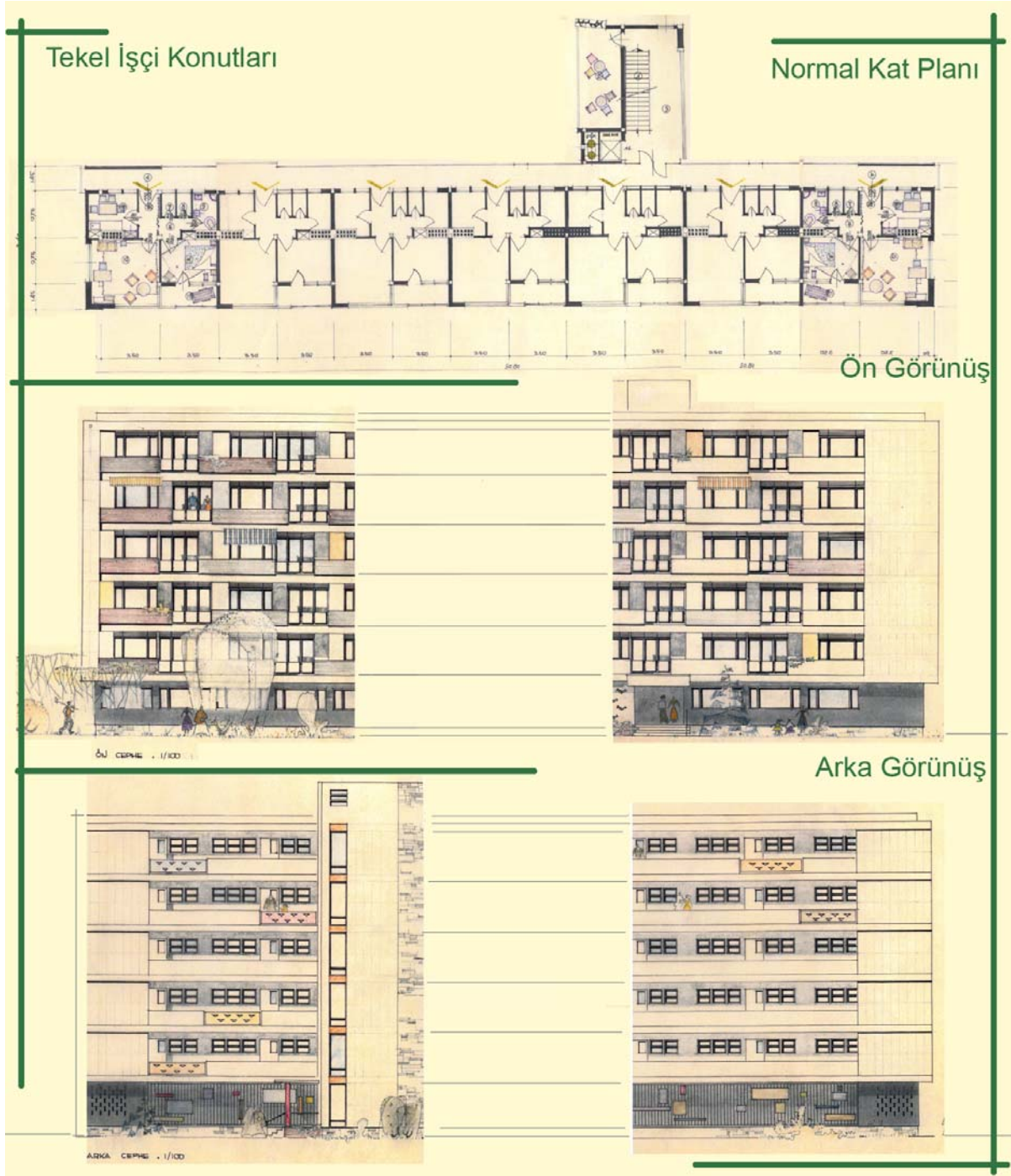
* Türk Dil Kurumu Sözlüğü

tekrar yabancı uzmanlar getirilmiştir. İlk gelenler Skidmore, Owings ve Merrill'den uzmanlar olmuş ve 1951'de imar ve konut sorunu üzerine bir rapor hazırlamışlardır. Daha sonra birçok uzman bireysel olarak ya da grup halinde ya Hükümet'in ya da Birleşmiş Milletler'in davetiyle gelmiştir. Konut üzerine rapor* hazırlayan bu uzmanlar arasında Charles Abrams, Holmes Perkins, OECD Prodüktivite Ajansı'ndan uzmanlar, Donald Manson, Bernard Wagner, AET Konut Komitesi, Frederic Bath, Chailloux-Dantel ve E.H.B. Wedler bulunmaktadır (Sey,2007).

Birleşik Amerika Yardım Heyeti'nden Wagner (1956) "Türkiye'de Mesken Meselesi" üzerine hazırladığı raporda ucuz konut yapımı olanaklarını gözden geçirdikten sonra yalnızca sıra ev önermiştir (Wagner,1956).

1950'lerin sonlarına doğru artık iyice belirginleşen Türkiye'nin yeni kentleşme eğilimleri İstanbul'un diğer kentlerden daha hızlı büyümesine yol açmıştır. Kent, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde göreceli olarak (hatta nüfus bağlamında reel olarak da) yitirdiği ağırlığını geri kazanmış ve yeni bir gelişme ivmesi göstermiştir (Tanyeli, 2004).

* Konu ile ilgili olarak Ek:2 de yer alan tabloya bakınız.

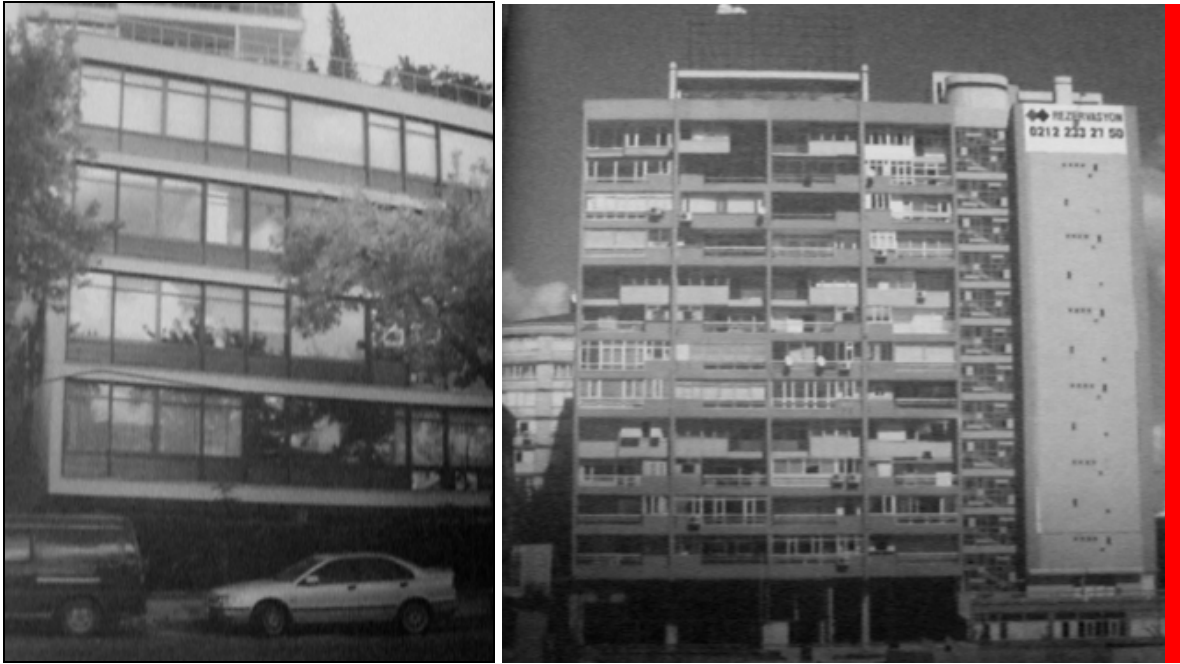

Şekil 3-7 Tekel Çayırbaşı İşçi Lojmanları Cephe ve Plan çizimleri

Balamir(2003),“1950’ler, 2.Dünya savaşının sonrasında hemen her yerde olduğu gibi, planlanmış konut yerleşmelerinde CIAM ilkelerine göre üretilen “noktasal yassı blok” tipi inşaatlara sahne oldu.” demektedir. Tekel Kibrit Fabrikası çalışanları için İstanbul-Çayırbaşı’nda yapılması planlanan konut yerleşimi de bu anlayışın Türkiye’deki etkisinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir (Şekil 3–7). Gerçekleştirilemeyen projede, minimum büyüklükteki dairelerin yan yana gelmesiyle oluşan blokları, her iki katta bir yer alan ortak

alanları, cephe kurgusu ve malzeme seçimi ile bu anlayışın izleri kolaylıkla okunmaktadır. Tekel mimari bürosunda çalışan mimarlarca tasarlanan yerleşimin bir örneği aynı yıllarda Maltepe’de yapılmış, ancak o da 2000’lerin ilk yıllarında yok olmuştur.

Tez çalışması konut grupları üzerine kurgulansa da İstanbul’da bu tanımlamanın dışında yer alan bazı binalara deyinmek dönemin konuta bakışının ortaya konması için gerekli görülmektedir. Örneğin, Tanyeli’ye göre, Haluk Baysal-Melih Birsell ikilisinin tasarımı olan Birkan Apartmanları, 50’ler modernizminin parlak örneklerindendir (Tanyeli, 2004). Ekibin 1950’lerin sonunda gerçekleştirdiği Hukukçular Sitesi’nde de aynı anlayışın izleri kolayca okunmaktadır (Şekil 3–7).

Şekil 3-8 H. Baysal-M. Birsell, Birkan apartmanları ve hukukçular sitesi (Tanyeli, 2004)

Tekeli’ye(1998) göre savaştan sonra konut sorununu çözmek için iki yeni konut sunum biçimi gelişmiştir. Bunlar “gecekondu” ve “yap-satçılık” olarak adlandırılan sistemlerdir.

“...Düzenli işi olmayan, düşük aile geliri dalgalanmalar gösteren, Modernist çizgide meşru sayılan konut yapımının bürokratik kalıplarını yerine getiremeyen, köyden kente göçmüş gruplar, başlangıçta kentin emek pazarına yakın kesimlerinde, topoğrafik koşulları elverişli olmayan alanlara da uzanarak, çoğunlukla hazine toprakları üzerinde, tekrar tekrar yıkıldığında kolayca yapılabilecek nitelikteki gecekonduları yapmaya başlamışlardır. Bu pratik içinde spontane olarak ortaya çıkmıştır”(Tekeli, 1998).

Hızlı kentleşme ve nüfus artışının yarattığı konut ihtiyacının yetersiz kalan konut üretimiyle

karşılanmaması sonucu, gecekondulaşma hızla yaygınlaşmıştır. Bunlar kırsal kesimden gelenlerin kentlerin kıyısında kurduğu konut yerleşmeleridir. Çoğunluğu hazinenin olmak üzere başkasına ait topraklar üzerinde, yasal süreçler izlenmeden, sağlıksız hatta güvenlik koşullarından yoksun bir biçimde oluşturulmuşlardır (Alsaç,1993).

Şekil 3-9 Gecekondular 1950’ler (web15, 2009)

Gecekondu oluşumunu kiraların ve emlak fiyatlarının artmasına bağlayan Sey’in (1998) belirttiğine göre; gecekondu birimlerinin 1948’de 25.000 olarak tahmin edilen sayısı 1953’te 80.000’e ulaşmıştır. Gecekondu inşaatlarını önlemek için birtakım önlemler alınmışsa da bu konu, hükümetlerin çözüm bulamadığı bir sorun olarak güncelliğini korumaya devam etmektedir.

Tanyeli(2004) bu dönem gecekondu ile ilgili olarak -ki özellikle erken gecekondu şeklinde tanımlayarak, rant üretir hale geldikten sonrakileri ayırmıştır-, ne vernaküler geleneğe ne de kentteki mevcut “modern” pratiklere ait olmayan bir mimarlıktır, demektedir. Onları yapanların çok hızlı yapılıp, bir an önce içine girilecek ve çok ucuza mal edilecek evlere ihtiyacı olanlar tarafından yapılan “gecekondu”lar, başka yerlerde “bidonville”, “barriada” gibi anılanlara benzer barınaklardır. Tekeli dönemin ürettiği diğer bir konut sunum biçimi olan yap-satçılığın ortaya çıkışını şu şekilde ifade eder:

“Yerel yönetimlerin hızlı kentleşmenin gerektirdiği ölçüde imarlı arsa üreterek topluma arz edemeyişi ve planlama süreçlerinin yetersizliği sonucu doğan kıtlık rantları, tek parsel üzerinde tek mal sahibinin konut yapabilmesi kuralıyla bir araya gelince, orta sınıfın konut sahibi olmasını olanaksız hale getirmiştir. Bu, apartmanlaşma ve kat mülkiyetinin olanaklı kılınmasıyla sağlanmıştır. Bunun için, konut sahibi olmak isteyenleri bir araya getirebilecek bir mekanizma ve bir arsa üzerinde yapılacak apartmanın her katının ayrı ayrı sahip olunmasına olanak sağlayacak yasal düzenleme

gerekmiştir. Konut sahibi olmak isteyenleri bir araya getirerek, yüksek arsa fiyatlarının ödenmesine olanak veren iki mekanizma ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki **yap-satçı** diye adlandırılan bir küçük girişimcilik formu, diğeri konut kooperatifleri olmuştur.” (Tekeli, 1998)

Tanyeli(2004) de, 50’lerin ikinci yarısını İstanbul konut sunumu açısından yeni bir oluşumun doğuşu olarak ayırmaktadır. “**Gelecekte tüm Türkiye’yi dönüştürecek bir pratik**” olarak tanımladığı bu yeni sunum biçimi, bir arsayı arsa sahibiyle anlaşarak, apartmana dönüştüren ve onunla paylaştıktan sonra kalan daireleri satan, Yap-satçı müteahhitliğidir.

Çok az sermaye ile bir ya da birkaç apartmanın yapımının gerçekleştirilebildiği bu sistemin işleyebilmesi ve karlı hale gelebilmesi için arsalar üzerinde yapı haklarının yüksek olması gerekmektedir. Bu sunum biçimi kentin eski mahallelerinde imar haklarının artırılmasından sonra eski konut sahipleriyle anlaşarak yapılmaktadır. Bu sunum biçimi yasalara uygun olmakla beraber, toplumca sürekli sorgulanmıştır ve sorgulanmaya devam edilmektedir. Bu sorun, imar haklarının artırılması yönünde sürekli baskı yapılması, daha teknolojik ömrü dolmadan yapıların yıkılması ve sağlıksız çevreler yaratmak gibi durumlarla kenti etkiler (Tekeli, 1998). Birçoğu eğitim almamış “müteahhit”lerin ürettiği konutlar kentlerde hızla yaygınlaşmıştır. Bu dönem konutun “rant” aracına dönüşmesinin başlangıcı olarak da değerlendirilebilir (Güney, 2006).

Alsaç(1998), 1950–60 dönemini “**Türk Mimarlığı’nda Serbestleşme Dönemi**” olarak ayırmaktadır. O’na göre, “bunun nedeni bu dönemde yapıları biçimlendirme anlayışının belli bir düşünce doğrultusunda olması gerektiği gibi bir koşullandırmanın bırakılarak yerine daha serbest biçimlerin seçilebileceğine ilişkin düşüncelerin egemen olmaya başlaması”dır. Bu bölümde kısaca anlatılmaya ve örneklenmeye çalışılan konut mimarlığının farklı sunumları da bu çeşitliliği arttıran bir araç olmuştur denilebilir.

1945 yılından 1963 yılına kadar olan sürede, konut ile ilgili yapılan düzenlemelerden en önemlisi; konutu olmayanlara konut kredisi vermek, konut yapmak ve satmak, yapı ve yapı gereçleri sanayini geliştirmek üzere 1946 yılında Emlak ve Eytam Bankası’nın, Türkiye Emlak Kredi Bankası adıyla yeni bir kimlik kazanmasıdır (Balamir, 1994).

Güvenç ve Işık(1999), Emlak Bankası çalışmalarını sistematik bir biçimde aktardıkları kitabın önsözünde, “Dönemin özelliklerini doğru yorumlamak için yola çıkan araştırmacı için Emlak Bankası’nın uygulamalarını araştırmak/inceleme/değirmek son derece önemli bir

gerekliliktir.” demektedir. Gerçekten de Emlak Bankası’nın bu dönemde yaptığı uygulamalar Türkiye’nin konut tarihi içerisinde önemli bir yere sahiptir.

Emlak Bankası’nın çalışmaları konut açığını karşılamaktan uzak ve konutların büyük, lüks ve yüksek maliyetli olması nedeniyle eleştirilmişlerse de üretilen bu yeni yerleşmeler Türkiye konut mimarlığının öncü uygulamaları olmuşlardır.

3.3.1 Emlak Bankası Uygulamaları

Mayıs 1991’de 65. yılı dolayısı ile hazırlanan “Çatı”(1961) adlı yayında, Türkiye Emlak Kredi Bankası’nın, “Türkiye’de halkın inşaat teşebbüslerini desteklemek ve gerekli kredileri sağlamak amacıyla” Atatürk’ün direktifleriyle, 3 Haziran 1926’da “Emlak ve Eytam Bankası” adı ile kurulduğu belirtilmektedir.

1926–1946 yılları arasında Emlâk ve Eytam Bankası yeni inşaatlara ipotek karşılığında kredi vererek faaliyette bulunmuştur. Ancak az bir sermaye ile kurulan bu bankadan beklenen işlerin daha fazla geliştirilebilmesi mümkün olamayacağı anlaşıldığından Emlak ve Eytam Bankası bütün hakları ile devredilerek, Türkiye Emlak Kredi Bankası kurulmuş, daha sonra bu bankanın topluma sağlayacağı faydalar göz önüne alınarak 15.7.1955 tarihinde sermaye miktarı arttırılmıştır (Demiroğlu, 1989).

Şekil 3-10 Bankanın İlanlarından* (k:Anon,1961)

Bankanın konut konusu ile ilgili amaçları 1946 tarih 4947 sayılı kuruluş kanununda;

* Banka ilanlarında Emlak Bankası “ailenizin bankası” şeklinde tanıtılmıştır.

“Yurtta yapı ve onarım işleri ve bilhassa meskeni olmayan yurttaşlara, ucuz mesken yaptırmak için, süresi elli yılı geçmemek üzere, arsası ile birlikte bina ve yapı ipoteği karşılığında ikrazda bulunmak ve krediler açmak; bankaya veya başkalarına ait arsalar üzerinde bina yapmak ve peşin veya ipotek karşılığı taksitle almak” şeklinde belirtilmiştir (Demiroğlu, 1989).

Kurulduğu 1926 yılından itibaren konut alanları üreterek, inşaat sektöründe örnek ve önder olma özelliğini sürdüren (toplu konut üretiminin ilk örgütleyicisi) Türkiye Emlak Bankası, bir yandan konutlarını kendisi yapmak isteyen kişilere ve konut kooperatiflerine çeşitli türde konut kredileri açmış, diğer yandan gerek kendi arsaları üzerinde gerekse diğer kurum ve kuruluşlara ait konut alanları finansmanı öz kaynaklarından veya diğer kuruluşlardan sağlanan konut inşaatlarının yapımını üstlenmiş ve satışını yapmıştır (Anon,1961).

Emlak Kredi Bankası’nın kurulduğu tarihlerde Türkiye’de konut daha çok bireysel ve küçük üreticilik ve kooperatifler kanallarıyla inşa ediliyordu. Büyük ölçekli konut girişimleri yapmak için yeterli arsa stoku, malzeme, teknolojik birikim ve belki de bunlardan daha önemli olarak inşaat sektörünün öngördüğü ödemeleri öngördüğü tarihlerde yaparak finanse edebilecek bir alıcı kitlesi yoktu. Banka yapı tasarrufu sistemiyle talebi harekete geçirmiş, geliştirdiği örnek projelerle yeni yaşam çevrelerine yönelik talebin şekillenmesinde etkin olmuştur. Bu dönemde Banka’nın enerjisinin büyük bölümü toplu konut üretmeye hiç de uygun ve hazır olmayan bir yasal çerçeve içerisinde konut çevreleri oluşturmaya harcanmıştır.

Öte yandan Emlak Kredi Bankası’nın kuruluşu Türkiye’de kentleşme sürecinin hız kazandığı, demografik geçiş sürecinin tüm etkilerinin açıkça izlenebildiği, ulusal pazarın bütünleştiği, hızlı bir modernleşme sürecinin yaşanmaya başladığı bir döneme rastlar (Güvenç ve Işık, 1999).

Nitelikli yeni yaşam çevreleri oluşturan Emlak Kredi Bankası’nın uygulamaları, çeşitli açılardan eleştirilse de, banka öncü-modern konut yerleşmelerinin üretilmesindeki ana girişimci olarak Türkiye’nin konut geçmişinde önemli bir yere sahiptir. Bankanın en önemli uygulamalarından biri Levent Mahallesidir. İleriki bölümlerde daha detaylı olarak incelenecek Levent Mahallesinin yanı sıra Banka’nın İstanbul’daki diğer önemli uygulamaları Koşuyolu ve sonrasında Ataköy olarak sıralanabilir. Bunların yanı sıra, Diyarbakır, Manisa, İzmir gibi şehirlerde de, daha küçük ölçekli de olsa, uygulamaları mevcuttur.

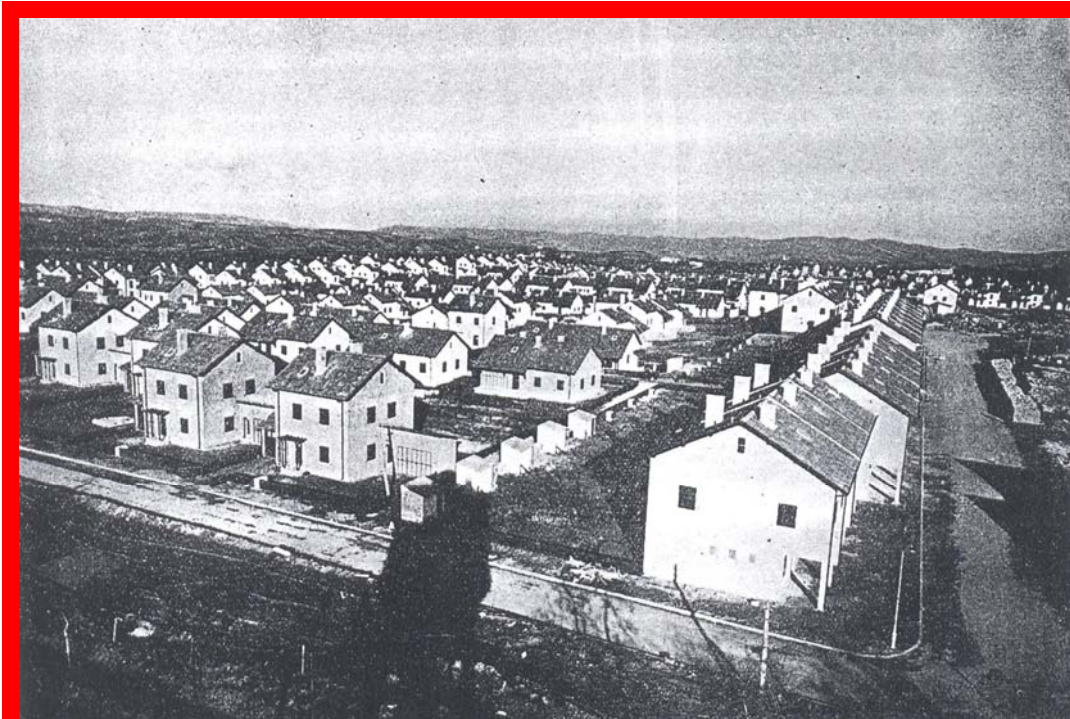
Bilgin (2002b) bankanın Ataköy ve Levent uygulamaları ile ilgili olarak “İstanbul eğer batılı

bir metropol olsaydı büyümesinin neye benzeyeceği konusunda bir fikir edinebilmek için **Ataköy ve Levent** mahallelerine bakmak gerekir. Bu mahalleler, şehrin merkezinden dışarı doğru uzayan aksların üzerinde yer alan tipik uydu-kentler olarak tasarlanmışlardır. Ancak İstanbul'un büyümesi sırasında, 20.yy. modernleşmesinin önemli unsurlarından olan uydu-kentleri yaygınlaştırmak mümkün olmamış, bunlar ayrıcalıklı modernleşme örnekleri olarak batıdaki karşılıklarından daha üst gelir gruplarına hitap etmişlerdir” demektedir.

3.3.1.1 Levent Mahallesi

İstanbul konut tarihini inceleyen araştırmacı için, Levent Mahallesi birçok açıdan önemle incelenmesi gereken öncü bir projedir.

Şişli–Büyükdere asfaltı üzerinde, Zincirlikuyu mevkiinde, Levend Çiftliği adı verilen arazide yapılmıştır. Mimar-Şehir Plancısı Kemal Akmet Aru(1912-2005) ile Mimar Rebii Gorbun(1909-1993) tarafından dünyanın çeşitli yerlerinde inşa edilmiş, benzer bahçeli ev grupları örnekleri incelenerek Emlak Kredi Bankası’nın toplu konut projesi çerçevesinde, 1947 yılında başlanmış, kademe kademe gelişerek 1958 yılında tamamlanmıştır. İlk etapta, 1952 yılında 1. Levent, 1953 yılında 2. ve 3. Levent, 1958 yılında ise 4. Levent tamamlanmıştır (Tepe,1995). (Şekil 3–11, 3–12, 3–13, 3–14)

Şekil 3-11 Levent mahallesi (web 2, 2008)

Şekil 3-12 Levent mahallesi (1.2.3 ve 4. Levent) (Özkan, 2006)

Levent bahçeli evlerden oluşan, yaya-taşıt ayrımı sağlanmış, yeşil dengesine önem verilmiş bir konut yerleşmesi planlanmıştır. Ayrıca monotonluğu önlemek amacıyla, alçalıp yükselen, birbirinden farklı tiplerde, tek, ikiz, sıra şeklinde evler planlanmıştır. Farklı tiplerde yapılan evlerde kepenk, saçak ve balkon parmaklıklarında ahşap kullanılmıştır. Bazı yerlerde küçük meydanlar oluşturulup çevresinde evler düzenlenmiştir (Tepe,1995). Yerleşim planlanırken asıl amaç, ucuz, güzel, rahat ve tekdüze olmayan modern bir toplu konut alanı oluşturma isteği olmuş ise de Levent evleri “ucuz” olmak konusunda başarılı olamamıştır denilebilir.

Şekil 3-13 Levent'te yer alan tek ev örnekleri (Özkan, 2006)

Şekil 3-14 Levent'te yer alan apartman örnekleri (Özkan, 2006)

Yerleşim dört aşamada tamamlansa da genel yerleşim kararlarında bir bütünlük izlemek mümkündür. Bununla beraber, her aşamadan sonra bir değerlendirme yapılarak, yeni durumlara göre revizyonlar yapılmıştır. Bu da tasarım etkinliğinin içinde, bir öğrenme süreci de barındırdığını göstermektedir.

4. Levent'te seramik ve resimde söz sahibi olan bir jüri oluşturularak, Sadi Berker, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Ercüment Kalmuk gibi çeşitli sanatçılar davet edilmiş ve alandaki bazı duvarlara duvar resimleri yaptırılmıştır. Bu uygulama ile gündelik yaşamın içinde “sanat”ın yer alması konusunda da öncü olmuştur.

Daha önce Kemal Ahmet Aru ve Rebii Gorbun'un Levent yerleşimini gerçekleştirmeden önce dünyadaki benzer yerleşimleri incelediğinden söz edilmişti. Özkan'ın(2006) bildirdiğine göre bu yerleşmelerden biri Florida'daki 1000 evlik Jacksonville(1943) (Şekil 3-15) bahçeli evleridir. Gerçekten de yaya ve taşıt yollarının ayrılması, her konutun kendi bahçesine sahip olması, ikiz ev tipolojisi ve eğimli çatı biçiminin kullanılması gibi yönlerden iki yerleşimin pek çok ortaklıklarını izlemek mümkündür.

Şekil 3-15 Jacksonville konut yerleşimi (1943)

Ayrıca, Levent ile Almanya’da gerçekleştirilen **Kochenhof**(1933) (Şekil 3–16) yerleşmesi arasında da kimi benzerlikler görmek mümkündür. Mies’in Weissenhof sergi-yerleşimine 500 m mesafede ve aslında ona bir tepki olarak (modern mimarlığa duydukları şüpheli yaklaşım sebebiyle sergiye alınmayan) Paul Schmitthenner, Paul Bonatz, Wilhelm Tiedke ve Walter Koerte tarafından tasarlanan yerleşim bahçeli az katlı sıra ve tek evlerden oluşmaktadır.

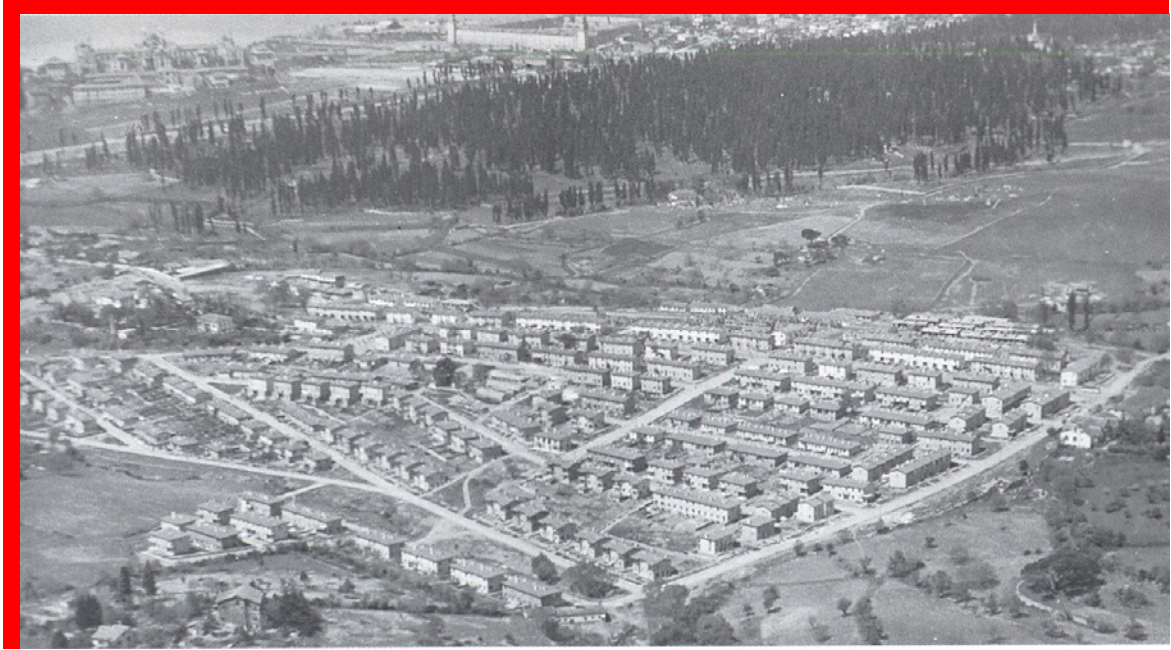
Şekil 3-16 Kochenhof yerleşimi (web 15, 2009)

Levent’in tasarımında mimarların -özellikle kentsel ölçekte: yaya-araç yolu, yeşil alanların dağılımı gibi- modern konut yerleşmelerinden etkilendiği söylenebilir. Ancak bu esinlenme ya da etkilenme katı bir biçimci yaklaşımla olmamış, bunun yerine mimarlar, Anadolu konut geleneğinden gelen bazı referanslarla modern yorumlamışlardır denilebilir.

İstanbul III numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nun 13.05.2008 tarihli 3047 sayılı kararıyla Levent toplu konut alanı “**kentsel sit**” kapsamına alınmıştır. Toplantıda sit olarak belirlenme kararı: “ilk toplu konut örneklerinden olması, planlama düzeni ve modeli açısından Türkiye’de daha sonra yapılan çalışmalara **örnek** oluşturmuş olması, yapıların mimari ve biçimsel özelliklerinin bilinçli olarak sade ve gösterişsiz seçilmiş

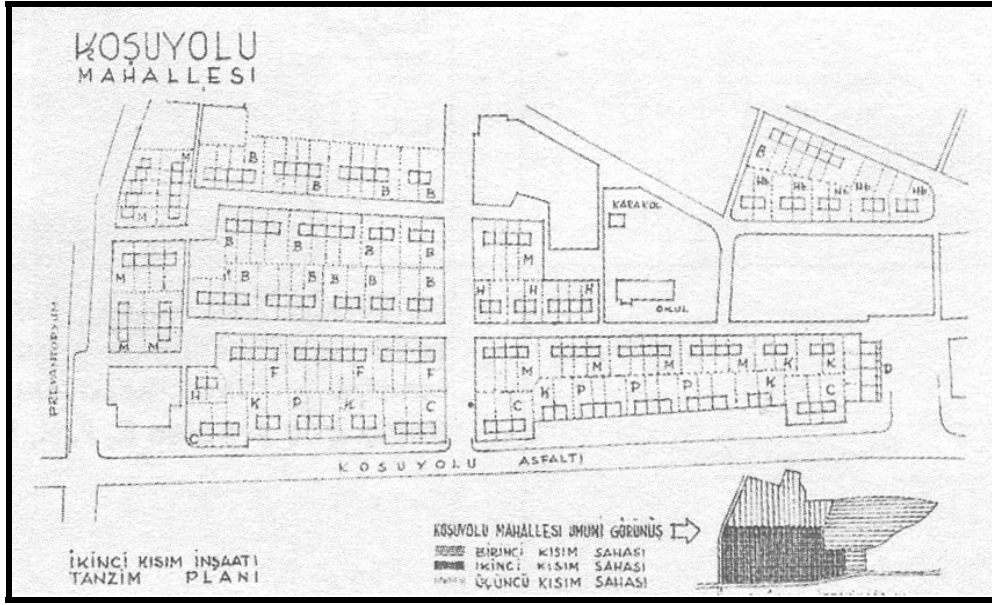
olmaları nedeniyle oluşan **belirgin karakteri**, günümüzde artık kullanılmayan bir yapım sistemiyle gerçekleştirilmiş olmaları, kentin bu bölgesinde meydana gelen gelişme çerçevesinde bozulma ve niteliğini kaybetme riski altında bulunmaları, gerek mimari gerekse planlama açısından **bütünlük, süreklilik** ve niteliğini devam ettirmesi” şeklinde açıklanmıştır (Anon, 2008).

3.3.1.2 Koşuyolu Mahallesi

Şekil 3-17 Genel görünüm (Güvenç ve Işık, 1999)

1951–54 yılları arasında, Koşuyolu konutları, (Şekil 3-17) dönemin ucuz mesken politikası kapsamında İstanbul Belediyesi ve Emlak Bankası’nın birlikteliği ile kurulan “İmar Limited Ortaklığı” tarafından yapılmışlardır. Mimarı Kemal Ahmet Arû olarak bilinen konutlar Emlak Bankası’nca, “güzel manzaralı bir tabiat içinde inşa edilmiş...”, “saf hava ve tabii güzellikler ortasında...”, “...sakinlerine sükûn ve saadet içinde yaşama imkânları verecek surette tertip olunmuş güzel manzaralı binalar...”olarak tanıtılmışlardır.

Şekil 3-18 Vaziyet Planı (Şener ve Yıldız, 2000)

Yerleşme yola paralel olarak konumlandırılan bahçe içinde tek-iki katlı ikiz ve sıra evlerden oluşmaktadır. Konutlar farklı büyüklüklerde ve tiplerde tasarlanmışlardır (Soygeniş, 1995). Bunların yanı sıra, yerleşmede kreş, çarşı, okul ve spor alanları gibi ortak tesisler yer almaktadır.

Şekil 3-19 Koşuyolu'ndaki konutlardan örnekler (Şener ve Yıldız, 2000)

Ayrıca Koşuyolu’nda Belediye’nin kendi bünyesinde çalışan memurlar için yaptırmış olduğu bilinen bir konut grubu vardır. Bu yerleşimin mimarı ise “Habitation 3 U.I.A.: Programme Design and Production” isimli çalışmada mimar Sait Özden ve Leyla Turgut olarak gösterilmektedir.

Koşuyolu konutları’nın en önemli özelliği o yıllarda yapılan konut yerleşmeleri ile karşılaştırıldığında hektar başına düşen 145 kişilik nüfusu ile dönemin ucuz ve çok sayıda mesken ihtiyacına en iyi cevap veren örnek olmasıdır.

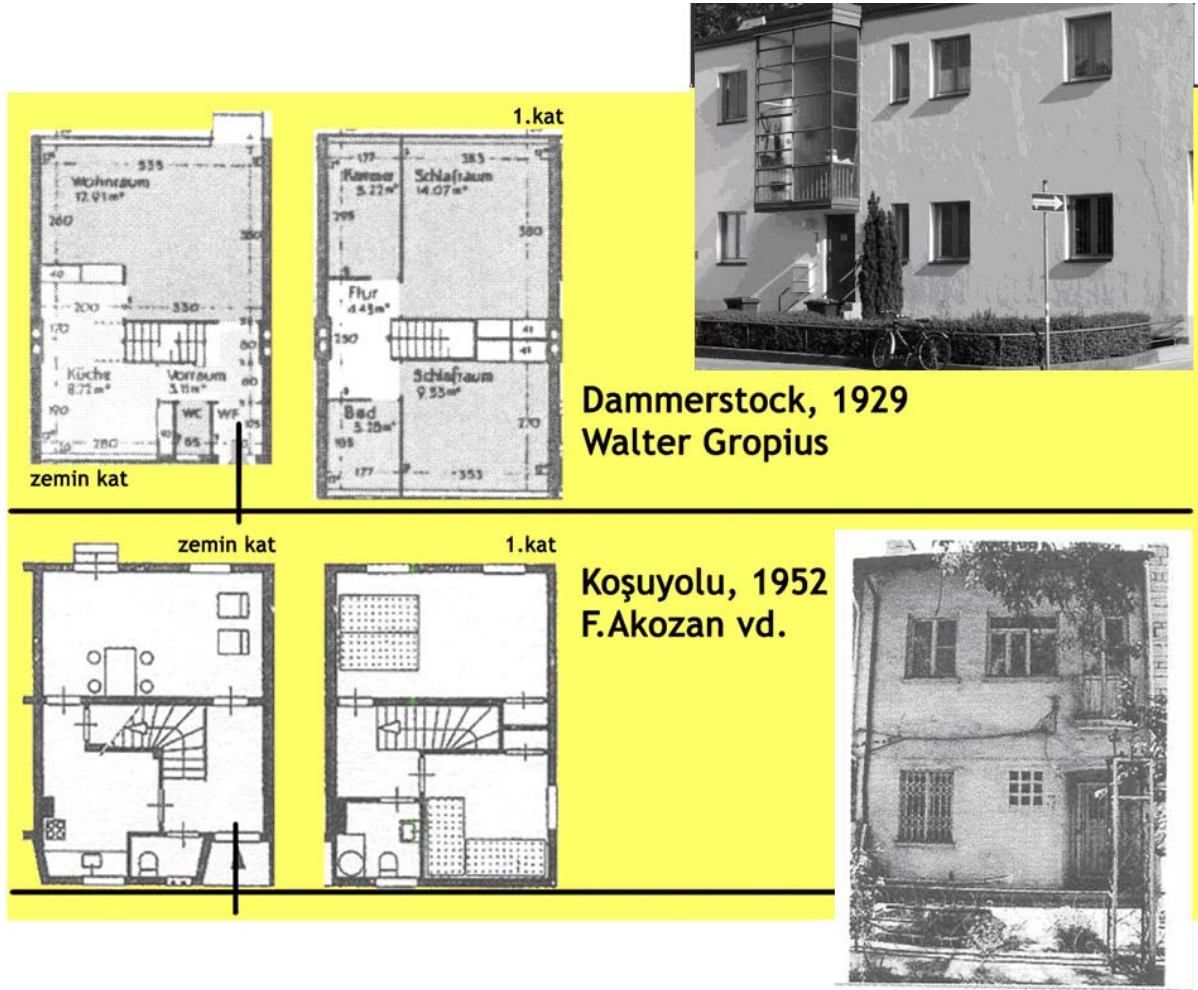
Şekil 3-20 Koşuyolu mahallesi, 2009

Koşuyolu yerleşimi ile ilgili olarak; “... daha detaylı incelendiğinde inşa edildiği dönemin mimari anlayışı hakkında ipuçları verdiği görülmektedir...1940’ların sonunda ve 50’lerin başında bir dönemden diğerine geçişi belirleyen kritik bir araya rastlamaları nedeniyle, her iki dönemin de mimari özelliklerinden yansımalar görülebilmektedir... Türk evi şeması, halkın anlayabileceği sembolik öğeler olarak geniş saçaklar, çıkmalar gibi geçmişe referans veren biçimler çokça kullanılmıştır... Bunların yanı sıra cumba elamanı ve cumbalardaki ahşap yalı baskısı biçimini betonarme ile uygulayan örnekler vardır... Bir başka göze çarpan özellik ise çokça kullanılan Fransız Balkon öğesi olup batı mimarlığından etkilenmeleri yansıtmaktadır... Plan organizasyonlarında ise daha çok rasyonel, fonksiyonel ilkelere sadık kalınmıştır. Bunun yanı sıra yalnızca birkaç örnekte sofa elemanı ile Türk evi plan şemasından etkilenmeler gözlemlenmektedir” denmektedir (Şener ve Yıldız, 2000).

Tez, önceki bölümde Levent örneğinde de görüldüğü gibi 1950’lerin bu yerleşmelerinin planlanmasında yararlanılan kaynakları da araştırmaktadır. Bu açıdan, Gropius’un Dammerstock’taki konutu ile Koşuyolu’ndaki tiplerden biri arasında benzerlikler görülmektedir(Şekil 3–21). Aslında –bu anlamda bir konut kültürünün Türkiye’de daha yeni

yeni oluştuğu ve ilk örneklerini verdiği düşünülürse- mimarların modern mimarinin önemli isimlerinden olan Gropius’un yapısından esinlenmeleri-etkilenmeleri de olağandır denilebilir. Farklı bir bakış açısıyla ise, bu konutların benzerlikleri, aynı dönemde, benzer sorunlarla (nüfus artışı ve buna paralel olarak konut açığı) farklı coğrafyalarda karşılaşan mimarların birbirine paralel yaklaşımları olarak okunabilir. Bu bakışla, 1950–60 dönemindeki bu mimari, dünya ile neredeyse eşzamanlı olarak nitelikli ürünler sunmaktadır denilebilir.

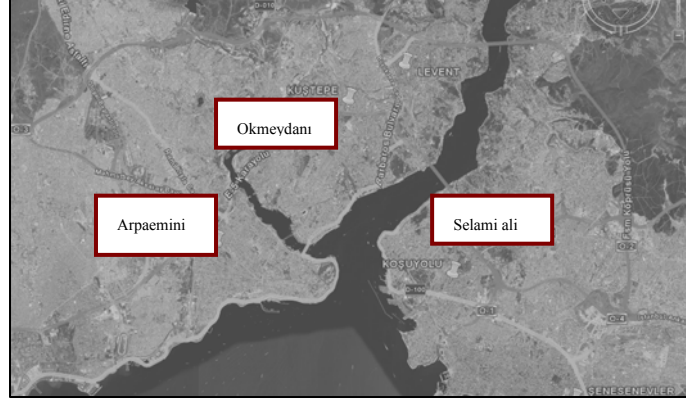
Ayrıca, plan düzlemindeki benzerliği cephelerde izlemek olası değildir. Belki de insana yapı ile ilgili ilk bilgiyi veren cephe kurgusunda -cumba-geniş saçak-yalı baskısı gibi elemanlar aracılığı ile- aranan farklılık, onu “**bildik-tanıdık**” yapmakta “**yer**”le bağlantısını arttırmaktadır denilebilir.

şekil 3-21 Dammerstock ve Koşuyolu’nun bir biriminin karşılaştırılması.

3.3.2 İşçi Konutları

1950–60 Dönemi’nde İstanbul konut sunumu açısından bir diğer önemli bölümü İstanbul’un çeşitli yerlerinde yapılan işçi konutları oluşturur. Tez çalışması kapsamında Okmeydanı, Selami Ali ve Arpa Emni’nde yer alan işçi konutlarından söz edilecektir (Şekil 3–22).

Şekil 3-22 İşçi konutlarının İstanbul içindeki konumları (web 16, 2008)

3.3.2.1 Okmeydanı Konutları

İstanbul-Okmeydanı’nda O1 karayolu, Piyalepaşa bağlantı yolu ve Piyalepaşa bulvarı ile çevrelenen alanda, 1950–60 döneminde birbiri ile komşu üç konut yerleşimi yapılmıştır. Konutlar; Belediye, Denizbank ve Taşkızak olmak üzere üç farklı kurumun çalışanları için yapılmışlardır. Ayrı kurumlarca yaptırılmış olmalarına rağmen konut grupları -hava fotoğrafında da görüldüğü gibi- yerleşim kararları açısından vaziyet planında bir bütünlük sergilemektedirler denilebilir (Şekil 3–23).

Şekil 3-23 Okmeydanı’nda yer alan konut grupları (web 16, 2008)

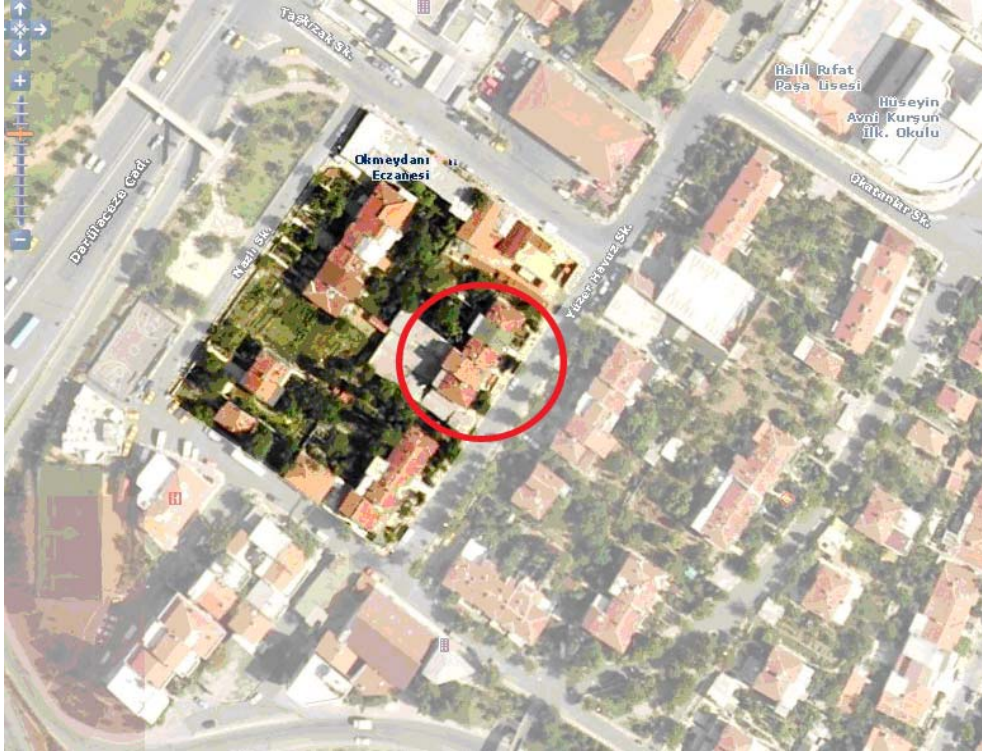
Şekil 3-24 Belediye Evleri (web 16, 2008)

Belediye çalışanları için yapılan konutlar alanın kuzey-doğusunda yer almaktadır. Konut grubu, eğim yönüne paralel olarak arsaya kademelendirilerek yerleştirilmiş iki katlı sıra evlerden oluşmaktadır. Konutlar her iki katta birer daire olacak şekilde (girişleri ayrı) ve minimum büyüklüklerde planlanmışlardır. Kapalı mekânlardaki bu tutuma karşın her binanın kendine ait ön ve arka bahçesi vardır (Şekil 3–24, Şekil 3–25).

Aynı alanda, Denizbank ve Taşkızak çalışanları için yapılan konut grupları ise, Belediye konutlarından bir parkla(yeşil bir bantla) ayrılmaktadırlar (Şekil 3- 23).

Şekil 3-25 Belediye Evleri, 2008

Şekil 3-26 Taşkızak Evleri (web 16, 2008)

Taşkızak çalışanları için yapılan konutlar (Şekil 3–26), alanın güneyinde, sıra ev biçiminde yola paralel olarak yerleştirilmişlerdir. Dubleks birimlerden oluşan konutlar, hem bu özellikleri ile hem de cephe karakterleri ile Belediye Evleri’nden farklı özellikler göstermektedirler. Cephede, Belediye Evleri’ndeki gibi kapalı çıkma yer almamış bunun yerine pencere boşlukları beton elemanlarla çerçevelenerek bir hareket elde edilmiştir (Şekil 3–27).

Şekil 3-27 Taşkızak çalışanları evleri, 2008

Denizbank çalışanları için yapılan konutlar ise alanın güney-batısında, Taşkızak çalışanları için yapılanlar gibi dubleks sıra konutlardan oluşmaktadırlar (Şekil 3-28). Bu dönem

yapılarında sıklıkla kullanılan fransız balkon elemanı Koşuyolu Mahallesi'nde olduğu gibi burada da karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 3-28 Denizbank Evleri (web 16, 2008)

Üç konut grubu birlikte değerlendirildiğinde; Denizbank ve Taşkızak çalışanları için yapılan konutların, Belediye evlerine göre daha büyük tasarlandığı gözlemlenmiştir. Buna rağmen konut gruplarında yol-yapı ilişkileri, eğime paralel yerleşmeleri ve iki katlı ikiz ve sıra gruplanmaları ile bir süreklilik izlemek mümkündür.

Şekil 3-29 Denizbank evleri, 2008

3.3.2.2 Selami Ali Mahallesi

Tekel çalışanları tarafından oluşturulan kooperatifçe ve Emlak Bankası'nın desteği ile Üsküdar Selami Ali Mahallesi'nde 1958 yılında sıra evler ve ikiz evlerden oluşan bir konut grubu yapılmıştır (Şekil 3-30). Yerleşim, Üsküdar-Kısıklı Caddesi ile Bağlarbaşı Tophanelioğlu Caddesi arasında yer almaktadır.

Caddeden ön bahçe-otopark mesafesi ile kopan evler minimum cephe genişliğine sahip tasarlanmış ve yola paralel olarak yerleştirilmişlerdir. Yerleşim içinde merkezi sayılabilecek bir konumda bir çocuk parkı yer almaktadır.

Selami Ali'de gerçekleştirilen bu konut grubunda; kitle büyüklükleri, planlama anlayışları ve cephe karakterleri (ör. cephedeki dolu-boş oranları ve fransız balkonları kullanmalarında) gibi pek çok açıdan Koşuyolu Mahallesi ile benzerlikler görülmektedir (Şekil 3-31).

Şekil 3-30 Selami Ali mahallesi (web 16, 2008)

Şekil 3-31 Selami Ali Mahallesi, 2008

3.3.2.3 Arpa Emini Mahallesi

Bu dönemde, İstanbul İşçi Sendikaları Birliği Yapı Kooperatifi tarafından, Tekel çalışanları için Arpa Emini Mahallesi'nde sıra evlerden oluşan bir konut grubu yapılmıştır (Şekil 3-32). İki katlı konutların bir kısmı dubleks iken, bir kısmı da her iki katta iki ayrı konut biriminden oluşmaktadır.

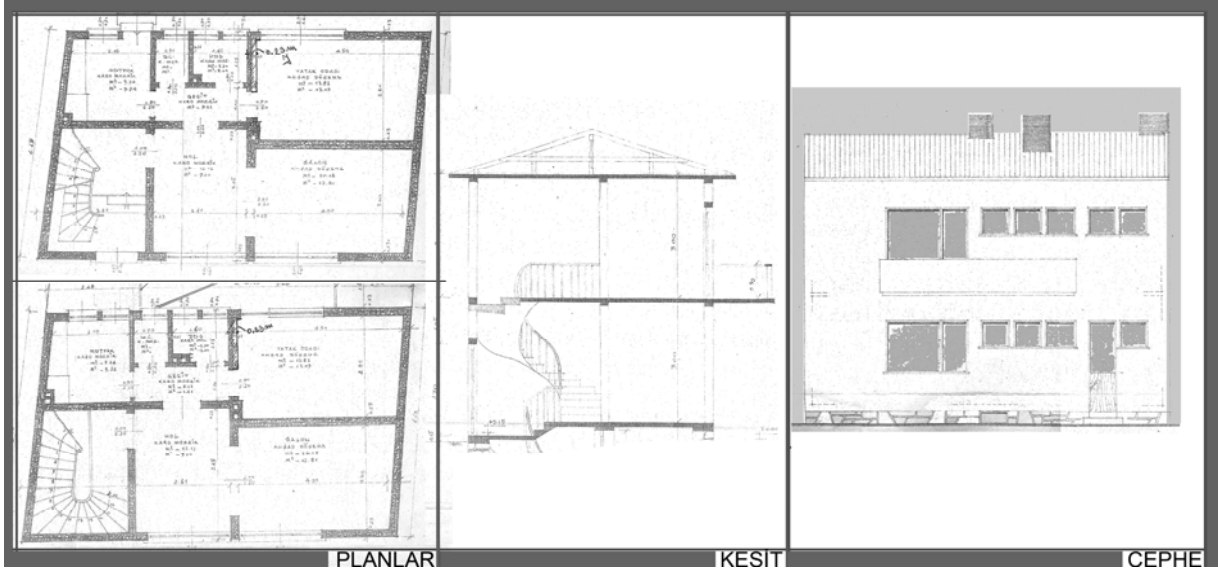
Şekil 3-32 Arpa Emini Mahallesi (web 16, 2008)

Burada binalar -ön bahçe bırakılmaksızın- yola paralel olarak yerleştirilmişlerdir. Böylelikle yapı adalarının çevresini saran kitleler sokağın sınırlarını oluşturan bir duvar tanımlamaktadırlar denilebilir. Sıra evlerin arka cepheleriye zemin kattan direk bağlantı sağlanan arka bahçeye yönelmiştir. Bu bahçeler sıra halinde sürdürülerek, yerleşim bütününde büyük bir yeşil oluşmasına imkân sağlamıştır. Bunların yanı sıra konutların planlanmasında çeşitli farklılıklar vardır. Minimum büyüklükte planlanan konutların kimine ortadan giriş sağlanırken kimi örneklerde giriş bir uçta planlanmıştır (Şekil 3-33).

Şekil 3-33 Arpa Emini Mahallesi, 2008

Her iki katında iki ayrı birimin yer aldığı konutlarda mutfak, wc-duş, salon, yatak odası ile bu mekânları birbirine bağlayan geniş bir hol bulunmaktadır (Şekil 3–34). Ayrıca yukarıda da sözü edildiği gibi bahçe ile ilişki zemin katta mutfaktan sağlanırken birinci katlarda yatak odasına açılan balkon bu işlevi görmektedir. Dupleks olan konutlarda ise mutfak, wc ve salon zemin katta yer alırken yatak odaları ve banyo birinci katta planlanmıştır.

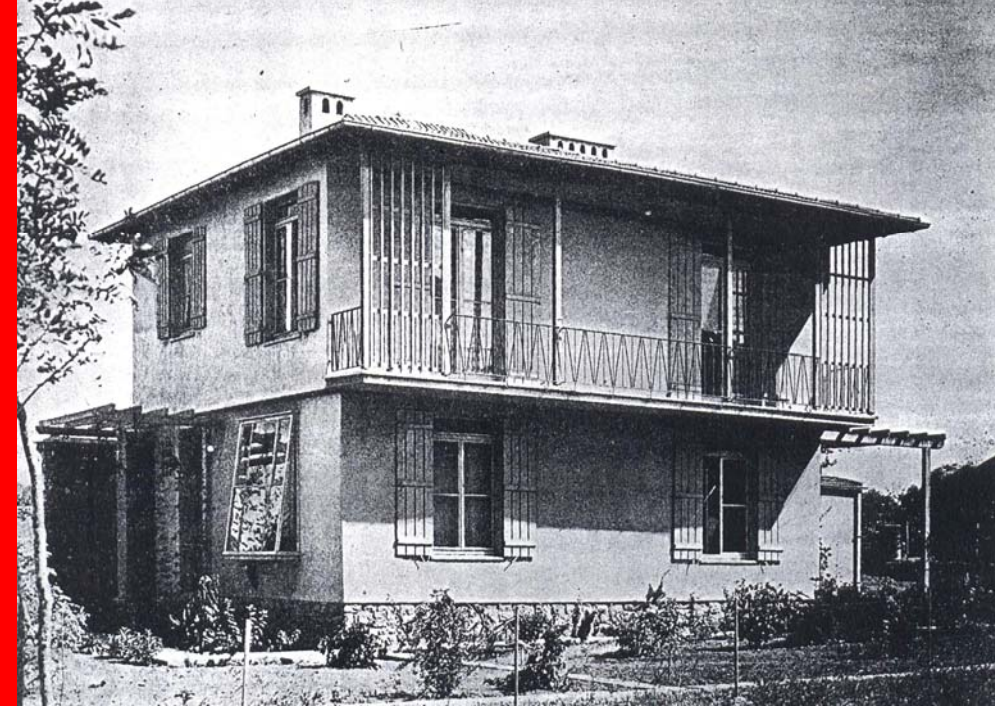
Şekil 3-34 Arpa Emni Evlerinden Örnek (İBB arşivi)

Okmeydanı, Selami Ali ve Arpa Emni’de yer alan bu konut yerleşmelerinin ortaklıkları (farklılıkları);

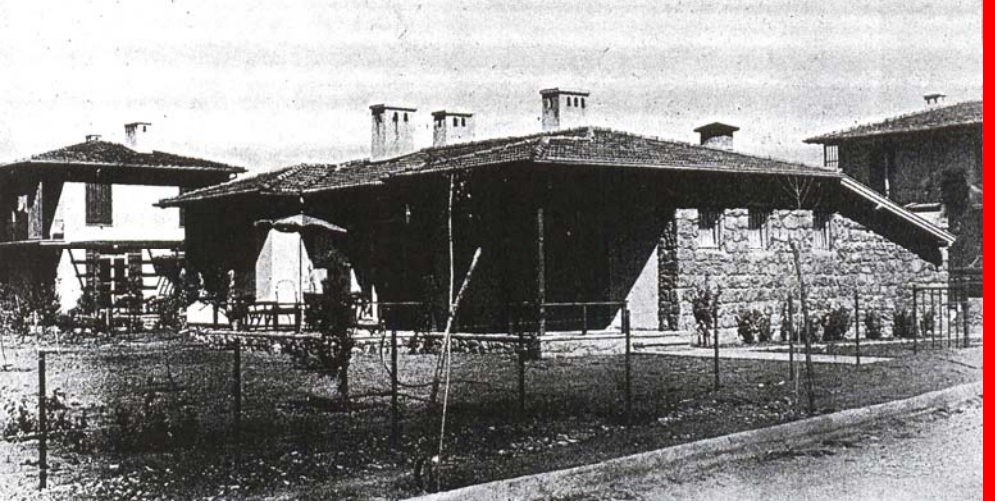
- Minimum büyüklükte planlanmaları, (Okmeydanı’nda yer alan Denizbank ve Taşkızak konutları dışında)
- Yola paralel yerleşimleri,
- Sıra ev düzeninde kurgulanmaları,
- Her birimin ön ve arka bahçesi olması, (Arpa Emni’de yer alan konutlarda ön bahçe yoktur)
- Oldukça basit-sade bir planlama anlayışı ile gerçekleştirilmeleri

gibi sıralanabilir.

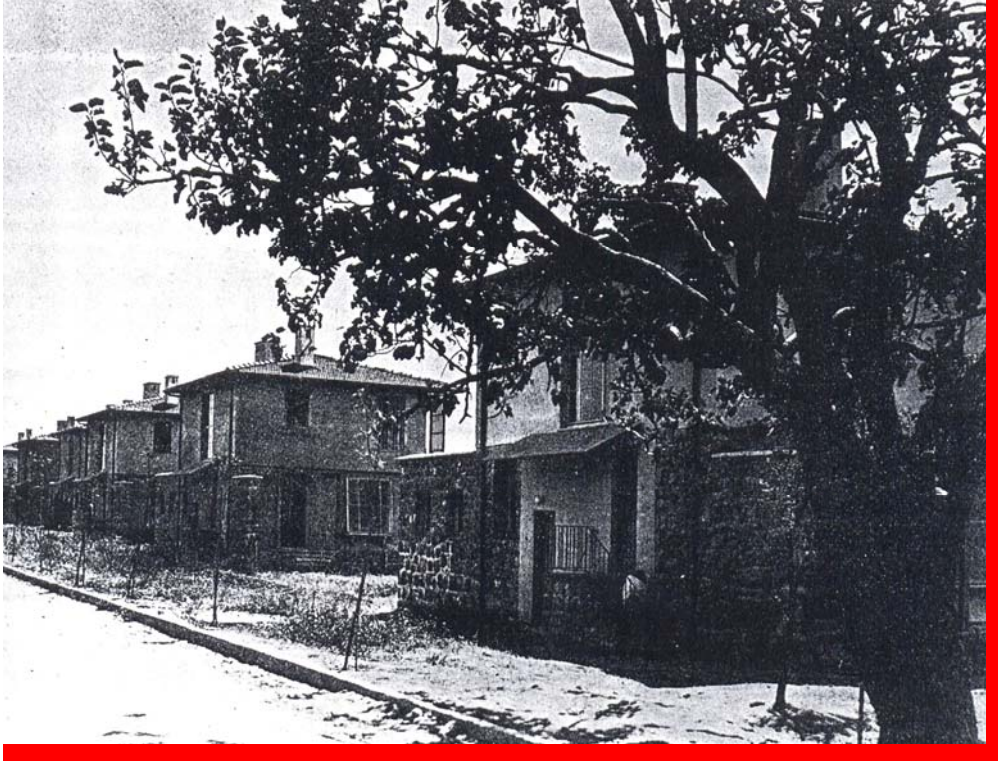
3.3.3 Bir Kooperatif Deneyimi: Şenesenevler

Şekil 3-35 Şenesenevler-50’li yıllardaki görünüm (Anon., 1952b)

Şekil 3-36 Şenesenevler- 50’li yıllardaki görünüm (Anon., 1952b)

Şekil 3-37 Şenesenevler- 50’li yıllardaki görünümü (Anon., 1952b)

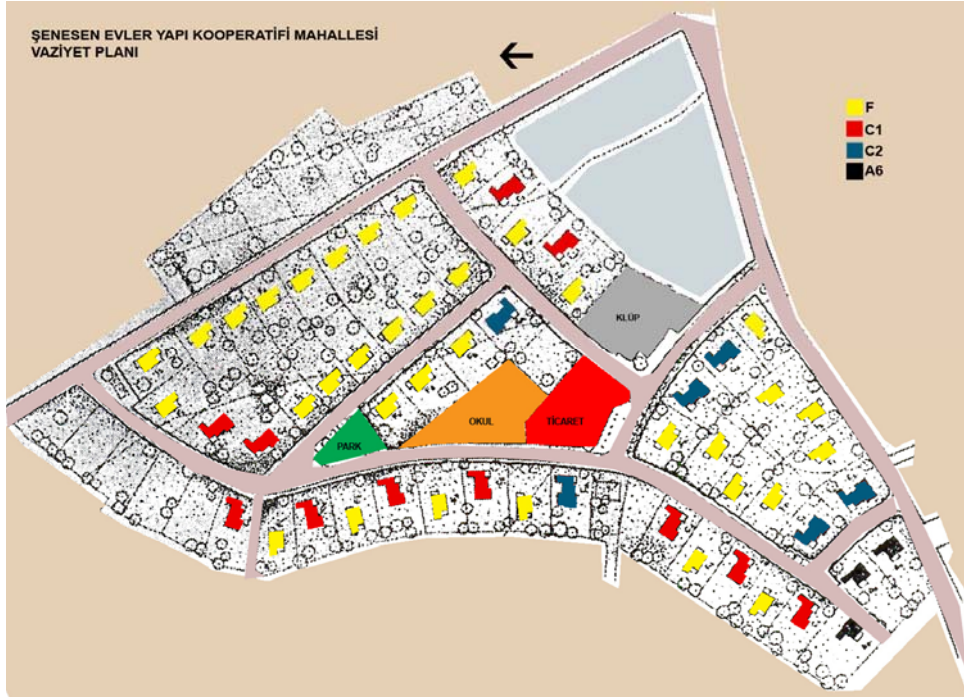
Halk arasında “Banka Evleri” olarak geçen konut yerleşmesi 1950’lerde İstanbul’un Anadolu yakasında hayata geçirilmiş toplu yerleşmelerden biridir. Y.Mim. Feridun Akozan, Y.Mim. Ahsen Yapaner ve Le Corbusier’n in bürosunda çalışmış üç Türk mimardan (Tanyeli, 2003) biri olan Y.Mim. Halit Femir tarafından tasarlanan Şenesenevler Konut Grubu, Ziraat Bankası çalışanlarınca kurulan kooperatifçe gerçekleştirilmiştir (Anon., 1952b).

Şenesenevler Ziraat Bankası Evleri (Şekil 3–35, Şekil 3–36, Şekil 3–37), toplam 55 birim içeren, tek katlı ve iki katlı tek evlerden oluşan bir konut grubudur. Yerleşim tasarlanırken, tiplerin seçimi sırasında **kullanıcı katılımı** sağlanmış, mimarlar tarafından oluşturulan 22 plan tipi kullanıcıların görüşüne sunulmuş ve bu doğrultuda 5 plan tipinin -C1,C2,F1,F2,A6- yerleşkede kullanılmasına karar verilmiştir (Anon., 1952b).

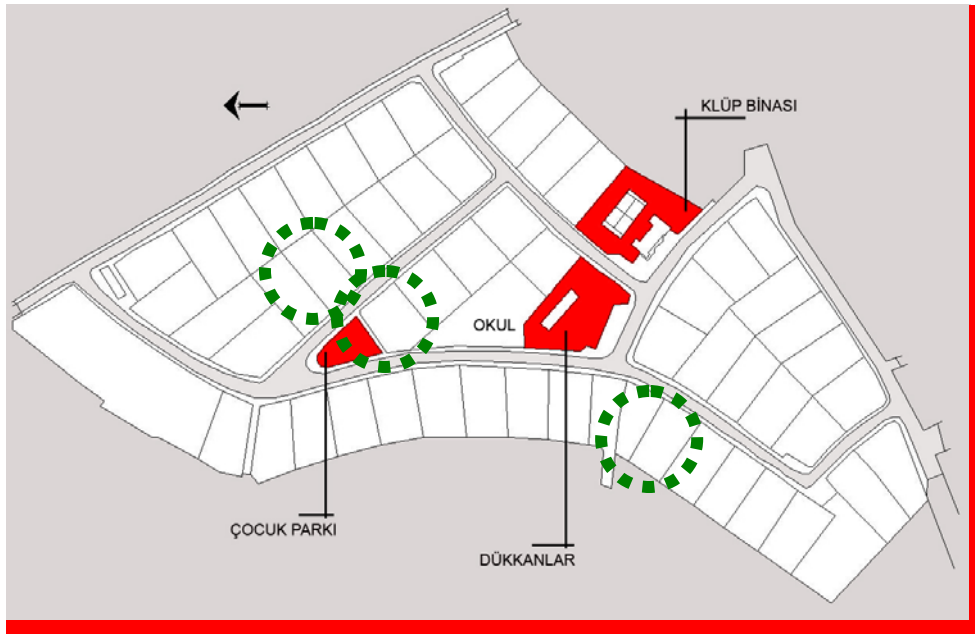
Proje için, konut dizisi olmanın ötesinde yeni bir yaşam çevresi yaratma gayretinde olduğu söylenebilir. Bu anlamda, planlamada bir sosyal merkez düşünülmüş, kullanıcıya hizmet edecek **kentsel donatılar** -5 birimden dükkân grubu, klüp binası ve çocuk parkı- burada konumlandırılmıştır (Şekil 3–39, Şekil 3–40, Şekil 3–41).

Yerleşim de tipler, 3 adet tek katlı A6 tipi, 11 adet tek katlı C1 tipi, 6 adet tek katlı C2 tipi, 28 adet iki katlı F1 tipi ve 7 adet iki katlı F2 tipi olarak düzenlenmiştir (Şekil 3–38). Sözü geçen

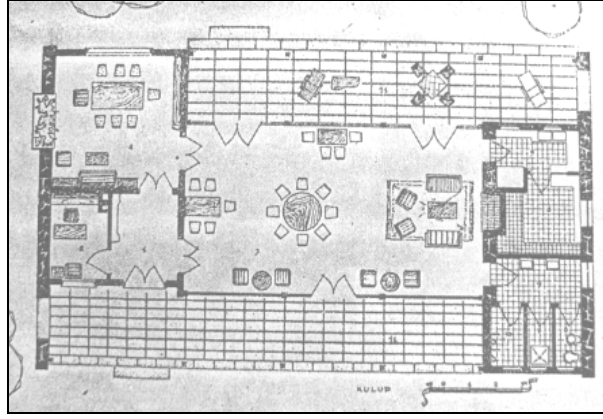
C1-C2 tipleri aynı plan tipinin 3-4 yatak odalı varyasyonları, F1-F2 ise yine aynı plan tipinin yolla ilişkisine göre farklılaşan türleridir. Vaziyet planında gösterilen bu 55 birimden, C1-F1 ve F2 (Şekil 3-39) olmak üzere üç tanesi neredeyse tamamen orijinal halleri ile halen ayaktadır ve konut olarak kullanılmaya devam edilmektedir. Sözü geçen A6 tipinin örnekleri ise tamamen yok olmuştur. Üstelik A6 tipi ile ilgili olarak literatürde de herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

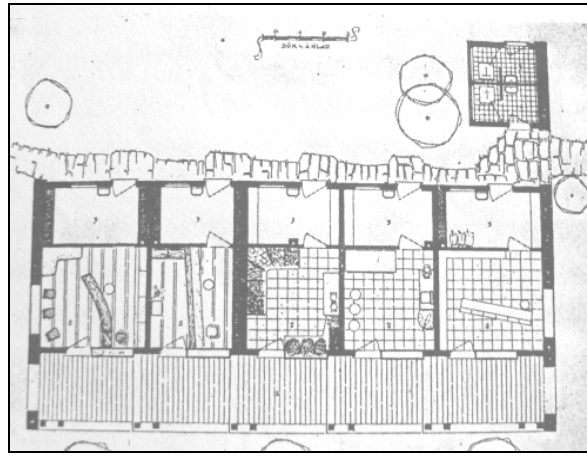
Şekil 3-38 Vaziyet planı üzerinde farklı tipolojiler

Şekil 3-39 Vaziyet planı üzerinde sosyal donatılar

Şekil 3-40 Şenesenevler Banka Evleri Klüp Binası (Anon., 1952b)

Şekil 3-41 Şenesenevler Banka Evleri Dükkan Bloğu (Anon., 1952b)

Konutların bir araya gelişlerinde uygulanan farklı kompozisyonlar, yeşilin bir bütün olarak alanın içinde akıp gitmesine olanak sağlamıştır (Şekil 3-42). Bu anlayış, sosyal yaşam alanları (klüp ya da parktaki karşılaşmalar) ile insanların bir araya gelmesini ve ilişkilerinin kuvvetlendirilmesini yeşil alanların birleştiriciliği ile desteklemektedir.

Konut birimlerinin bir araya gelmesinde **çevresel kriterler** (rüzgâr-güneş-yol) düşünülerek çeşitli şemalar kullanılmıştır. Bunlardan ilkinde örnek olarak, alanın güneyinde yer alan C1 ve F1 tiplerinin kaydırılarak yerleştirilmesi gösterilebilir. Bu anlayış, bir konutun kendi arsasının imkân verdiğinden çok daha geniş bir görüş alanına sahip olmasını sağlamıştır. Böylelikle konut birimleri ön ya da arka ve her iki yanı olmak üzere üç tarafından yeşille (doğayla) çerçevelenmiştir. Yerleşkenin kuzey-batı alanındaki tiplerin(F1) bir araya gelmesinde ise farklı bir yöntem izlenmiş, birimler yola yakın bir sıra halinde yerleştirilmiş, böylece arka bahçe için oldukça büyük bir alan bırakılmıştır (Şekil 3-42).

Şekil 3-42 Konutların bir araya gelişlerinde uygulanan farklı kompozisyonlar

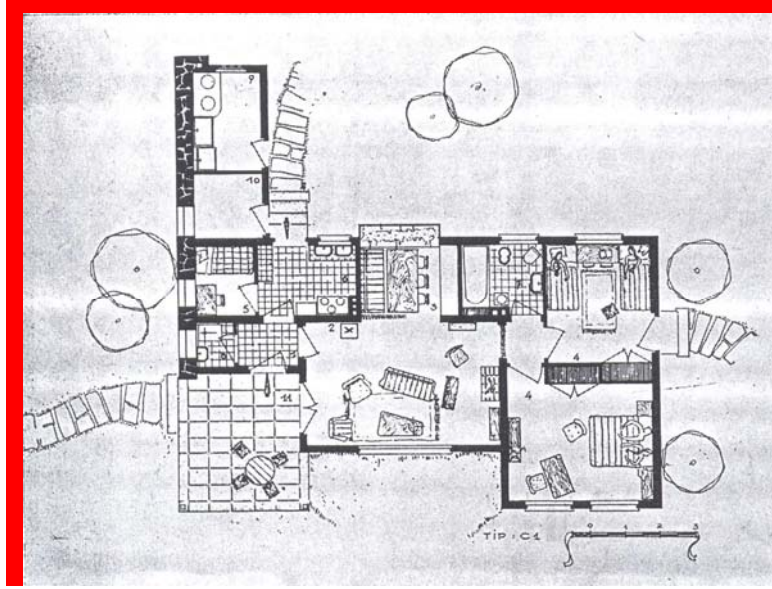
3.3.3.1 C1 Tipi

Şekil 3-43 C1 tipi, 2008

- Şenesenevler-Banka Evleri yerleşkesinin kuzey-batısında yer alan C1 tipi (Şekil 3-43), tek katlı (C) plan şemasının iki varyasyonundan biridir.
- Birim kendi alanının içinde bahçe alanını maksimize edecek şekilde konumlandırılmış, girişi yol tarafında ve en kısa sürede binaya ulaşımı sağlayacak şekilde düzenlenmiştir (Çizelge 3-1).

- ° Tüm mekânlar yeşile ve ışığa yönlendirilmiş bunun yanı sıra yaşam alanı, mutfak ve çocuk yatak odasından dış mekânla direk ilişki sağlanmıştır. Ayrıca hem yaşam alanı, hem de girişle bağlantılı, üstü örtülü bir teras aracılığı ile iç mekândaki yaşamın dışa (bahçeye) akışı sağlanmıştır (Şekil 3-44).

Şekil 3-44 C1 tipi plan, 2008 (Anon., 1952b)

Şekil 3-45 C1 tipi taş duvar, 2008

- ° C1 tipi konut; Yaşama, 3 yatak odası, Mutfak, Banyo, Wc ve Depo-Lavabo-Kömürlük mekânlarından oluşmaktadır (Şekil 3-44).
- ° Binaya giriş, geniş terastan sağlanmakta, teras yaşama mekânının bahçe (dış mekân) ile ilişkisini kurma görevini de üstlenmektedir. Terasın sol tarafında bina cephesi boyunca

uzanan, üzerinde servise hizmet eden küçük pencere boşlukları yer alan taş duvar(Şekil 3–45) hem binanın mimari kimliği üzerinde baskın bir karakter olarak yer almış hem de yapıya yaklaşımı yönlendirmekte kullanılmıştır. Böylelikle yapı yol ile sınırlı ve kontrollü bir ilişki kurmuştur.

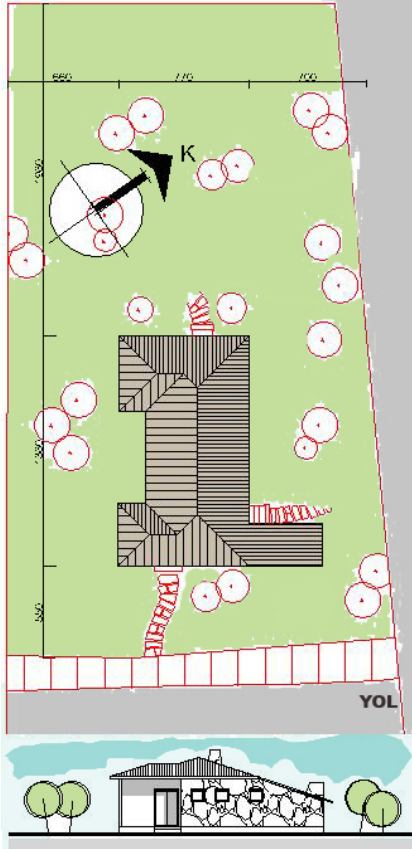
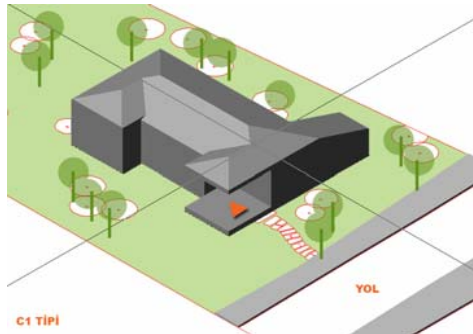
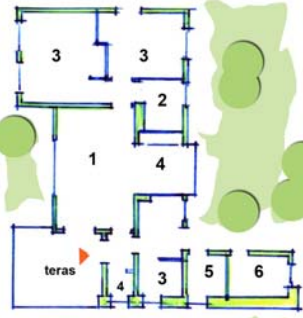
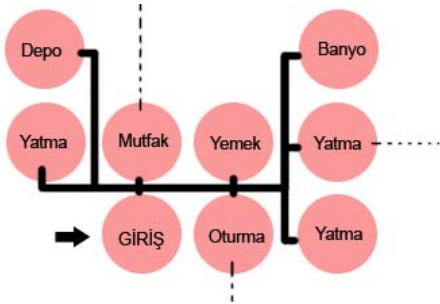
- Küçük bir giriş holü, yaşama mekânına ve wc'ye geçişi sağlamış, bu hol aynı zamanda rüzgârlık görevini de üstlenmiştir. Ayrıca bu bölümde gerektiğinde bir misafir ya da hizmetlinin kullanabileceği küçük bir yatak odası planlanmıştır.
- Yaşama mekânında yemek yeme-oturma eylemleri hem bir arada hem de istenildiğinde ayrılabilir biçimde düzenlenmiştir. Konutun merkezinde sayılabilecek bu mekân iki yönden bahçe (dış mekân) ile görsel ilişki kurmuş ve böylelikle ferah-ışıklı bir yaşama mekânı oluşturulmuştur. Bu anlayış mekânın akışkanlığını artırmış, zenginleştirmiş ve aynı zamanda havalandırmasını da kolaylaştırmıştır.
- Mutfak ise yaşamaya yakın ve aynı zamanda bahçe ile ilişkili konumlandırılmıştır. Ayrıca servis bölümünü devamında bahçe ile ilişkili olarak depo ve kömürlük düzenlenmiştir.
- Yatma bölümüne yaşama mekânını yarararak ulaşılmaktadır. Burada bir ebeveyn ve iki kişilik bir çocuk yatak odası ile banyo yer almaktadır. Ebeveyn yatak odası yaşama mekânı ile aynı manzarayı paylaşmakta, çocuk odası ise arka bahçeye açılmaktadır.

Şekil 3-46 C1 tipi baca ve pencere detayı, 2008

- Bunların yanı sıra detaylardaki titizlik birçok yerde kendini göstermektedir. Bu, bacaların heykelsi duruşunda ya da çiçeklik düşünülerek genişletilmiş yemek yeme mekânının önündeki çiçeklikli denizlik tasarımıyla karşımıza çıkmaktadır (Şekil 3–46).
- C1 tipi için, hemen hemen bütün mekânları doğal ışık ve havalandırma imkânlı, yaşayan her mekânın bahçeye-yeşile kucak açtığı oldukça konforlu bir konuttur denilebilir. Vanlı (1954) konutla ilgili olarak, **“C1 tipi hakikaten, bir eldiven kadar ölçülü ve fonksiyonel”** demektedir. Gerçekten de konutla ilgili olarak; mekânlar arası ilişkiler açısından doğru ve kolay algılanabilir basit bir planlama sunmaktadır denilebilir. C1 tipinin yatma bölümü genişletilerek dört yatak odalı C2 tipi oluşturulmuştur. İki tip diğer açılardan eşdeğer özelliklere sahiptir.

Çizelge 3-1 C1 Tipinin mimari açılımı

C1 tipinin mimari açılımı					
					
yerleşim içindeki konumu				Perspektif	
yerleşimin kuzey batısında yer almaktadır				yapıya yaklaşım yol cephesindendir.	
					
plan		vaziyet planı ve ön cephe		fonksiyon şeması	
tek katlı c tipinin iki varyasyonundan biridir.				 bahçe ile ilişki — mekanlar arası ilişkiler	
Mekanlar					
yaşama (1)	mutfak (2)	yatak odası (3)	banyo-wc (4)	depo (5)	kömürlük (6)

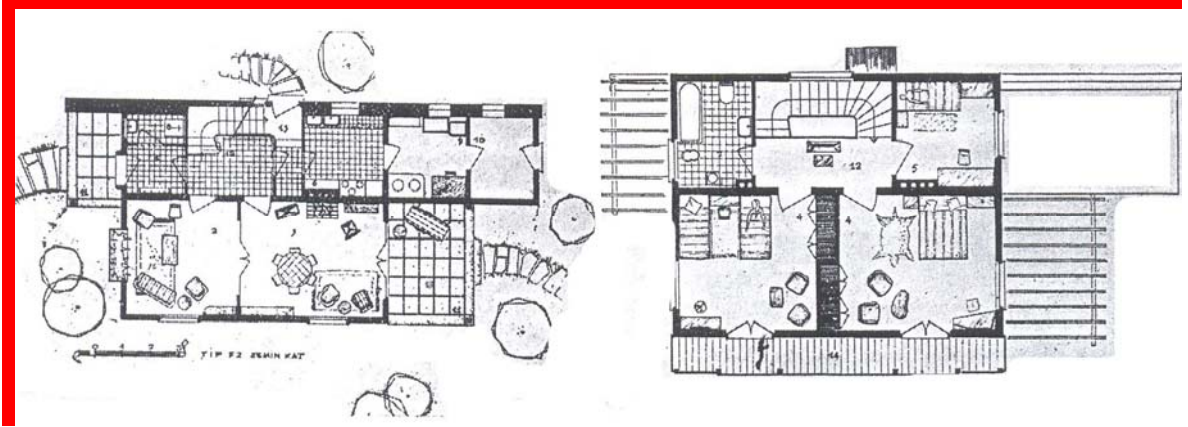
3.3.3.2 F1 Tipi

Şekil 3-47 F1 tipi , 2008

- Şenesenevler-Banka Evleri yerleşkesinin merkezinde çocuk parkının yanında yer F1 tipi (Şekil 3–47), iki katlı (F) plan şemasının iki varyasyonundan biridir.
- Birim kendi alanının içinde bahçe alanını maksimize edecek şekilde konumlandırılmış, girişi yol tarafında ve en kısa sürede binaya ulaşımı sağlayacak şekilde düzenlenmiştir (Çizelge 3–2).
- Tüm mekânlar yeşile (güneye) yönlendirilmiş bunun yanı sıra yaşam alanı, mutfak ve çocuk yatak odasından dış mekânla direk ilişki sağlanmıştır. Ayrıca hem yaşam alanından hem de girişle bağlantılı, üstü örtülü bir teras aracılığı ile iç mekândaki yaşamın dışa (bahçeye) akışı sağlanmıştır.
- F1 tipi konut; Yaşama, 3 yatak odası, Mutfak, Banyo, Wc ve Depo-Lavabo-Kömürlük mekânlarından oluşmaktadır (Şekil 3–48).

- Yatma bölümüne üst katta yer almaktadır. Burada ayrıca güney(bahçe) cephesi boyunca uzanan balkon yer almaktadır (Şekil 3-49). Bunların yanı sıra üst kattaki mekânlarda pencerelerde ahşap kepenkler kullanılmıştır.

Şekil 3-48 F1 tipi planları

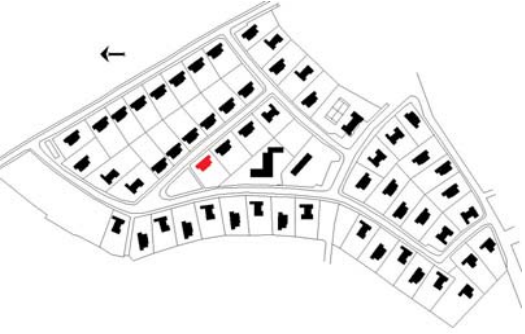
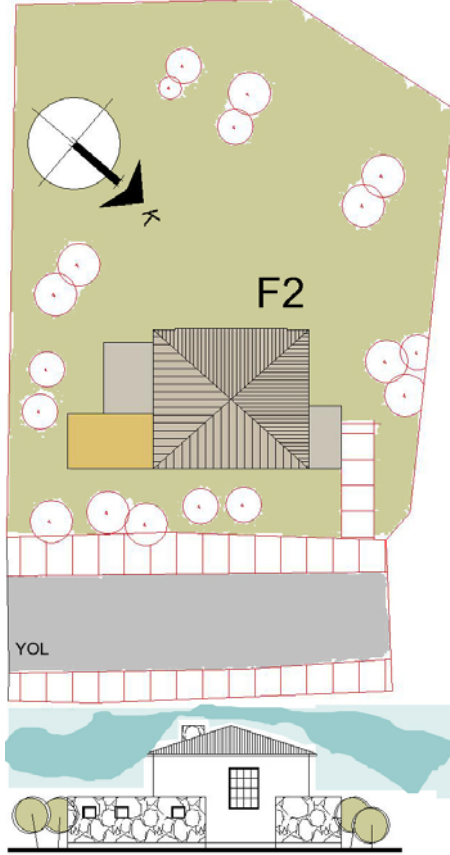
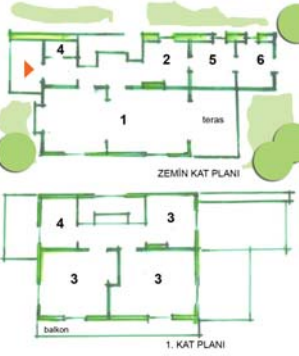
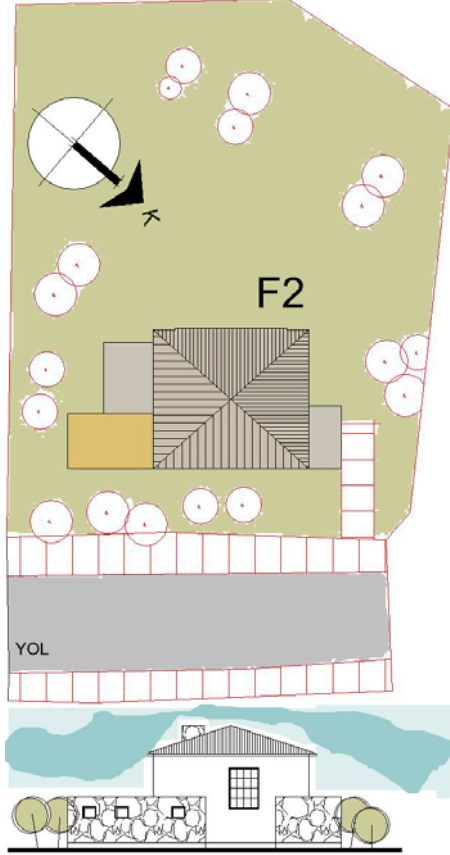
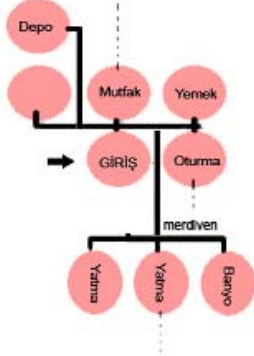
C1 Tipinde olduğu gibi,

- Yapının yol cephesi boyunca uzanan, üzerinde servise hizmet eden küçük pencere boşlukları yer alan taş duvar (Çizelge 3-2) hem binanın mimari kimliği üzerinde baskın bir karakter olarak yer almış hem de yapıya yaklaşımı yönlendirmekte kullanılmıştır. Böylelikle yapı yol ile sınırlı ve kontrollü bir ilişki kurmuştur.
- Yaşama mekânında yemek yeme-oturma eylemleri hem bir arada hem de istenildiğinde ayrılacak biçimde düzenlenmiş, yemek yeme bölümü penceresinde çiçeklikli denizlik tasarlanmıştır. Konutun merkezinde sayılabilecek bu mekân iki yönden bahçe (dış mekân) ile görsel ilişki kurmuş ve böylelikle ferah-ışıklı bir yaşama mekânı oluşturulmuştur. Bu anlayış mekânın akışkanlığını artırmış, zenginleştirmiş ve aynı zamanda havalandırmasını da kolaylaştırmıştır.
- Mutfak ise yaşamaya yakın ve aynı zamanda bahçe ile ilişkili konumlandırılmıştır. Ayrıca servis bölümünü devamında bahçe ile ilişkili olarak depo ve kömürlük düzenlenmiştir.

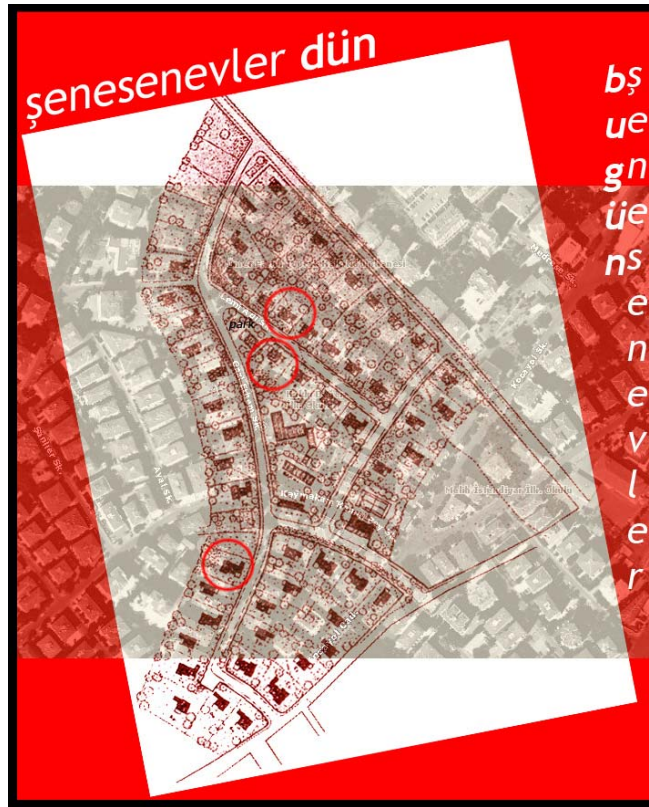
Şekil 3-49 F1 Tipi Konuttan Görünüşler, 2008

Çizelge 3-2 F1 Tipinin mimari açılımı

F1 tipinin mimari çözümlemesi		
		
yerleşim içindeki konumu		perspektif
yerleşimin merkezinde yer almaktadır.		yapıya yaklaşım yol cephesindendir.
		
plan		fonksiyon şeması
iki katlı f tipinin iki varyasyonundan biridir.	vaziyet planı ve ön cephe	 bahçe ile ilişki ————— mekanlar arası ilişkiler
mekânlar		
yaşama (1) mutfak (2) yatak odası (3) banyo-wc (4) depo (5) kömürlük (6)		

Şenesenevler Ziraat Bankası Yapı Kooperatifi Yerleşiminde, doğal çevre verilerini dikkate alan, yeşil alanların yapıların arasından akışkan bir şekilde geçişine imkan tanıyan bütüncül bir yaklaşım hakimdir denilebilir. Şenesenevler Ziraat Bankası evleri, Wright'ın 1934-58 yılları arasında tasarladığı "Brodacre City" sinde "...her eve bir parça toprak verilerek komşuluk üniteleri yaratılması fikri ve konutların, herkesin yaşama tarzına göre yeşilin içinde, az katlı, doğayla iç içe olması" (Yılmaz, 2007) şeklinde tanımladığına benzer bir yaklaşımla 1950'lerde modern, insancıl ve duyarlı bir çevre sunmaktadır. Yukarıdaki bölümlerde yapılan gözlemler ışığında Şenesenevler Yerleşimi ile ilgili olarak bazı izlenimler aşağıda maddeler halinde ifade edilmektedir.

- ° 1950'lerde gerçekleştirilen bu projede öncü bir tavırla kullanıcının talepleri göz ardı edilmemiş, tasarlanan farklı tiplerden, kullanıcılar tarafından tercih edilenler yerleşimde kullanılmıştır.
- ° Vaziyet planında farklı tipler konumlarına uygun şekilde, birbirleri ile uyum içinde ve bir araya geldiklerinde tanımladıkları dış mekânlar da düşünülerek yerleştirilmişlerdir. -Aynı planı yer-yön ya da komşuluk endişesi olmaksızın serpiştiren günümüz yerleşimlerinin yanında buradaki tavır öğretici olmalıdır-

Şekil 3-50 Şenesenevler'in yapıldığı dönem ile 2008'deki durumunun karşılaştırılması

- ° Konut yerleşmelerinin bir diğer önemli özelliği de birim ölçeğinden ileri giden tanımlarından da anlaşılacağı üzere bireyin konut dışındaki sosyal ihtiyaçlarının da düşünülmesi ve tasarımda yer verilmesidir. Şenesenevler yerleşimi 55 birim içeren küçük bir konut grubu olarak planlanmasına rağmen, dükkânları, klüp binası ve çocuk parkını içeren sosyal merkezi yerleşimin bir parçası olarak kurgulanmıştır.
- ° Le Corbusier(1924)konut’u “içinde yaşanan bir makine” olarak tarifler. Bu anlatım, konutun her parçasının (mekânının) doğru ilişkiler bütünü içinde kendinden beklenileni karşılamasının gerekliliği olarak yorumlanabilir. Şenesenevler yerleşimindeki konut tiplerinin plan organizasyonlarında da yeni mimarinin gereklerini vurgulayan bu tarifi izleri kolaylıkla görülebilir. Her mekânın plan içerisindeki yeri, niteliği -C1 ve F2 örneklerinde de görüldüğü gibi- ve mekânların birbirleri ile ilişkilerinin doğru tanımlandığı, kolay anlaşılabilir akılcı ve abartıdan uzak bir tasarım anlayışının tercih edildiği söylenebilir. Vanlı(1954) bu yerleşme için Arkitekt Dergisinde “**planlarda çok muvaffak olunmuş**” bir konut grubu tanımlamasını yapmıştır.
- ° Pek çoğu rant ve belediye kararlarının da etkisi ile yok olsa da halen ayakta olan yapılar yaklaşık 60 yaşında olmalarına rağmen yaşanabilir durumdalar. Bu yalnızca incelikli düşünülmüş planlamanın değil aynı zamanda kaliteli malzeme seçiminin ve doğru inşaat metotlarının da bir sonucu olarak görülebilir (Şekil 3–50).

3.4 Bölüm Değerlendirmesi

Bu bölümde öncelikle 1950-60’ı önceleyen dönemde Türkiye konut mimarlığı hakkında bilgi verilmiştir. Erken Cumhuriyet Dönemi olarak nitelenen 30’larda konut yerleşmeleri içinde olarak Seyfi Arkan’ın yaptıkları ve Sümerbank çalışanları için Türkiye’nin çeşitli yerlerinde yapılan yerleşkeler ilgi çekici gözükmemektedir. Ayrıca 1944’te yapılan Saraçoğlu Mahallesi ile Türkiye’nin ilk yapı kooperatifi olma özelliğine sahip Bahçelievler Kooperatifi de dönemin önemli konut yerleşimi örnekleridir. Türkiye mimarlığı açısından dönemin etkili bir diğer ürünü ise Arkitekt dergisi olmuş, mimarlık ortamına dünyada olup bitenler ile ilgili bilgi aktarmanın yanı sıra dönem Türkiye mimarlığı ile ilgili önemli bir belgeleyici olmuştur. Bunların yanı sıra Arkitekt dergisinin mimarlık ortamına tartışma-eleştiri boyutunda da katkısı olmuştur.

Öte yandan bu bölümde, 1950–60 dönemi sosyo-kültürel ve politik özellikleri ile ortaya konmaya çalışılmış ve mimarlık ortamına etkileri araştırılmıştır.

1950–60 döneminde İstanbul’da “konut” ile ilgili olarak olup bitenler bir sonraki inceleme alanı olmuş, bazı tekil örnekler (Tekel lojmanları, Hukukçular Sitesi gibi) de ortaya konmuştur. Bunların yanı sıra göç ve sanayileşme ile artan İstanbul nüfusunun konut ihtiyacının sonucu olarak doğan dönemin konut sunum biçimleri (kooperatif, yap-sat, gecekondular) ortaya çıkış nedenleri ve içerikleri ile irdelenmiştir.

Konut konusunda dönem için önemli bir girişim olan Emlak bankası ve onun İstanbul’daki uygulamaları (Levent, Koşuyolu), İşçi Konutları (Okmeydanı, Arpa emini, Selami Ali) ve Şenesenevler Yapı Kooperatifi literatür ve yerinde yapılan gözlemler ile ayrıntılı olarak incelenmiştir.

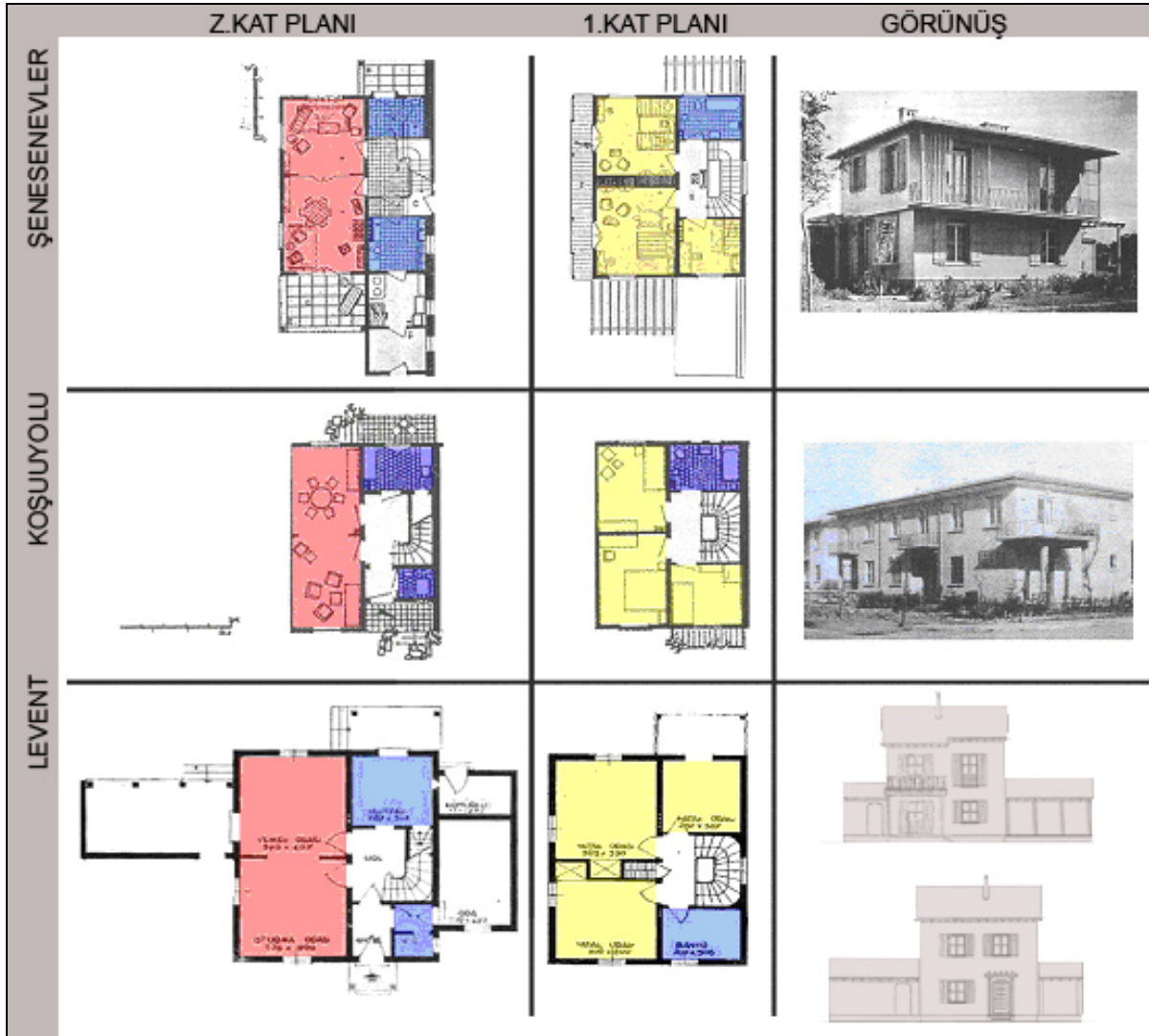
Emlak Bankası’nın 1950–60 dönemi Türkiye konut mimarlığı açısından en önemli üretimi olan Levent Mahallesi çalışmanın bu bölümünde ortaya konmuştur. Levent Mahallesi, yaya-araç yolu ayrımı konusundaki tavrı, birçok farklı büyüklükte ve tipte konut birimi, yer yer meydan ve parklardan oluşan rekreatif birimler ile dükkânlardan oluşan bir çarşı içermesi gibi özellikleri ile Türkiye konut mimarlığının ilk modern toplu konut yerleşim örneklerindendir. Bu ilk olma durumu ondan sonra yapılanları da etkilemesini getirmiştir. Yapımı dört aşamada gerçekleşmiş, Sadi Berker, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Ercüment Kalmuk gibi sanatçıların eserlerine de ev sahipliği yapmıştır. Yerleşim Türkiye için bir ilktir. Bu mimarların tasarım aşamasından önce dünyanın farklı yerlerindeki pek çok örneği incelemesini getirmiştir. Burada bu örneklerden Jacksonville (1943) yerleşimi ortaya konmuş ayrıca, bu dönem modern konut mimarlığının önemli örneklerinden Mies’in Weissenhof sergisine karşı olarak bir grup mimar tarafından yapılan Kochenhof (1933) yerleşimi incelenmiştir.

Emlak bankasının İstanbul’daki bir diğer uygulaması olan Koşuyolu konutları pek çok özelliğinin yanı sıra yüksek yoğunluklu yerleşim yapısı ve minimum büyüklükte konut birimleri ile dönemin konut sorununa en iyi cevap veren örnek olarak gözükmektedir. Türk evi şemasından çeşitli öğelerin(saçak, balkon...) de kullanıldığı konut birimleri yerleşmedeki konumuna göre farklılaşmaktadır. Koşuyolu konutlarından biri ile Walter Gropius’un Dammerstock’ta uyguladığı plan tipinin benzerliği dikkat çekicidir. Bu benzerlik 1950–60 dönemi mimarlığı açısından yalnızca bir esinlenme değil, aynı zamanda mimarların dünyaya açık yüzünün bir örneğidir denilebilir. Daha önce de belirtildiği gibi, plan şemasındaki bu benzerliğin cephede devam etmemesi de modernin Türkiye mimarlık kültüründen referanslar alan bir yorumu olarak okunabilir.

Dönenim işçi konutları ise çalışmanın diğer bir bölümünü oluşturur. Oldukça yüksek

yoğunluk, minimum büyüklükte konut birimleri, sıra ve ikiz ev tipolojilerini kullanmaları ve rekreatif birimler içermeleri İstanbul'un çeşitli yerlerine dağılmış işçi konutlarının ortak özellikleridir.

Şenesenevler Yapı Kooperatifi ise bu dönem konut yerleşmeleri örneklerinin hemen hemen tüm özelliklerini yansıtmaması ve yok olma tehlikesi (üç tip dışında) ile karşı karşıya olması sebepleri ile ayrıntılı olarak incelenmiştir. Yerleşme ile ilgili olarak yukarıda (**Bölüm 3.3.3**) ayrıntılı olarak değerlendirilme yapıldığından burada tekrar üzerinde durulmayacaktır.

Şekil 3-51 Şenesenevler, Koşuyolu ve Levent

Yukarıda Şenesenevler, Koşuyolu ve Levent yerleşmelerinde yer alan konutlar sıralanmış, plan organizasyonlarındaki benzerlikler izlenmiştir (Şekil 3-51). Mekân boyutları Koşuyolu ve Şenesenevler'de birbirine daha yakın Levent'de ise daha büyüktür. Ancak cephe(kitle) biçimlenişlerinde planlardaki bu benzerliklerin izlerini sürmek oldukça zordur. Nitekim Koşuyolu'nda yer alan konut sıra ev iken diğerleri tek ev şeklinde uygulanmışlardır. Yine

diğerlerinin aksine oldukça büyük bir bahçeye sahip olan Şenesenevler'deki F1 tipinin ikinci katında bu bahçeye açılan ve cephe boyunca devam eden bir balkon planlanmıştır.

Konut yerleşmeleri ve çevrelerinin zaman içindeki değişimleri **Ek-4**'de hava fotoğrafları aracılığıyla ortaya konmuştur. Levent Mahallesi örnekler arasında kent içindeki konumu sebebiyle en çok baskı altında olan yerleşme olmuştur denilebilir. Bu sebeple oldukça bozulmuş, özgün niteliklerini kaybetmiştir. Koşuyolu mahallesi Levent'ten görece daha az değişmiş gibi gözükse de fonksiyon değişiklikleri, kat ilaveleri ve cephe kaplamaları ile orijinal yapısını kaybetmek üzeredir. Dönemin işçi konutları ile yine İstanbul'daki konumları ve parselasyon sistemine uyumunda yaşanan zorluklar -çünkü hemen hepsi sıra ev biçimindedir- gibi sebepler ile cephelerinde yer alan (boya, balkon kapama...) kimi değişikliklere dışında özgün durumunu korumaya oldukça yakındırlar denilebilir.

4. 21.YY'IN DEĞİŞEN DİNAMİKLERİ IŞIĞINDA “KONUT”

“Zaman yoksa değişim olmaz; ama, değişim yoksa zaman kavranamaz.” T. Moore

Bu bölümde “Günümüzde değişen yaşam koşulları nasıl bir konut ihtiyacı doğurmuştur?” sorusunun cevabı çeşitli referanslar aracılığıyla araştırılacaktır. Bu araştırma, 1950–60 dönemi konut yerleşimlerinin hangi özellikleri ile hala güncel ve sağlıklı konut çevreleri tanımladığının ortaya konmasını yani bu dönem ürünlerinin 21.yy konutu çerçevesinde değerlendirilmesini mümkün kılacaktır.

Teknolojik, ekonomik, sosyo-kültürel ve hatta politik gelişmelere paralel olarak ve bunların etkileriyle dönüşen yaşam, “konut”u ve konuttan beklenenleri başkalaştırmıştır. Bir kısmı yeni (bilgi teknolojisinin kimi ürünleri, sanal dünya) bir kısmı ise eskisine göre daha aktif bir şekilde yaşama dahil olan dinamikler (ekolojik veriler, enerji verimliliği...) mimarlık ürünleri içinde belki de en çok konutu değiştirmiş, konutun anlamı içinde bazı kaymalara, yer değiştirmelere neden olmuştur. Söz gelimi elektronik araçlar konutun hemen her köşesini yönetir hale gelmiştir. Bilgisayar dünyanın herhangi bir yerindeki kişiye ya da bilgiye erişimi olanaklı hale getirmiş ve insan yaşamındaki birçok eylemi uzaktan erişim imkânlarıyla evinden yürütür hale gelmiştir. İleride ayrıntılı olarak örnekler üzerinden tartışılacak bu gelişmeler 21.yy’ın konut’unu başka parametreler üzerinden konuşulur ya da tercih edilir hale getirmiştir-getirecektir. Araştırma; konutla ilgili günümüz ve geleceğe ilişkin çeşitli deneysel çalışmalar, mimari proje-fikir yarışmaları ve bienal ya da konutla ilgili sergiler aracılığıyla değişime paralel olarak günümüz yaşantısına cevap verecek “**konut**”un ve “konut mekanları”nın özelliklerini irdeleyecektir.

Sosyal çevre içinde yer alan yapısal bileşenlerden bazılarının ya da tamamının değişimi ile birlikte o topluma ait mimari yapıtlar ve kentler de değişime uğramaktadır (Eren ve Dengiz, 2003). Yani yaşam alanımızla ilgili her “yeni” bizi ve bakışımızı etkilediği gibi mimarlık ürünlerini de değiştirmektedir. Bu anlamda, günümüzde hemen her alanda sıkça rastladığımız bir kavram olan “**küreselleşme**”nin mimarlık içinde nasıl bir yol izlediği ve dolayısı ile konutu nasıl etkilediği önemli gözükmektedir.

20.yy ve 21.yy la beraber yaşam alanımıza dâhil olan küreselleşme Bilgin’e(2001) göre “insan / mal / para / enformasyon / imge dolaşımının artmasına ve hızlanmasına, bunlar üzerinden kurulan ilişkilerin yoğunlaşmasına işaret eden bir kavram. Kısacası dünyadaki

hareketliliğin yeni bir eşiği anlamına geliyor.”* Akcan(2001) da benzer bir yaklaşımla, elektronik iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması ve geç kapitalizm sürecinde yatırımların ulusal sınırlardan bağımsızlaşmasını küreselleşmeyi oluşturan en önemli olgular olarak gösteriyor.

“Mekân, Kültür, İktidar Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler” adlı kitapta; metropollerde yer alan çeşitli sınıfların ve zümrelerin hepsi, farklı biçimlerde, **küresel dolaşım ağlarının** içinde yer alıyor denmektedir: “Bütün damlardan çanak antenler yükseliyor, poşet çay, ketçap ve coca cola gündelik yaşamın bir parçası haline gelmiş. Kentin çeperlerindeki fakir mahalleler, ucuz kadın ve çocuk emeğine dayalı turistik eşya üreten açık hava fabrikalarına dönüşmüş; hemen her ailenin yurt dışında çalışan akrabaları ya da fertleri var. Ana caddeleri süsleyen reklam panolarından semt pazarlarında satılan “dandik” saatlere kadar, dünyanın dört bir yanından çeşitli tüketim malları, sözcükler, semboller, metropol yaşamının sıradanlığı içinde yer alıyor” (Öncü ve Weyland, 2005).

Bir başka deyişle, küreselleşme herhangi bir ayırım gözetmeksizin herkesi yaşamla beraber değiştirmektedir. Buna bağlı olarak da yaşama dair tüm etkinlikler ve bu etkinliklerin mekânları ile araçları farklılaşmaktadır. Benzer biçimde Ankara’nın çeşitli semtlerini içeren Cavcav’ın(2007) yaptığı anket çalışmasına göre;

“...**Küreselleşmenin** toplum katında en çok hissedildiği alanlardan biri olan tüketim kalıplarının değişikliğe uğradığına dair deneklerin özellikle beslenme, giyim-kuşam, **konut** ve ev eşyalarında hissedilme derecesinin yüksek olduğu gözlenmiştir” (Cavcav, 2007).

Küreselleşme pek çok alanda köklü değişimler getirmiş, gündelik hayat içindeki faaliyetlerin yeniden tartışılmasına sebep ya da aracı olmuştur. Örneğin; küreselleşen dünyanın gereklerini karşılayabilmede başarılı olabilmek için **eğitim** açısından göz önünde tutulması gereken bazı önemli unsurlar vardır (Çalık ve Sezgin, 2005). Garner’e (2002) göre bu unsurlardan bazıları aşağıdaki gibidir:

“Eğitim yaşam boyu süren bir etkinlik olmalıdır. Hızlı gelişen teknoloji ve artan bilgi

* Dünyanın farklı yerlerindeki insanların buluşmasına imkân tanıyan “elektronik ortam-internet” aracılığı ile gerçekleştirilen bir forum kapsamında yazılmıştır. (gerçek mekân yerine geçen sanal mekân)

birikimi karşısında, eğitimin yaşam boyu devamı sağlanmalıdır. Bununla birlikte, eğitim süreci içerisinde sadece belirli bilgiler aktarılmamalı, bireyin öğrenme kapasitesi de güçlendirilip geliştirilmelidir.

Eğitim, her zaman, her yerde ve yaşamın her alanında olmalıdır. Evde ve işyerinde eğitim imkânları sağlanmalı, sınıflarda olduğu kadar internet ve televizyonda da eğitim etkili şekilde verilmelidir. Bireylerin sürekli öğrenme kapasitelerini geliştirmek için eğitim kurumları ile işletme sektörleri ve toplumun diğer kurumları işbirliği içinde çalışmalıdır.”

Burada da görüldüğü gibi, 21.yy da, modern yaşamın kategorize ettiği (parçaladığı-birbirinden ayırdığı) eylemler, “konut”ta yeniden bir araya toplanmaktadır. Birçok kişi evinden eğitim alabilmekte ya da işlerini yürütebilmektedir. Böylelikle, konut içinde yer alan eylemlere yenilerinin eklenmesi konutun bu tip kullanımlara uygun tasarlanmasını ya da dönüştürülmesini gerekli kılmaktadır. Benzer şekilde kendini İngiltere’deki konutların iyileştirilmesine adan RIBA’nın(2007) “Daha İyi Konutlar ve Daha İyi Mahalleler Politika Belgesi”nde “**evden çalışmaya uyarlanabilme açısından yeterli olacak konutlar yaratmak teşvik edilmeli**” denmektedir ve bu tür uygulamaların mahalleleri gün boyu canlı tutacağı, yolculuk taleplerini azaltacağı vurgulamaktadır.

Nitekim, Yavaşoğlu’na (2007) göre 1960’lardaki mimari arayışlar, modernizmin “dogmatik” yanından uzaklaşarak “**insan**”ı (kullanıcıyı) odak noktası olarak belirleyen bir yaklaşımla ele alınır. “**İşlevsel kent**” önerisine karşıt öngörüler; **yaşama, çalışma, dinlenme ve ulaşımın “kentsel” yaşam için birleştirilmesi** gereğini vurgular.

1970’li yıllarda başlayan **postmodernizm** tartışmalarında **yer, kimlik, bellek, süreklilik** gibi kavramlar araştırılır ve modernizm sorgulanır. **Esneklik, çeşitlilik, özgürlük** gibi kavramlar çevresinde geliştirilen yeni yaklaşımlar, bireye ait değeri ön plana çıkarır. Kentlerin tasarımında fizyolojik ve psikik anlamda insana ait veriler kullanılmaya başlanır. “İnsanların kente yukarıdan bakmadıkları, ama sokaklarında gezinerek kenti yaşadıkları” göz önüne alınarak farklı bir tasarım anlayışı benimsenir (Yavaşoğlu, 2007).

Mimarlık birçok farklı alandaki eylemlerin bir arada yer aldığı bir etkinlik alanı tanımladığından, daha önce de sözü edildiği gibi, hemen her alandaki gelişmelerden (olumlu ya da olumsuz) etkilenmektedir. Özellikle bilimsel ve teknolojik yenilikler-devrimler mimarlıkla direkt ilişkili alanlar olduğundan, mimarlık bu gelişmelerin en yakın takipçilerinden olmuş, bu gelişmeler mimarlık içinde sürekli bir değişimi-gelişimi adeta

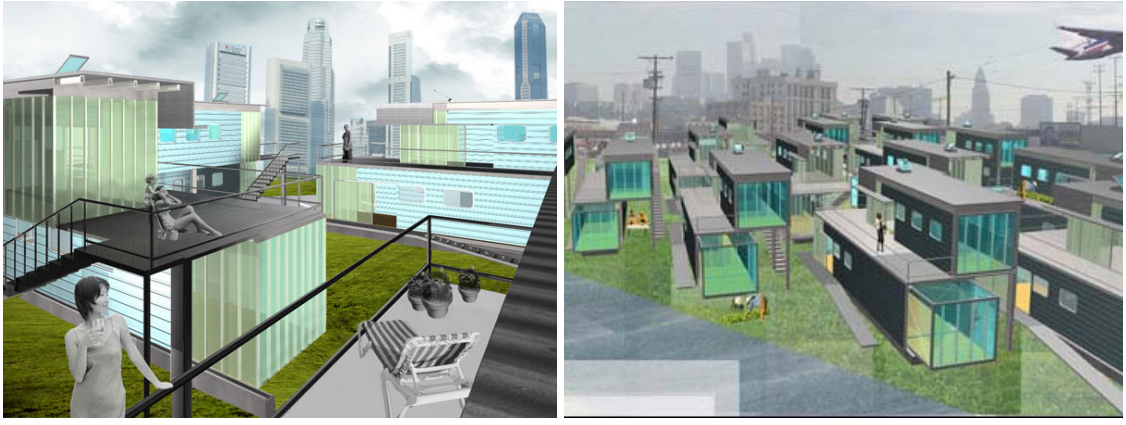
zorunlu kılmıştır. Bu açıdan bakıldığında **bilgisayar** ve **bilgisayar teknolojilerindeki** gelişmeler oldukça belirleyicidir.

20.yy'ın ikinci yarısında hayatımıza giren ve gittikçe daha büyük bir alan kaplayan bilgisayar, yaşamın ve dolayısı ile mimarinin ve konutun her yönüyle yeniden sorgulanmasına, hatta tanımlanmasına sebep olmuştur. Aydın(2004), (bilgisayarın sebep olduğu), bu büyük değişimi Rönesans'ın aktörleri(sanatçıları) ve onların “perspektif” kavramını ortaya koymalarına benzetmiştir.

Günümüzde özellikle iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ve küreselleşmenin etkisiyle sınırların ortadan kalktığı görülmektedir. Artık tüm bilimsel, teknolojik, mimari, vb. alandaki gelişmeler eş zamanlı olarak farklı uygarlık ve coğrafyalarda yaşanabilmekte ve izlenebilmektedir. Bu durumun mimarlık üzerinde yarattığı ve yaratacağı olumlu-olumsuz etkiler mimarlığın geleceği açısından önemlidir.

Ayrıca bilim ve teknolojideki gelişmeler o denli hızla olmaktadır ki yapılan her yenilik çok çabuk tüketilerek eski hale dönüşmektedir. Bu açılım mimari mekânda yeniye daha kolay ve çabuk uyum sağlanabilmesi bakımından **tasarımda esnekliğin** önemini arttırmıştır. RIBA'ya(2007) göre de konutlar, değişen sosyal ve çevresel gereksinmelere uyum sağlayabilecek şekilde tasarlanmalıdır.

Bu açılardan, Portable Housing projesi ilgi çekicidir. Portatif ev birleştirilip-ayrılabilir “mobil evlerden elemanlar” olarak, dünyanın pek çok yerindeki konut sorununu çözebileceği var sayılarak tasarlanmıştır. (Şekil 4-1) Bugün kullanılan kalıcı ve pahalı strüktürlerin yerine, ekoloji ve ekonomi duyarlı yapısıyla alternatif bir yaklaşım olarak sunulmakla beraber değişen koşullara adapte olabilecek biçimde tasarlamıştır. Mimarlar, hareket edebilen göçebe varlığın erken formlarının bazıları ile ilişkili esnek bir yaşam çevresi yaratmayı hedeflemişlerdir. Merkezi mutfak ve banyo elemanları yaşam alanını uyuma alanlarından ayırmaktadır (Jodidio, 2004). Bu özellikleri ile çevreci ve ekonomik duyarlılığa sahip olan tasarım, hareket edebilir-dönüşebilir yapısıyla da yaşamın değişimine ayak uydurabilir hale gelmiştir.

Şekil 4-1 Portable Housing+Ecoville (Jodidio, 2004)

Mimarlık teknoloji ilişkisi konusunda Güvenç(2008) de teknolojik gelişimin hızına vurgu yaparak, “Mimarlık, tasarımın ön koşulları üzerine düşünce dursun, iletişim teknolojisi (IT) almış başını gidiyor; çağdaş insan mekânlarını kuruyor, çevresini düzenliyor ve elindeki cep telefonu ile, mekândan kopup uzayda dolanıp duran ama bir yere varamayan zamana yetişmeye çalışıyor” demektedir.

Mimarlık değişen dünya ve kavramlar çerçevesinde içsel arayışını sürdürmektedir ve sürdürecektir. Ulusal ya da uluslararası ölçekte mimarların bulunduğu çeşitli etkinlikler, değişen araçlar (yazı, plan, kesit, cephe ve maketlere ek olarak bugün 3 boyutlu modeller, simülasyonlar hatta filmler) vasıtasıyla, mimarlığın alanı konusunda tartışmalar-hesaplaşmalar ve geleceğe dönük vizyon arayışları ile sürmektedir.

Yavaşoğlu’na (2007) göre 1960’larda esneklik, çoğulculuk, şeffaflık gibi... terimlerin yerini, 21.yy da **interaktivite**, **4.boyut**, **yerleştirme** (installation), **simülasyon**, **animasyon** gibi kavramlar almıştır.

Mimarlık ortamına yeni kavramların yanı sıra yeni “pratık”lar de girmiştir. Örneğin, Venedik Bienali, mimarlık dünyasının en önemli kamusallaşma araçlarından biri olarak gösterilmektedir. 11.Uluslararası Venedik Mimarlık Bienalinin (14 Eylül–23 Kasım 2008) teması “mimarlığın bina inşa etmek değil, çevremizdeki fiziksel ve sosyal ortama hayat verme olduğu” yaklaşımı ile “**Out There: Architecture Beyond Building**”(Orada: Binaların Ötesinde Mimarlık) olarak belirlenmiştir.

Tuncer’in (2009) bildirdiğine göre; Bienal imajlar, projeler, enstalasyonlar, sunumlar, kısa filmler ile mimari tasarımda deneysel yaklaşımı desteklemiş ve izleyiciye sunmuştur. Örneğin, Guallart Architects, bilgisayar ile kontrol edilen bir çevre kurgulayan ve sosyal ilişkileri etkileyen-yönlendiren bir araç olarak bilgisayarı irdelemiş, MVRDV ise Gök

arabaları ve buna göre kurgulanmış kent önerisini sergilemiştir. Ayrıca, Brezilya, mimar ya da kentsel planlamacıların değil de (bu anlamda kentlinin katılımcılığı sorgulayan ve önemine vurgu yapan) “Non-Architects/Interviews” pavyonu ile kentte yaşayan 100 farklı kişinin kente dair posterlerini sergilemiştir. Bunların yanı sıra Danimarka’nın küresel iklim değişikliklerine dikkat çeken ve küresel ısınmaya karşı çözüm önerilerinin ancak uluslararası ölçekte iletişim ve ortak girişim ile gerçekleştirilebileceğini öne süren “Ecotopedia: Walk the Talk” pavyonu ve Almanya’nın enerji tüketiminin irdelendiği ve enerji kaynaklarının nasıl boşa harcandığının vurgulandığı “Updating Germany: Projects For A Better Future” pavyonu da ilgi çeken sunumlardır (Tuncer, 2009).

2008’in sonlarında gerçekleşen Mimarlık Bienalinin, bilgisayarın yaşamdaki yerinin, kentsel ulaşımın sorgulanması, enerji kullanımı konusundaki tartışmaların önemine, kentsel tasarımların ancak kentlilerin katılımıyla başarılı olabileceğine, çevresel sorunlara karşı ancak uluslararası ölçekteki girişimlerle başarılı olunabileceğine vurgu yapması açısından önemli gözükmektedir.

Mimarinin içsel arayışlarında bir başka önemli alanı da mimarlar tarafından yapılan deneysel araştırmalar oluşturur. Günün ve geleceğin beklentilerini ve bu beklentilere cevap verecek mekânların özelliklerini arayan çalışmalar “**konut**” konusunda yoğunlaşmaktadır.

Gisue ve Mojgan Hariri tarafından House Beautiful dergisinin “Gelecek Milenyum İçin Ev” dizileri kapsamında tasarladıkları “Dijital ev” (Şekil 4–2) konutun anlamı ve içeriği hakkındaki sorgulamaya bir zemin oluşturması açısından değerlidir. Konut yaşayanlarına hem sanal olarak etkileşimde bulunma hem de gerçekte birlikte yaşama imkânı sunmaktadır. Bu proje, **aile yapısını, değişen alışkanlıklarımızı, evlilik, çocuklar ve tek ebeveynli aile kurumunu; bilgi ve iletişim teknolojileri, iş, boş zaman, kamusal ve özel alan; vücut, sağlık ve hijyen** kavramlarını inceleyerek gelecek yüzyılda aile mekanı hakkında tasarımcıların bir yorumu olarak değerlendirilebilir. Tasarımcılar bu mimariyi ve yaşamı aşağıdaki gibi kurgularlar (Hariri ve Hariri, 2001).

“Biz, tipik evin fiziksel formunun, aile yapısındaki değişiklikleri yansıtacak bir şekilde değişmesi gerektiğine inanıyoruz. Evin programatik ve mekânsal gereklilikleri şimdi yaşamımızın endüstriyel yüzyılın kapanışındaki hızlı evrimini yansıtmak durumunda. Gelecek yüzyılın mimarisi, yeni dijital teknoloji ve global iletişime bağlı olarak, çalışma, alışveriş, okul, eğlence, egzersiz etkinliklerinin tümüne ev ortamında yer vermek zorunda olacak... Bu ev global veri ağının yer aldığı bir likit dokunmatik dijital

omurga çevresinde düzenleniyor... Bu evde, ana mekânların mimarisi kısmen prefabrike ve ekleri satın alınabilir, basit etkili ve minimal yaşanabilir birimlere sadeleştirildi... Bu evin mimarisi, aynı anda hem yalnız var oluş hem de aile etkileşimini düşleyen paradoksal Amerikan arzusunun hitap edecek şekilde tasarlanmıştır”

Şekil 4-2 Dijital ev (web 9, 2009)

Evin gerçek (tanımlanmış) bir fiziksel çevresi olmakla beraber ekranlar aracılığıyla sunulan farklılaşabilir bir sanal çevresi de vardır. Çalışma odasında yer alan bilgisayar ekranı, masa üstünde yer alan sabit bir donatıdan dönüşmüş ve mimari bir eleman olarak duvarın kendisi haline gelmiştir. Çocuklar evden ayrılmaksızın herhangi başka bir yerdeki okuldan ya da okullardan uzaktan erişim imkânı ile eğitim alabilmekte, mutfakta sanal şef yardımıyla yemek hazırlanabilmekte ya da sanal ortam kullanılarak ev dışında (ya da ülke dışında) yer alan biriyle yemek yenebilmektedir. İstenildiğinde herhangi bir veri tabanına bağlanılarak bir film ya da televizyon programına erişilebilmektedir.

Aslında, bu bilgisayar sistemleri odaklı evi izlerken, Le Corbusier ve onun “makine işlerliğindeki ev” tarifi akla gelmektedir (2003). Zamanına göre oldukça radikal hatta ürkütücü gibi gözüken mimarın makine hayranlığı ve konutu içinde yaşanan bir makine olarak tanımlaması bu bakışla şimdi daha anlamlı gözükmemektedir. Hatta abartılı bir yaklaşımla, Hariri’lerin dijital evinde bilgisayar ekranları, bir tür yapı elemanı işlevi görmektedir denilebilir. Üstelik bu yapı elemanı var olanların aksine istenen şekle bürünebilir ve birçok farklı amaca hizmet edebilir haldedir. “Siberkurgu ve Mimarlık” yazısında Robert-Jan de Kort, da “Ahşap, çelik ve betonu unutmanın zamanı geldi çünkü artık siber geleceğimizi software, hardware, network ve kameralar oluşturuyor” demektedir. (Kort, 2005)

21.yy. konutu konusundaki araştırmalar (ütöpik söylem) daha birçok örnekle sürmektedir. Microsoft firmasının 5–10 yıl sonrası için öngördüğü “Microsoft Home of the Future”

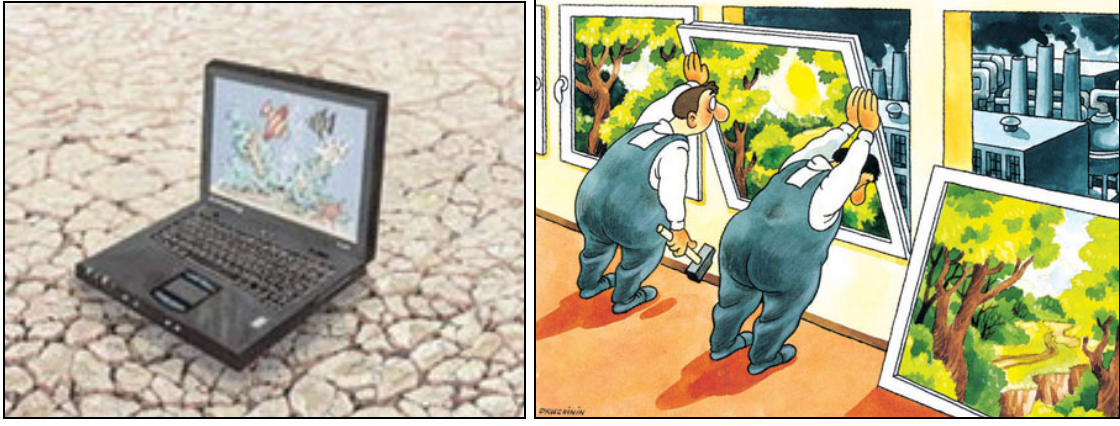
(Microsoft Geleceğin Evi), bu örneklerden biridir. Burada buzdolabı depolama işlevinin yanı sıra içindeki yiyeceklerin dökümünü tutan, onlarla nasıl yemekler hazırlanabileceği konusunda bilgi veren ve hatta markete sipariş verebilen bir donatıya dönüşmüştür. Gardırop hava durumuna göre ev sahibine kıyafet seçenekleri sunabilmektedir ve evin hemen her bölümü dijital ekranlarla donatılmıştır (Hürriyet, 2006).

Öte yandan “**Sibermekan**” teriminin yaratıcısı William Gibson’la birlikte siberpunk akımının önemli temsilcilerinden biri olan Rudy Rucker’in sözünü ettiği vizyon, bugün giderek daha çok insan, topluluk, kurum ve kent planlamacısı tarafından paylaşılmaktadır. Aynı zamanda bir kent planlamacısı olan düşünür Paul Virilio(2000);

“bir tür sanal kent doğuyor... Dünyanın gerçek merkezi, hiper-merkezi olabilecek bir kentler kenti; artık bir ülkenin başkenti değil, New York’u, Singapur’u, Londra’yı, belli başlı borsaları ve kentleri birleştiren bir başkentler başkenti... Artık evinden çıkma, evde çalış, evde alışveriş yap, evde eğlen, vesaire vesaire... Ben bir kent planlamacısıyım ve bu beni derinden kaygılandırıyor” demektedir (Uçkan, 2000).

MIT (Massachusetts Teknoloji Enstitüsü) Mimarlık ve Şehircilik Okulu dekanı W. Mitchell (2000) ise “ticaretten cinselliğe, çalışmadan eğlenceye fiziksel mekândaki işlevlerin giderek sanal mekândaki işlevlerle yer değiştirdiği bir dünyada, “yeniden bir araya getirme mimarisi” (recombinant architecture) ile inşa edilen “elektronik agoralar”da sanal gerçeklik deneyimi aracılığıyla gerçek topluluklar yaratan, küresel bir “bitler kenti” ... Mitchell, bundan böyle artık mimarın harç ve tuğla yerine yazılımla inşa edeceğini, kent planlamacısının da sokaklar yerine ağlarıyla düşüneceğini ileri sürer. Komşuların yerini siber toplulukların, yüz yüzelğin yerini arayüzün, kamusal alanın yerini kamusal giriş hakkının ve gayrimenkulün yerini sibermekanın almakta olduğunu” söyler (Uçkan, 2000).

“Bir zamanlar, bir şey yapmak için bir yere gitmek gerekirdi. Agoraya, foruma, meydana, daha sonraları kafeye, bara, ana caddeye, alışveriş merkezine, plaja, spor salonuna, yemekhaneye, ofise... Her kamusal mekânın kendine göre belirli aktörleri, kostümleri, davranış kuralları olurdu. Şimdi ise yerimizden kıpırdamadan yapabildiğimiz birçok şey var: konferanslara katılmak, işimizi yönetmek, yeni insanlarla tanışmak, alışveriş yapmak, romans yaşamak, kamuoyu tartışmalarına katılmak gibi... Dolayısıyla Eski Yunan’da Agora ne kadar önemli ve merkezi bir konumda idiyse, bambaşka bir fiziksel yapıya sahip olan ve tamamen farklı kurallara göre işleyen elektronik agora da 21.yy.’da bir o kadar önemli olacak” (Mitchell, 2000).

Şekil 4-3 Teknoloji-çevre-yaşam ilişkileri ile ilgili anlatılar

Şüphesiz teknolojideki bu ilerleme her geçen gün daha çok enerjiye bağımlılığımızı arttırmış buna karşın var olan fosil kökenli enerji kaynakları tükenmeye yüz tutmuştur. Bu durum tasarımcıların ve mimarların yüzünü **tükenmez enerji kaynaklarına** çevirmelerini zorunlu hale getirmiştir. Böylelikle doğal ve yenilenebilir yapı elemanlarının kullanımının yanı sıra doğanın içinde yer alan ve kendini yenileme olanağına sahip kaynaklardan (güneş, rüzgar gibi) enerji elde etme ve depolama uygulamaları, 21.yy mimarlığı içinde etkin bir rol üstlenmiştir. “Renewable Energies in Architecture and Design” (Mimari ve Tasarımda Yenilenebilir Enerjiler) grubunun 1996’da yaptığı araştırmaya göre Avrupa’da enerji tüketiminin yüzde ellisi binalarda kullanılmaktadır (Arıburun, 2002). Bu değerlendirme mimarın sorumluluğunun önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

Güneş enerjisinin pasif kullanımının aktif sistemlerle tamamlandığı İsviçre’deki Güneş Evi (Şekil 4-4) bu bilinçle tasarlanmıştır. Bu ev için, cam panellerin arasına parafın doldurulmuş plastik torbalardan oluşan yeni bir ön cephe geliştirilmiştir. Bu sistem çimentonun sağladığına oranla on kat fazla termal depolama sağlamaktadır. Bu elemanlar güney cephesinin neredeyse üçte ikisinde kullanılmış ve böylece binanın termal ısı depolama ihtiyacı karşılanmıştır. (Roloff, 2002) Bu örnek, ortaya konulan nitelikli mimarinin yanı sıra ve de daha ilgi çekici olarak, ekolojik tasarım anlayışı ile yapı malzemesinin günün gereklerine göre yeniden yorumlaması ile öğreticidir.

Şekil 4-4 Güneş Evi (Roloff, 2002)

Bu tip geleceğe yönelik yaklaşım örnekleri arttırılabilir. Geleceğe dönük olarak konuta bakışları açısından bu yaklaşımlar hakkında ortak bir değerlendirme yapıldığında görülüyor ki, çevre sorunlarına ve enerji verimliliğine duyarlı tasarımlar yapmak 21.yy mimarlığı içinde bir diğer önemli kriter olmakta, tasarımın esnekliği, maliyet verimliliği, akıllı tasarım gibi parametreler de belirleyici olmaktadır. Ayrıca bilgisayar teknolojisi konutta hemen her yerde karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte değişen yaşama alışkanlıklarına paralel olarak ev-ofis, ev-eğlence, ev-spor vb. birliktelikleri güçlenmektedir.

Mimari proje yarışmaları her dönemde ortamı zenginleştiren bir pratik olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Avrupa’da büyük ölçekli konut yerleşmeleri projeleri dün olduğu gibi bugün de yarışma yolu ile elde edilmektedir. Sergiler, bienaller ya da deneysel çalışmaların yanı sıra “konut”tan beklenenler nedir?” “konut tasarımına bu bağlamda hangi yeni kavramlar girmiştir?” soruları ile ilgili olarak referans olabilecek bir diğer mimari etkinlik alanı mimari proje ve fikir yarışmalarıdır..

20.yy’ın sonu ya da 21.yy’ın başlarına tarihlenen kimi hayata geçirilmek üzere kimi de bir bilgi ve tartışma alanı oluşturması açısından fikir düzeyinde yapılan konut tasarımı yarışmaları ürünlerinin yanı sıra tanımlanmaları açısından da ilgi çekici gözükmemektedir.

M.M.M.B. “**Ekonomik Konut Tasarımı Yarışması**(1999)”, “**Global House-Küresel ev-**(2005)”, “**Uluslararası Güneş Enerjili Konut** Tasarım Yarışması 2007: **Evimde Güneş Enerjisi**”-Living Steel-İngiltere, Çin ve Brezilya gibi üç farklı bölge için sürdürülebilir konut tasarımı yarışması -(2007), “**1st Advanced Architecture Contest: Self Sufficient Housing-Kendine yeterli konut**-(2005)”, “**The Most Energy Efficient Building in Europe-Avrupa’nın en iyi enerji ekten binası**-(2005)”, vb.

Örneğin, “**Portland Courtyard Housing Design Competition-Portlant’ta Avlulu Konut**

Tasarımı Yarışması-(2007)’nda sürdürülebilir çevreler, mahremiyet ihtiyaçlarına cevap verirken toplumsal karşılaşma olanakları sunma ve yaya ağırlıklı bir yerleşim beklenmiştir. Yarışmada birinci olan tasarım (Keith Rivera ve Kristin Anderson), çok amaçlı bir avlu, gölgeli bir ortak alan ve insancıl ölçekte mekânlar sunmaktadır. Ayrıca, geri dönüşümü mümkün malzemeler tercih edilmiş ve çatılara yerleştirilen pv’ler ile enerji etkin bir bina grubu tasarlanmıştır (Şekil 4-5).

Şekil 4-5 Birinci olan proje (web 7, 2009)

Ya da benzer biçimde 1965 yılından beri her yıl farklı bir mimar tarafından hazırlanan “shinkenchiku housing competition”un son yıllarındaki kurgularına bakılırsa; “**House of Multiple Dimensions**-Çok boyutluluğun konutu-(2004)”, “**Action for Sustainability** –Sürdürülebilirlik için hareket/eylem-(2005)” gibi değişen yaşama atıflar-arayışlar görülebilir.

Mimarlık ortamının önemli katılımcılarından mimarlık **yayınlarında** da yaşamdaki dönüşüm farklı başlıklar altında yer almakta, sorgulanmakta ve tartışmaya açılmaktadır;

Ulusal: Arredamento Mimarlık dosya konusu olarak “**Mimarlık ve Küreselleşme** (2000-10)”, “**Sanal Mimarlık**(2000-11)” “**Sürdürülebilirlik ve Mimarlık**(2003-1)”, “**Kapalı Siteler**(2003-7-8)”, “**Evin Temsilleri**(2003-1)”, Mimarist dergisinde “**Sürdürülebilirlik ve Mimari**(2002-6)”, “**Değişen İhtiyaçlar Çerçevesinde Konut** (2003-7)”, “**Kentsel Dönüşüm ve Katılım**(2004-12) vb.

Ya da Uluslar arası: The Architectural Review “**Ecological Property**(2002-1259)”, “**Greening Architecture**(1999-1224)”, “**Architecture and Ecology**(2008-1332)”, “**The House: New Paradigms**(2006-1309)”, domus m, “**Ekoloji ve Mimarlık**(2001-10)”, “**Şehirlerin Büyük Dönüşümü**(2000-7)”, vb.

Yukarıda farklı pratikler aracılığıyla ortaya konulan ve tartışılan örnekler ışığında, 21.yy

değişen yaşamla beraber,

- ekolojik tasarım kriterlerini merkeze alan bir anlayışla,
- bütünsel planlama ile
- çevresel duyarlılığa sahip,
- esnek tasarım olanakları ile şekillenen
- sürdürülebilir,
- ekonomik,
- doğal-geri dönüşebilir malzeme ile oluşturulan
- ayrıca bilgisayar teknolojilerinin yaşamı ve iletişimi kolaylaştırdığı

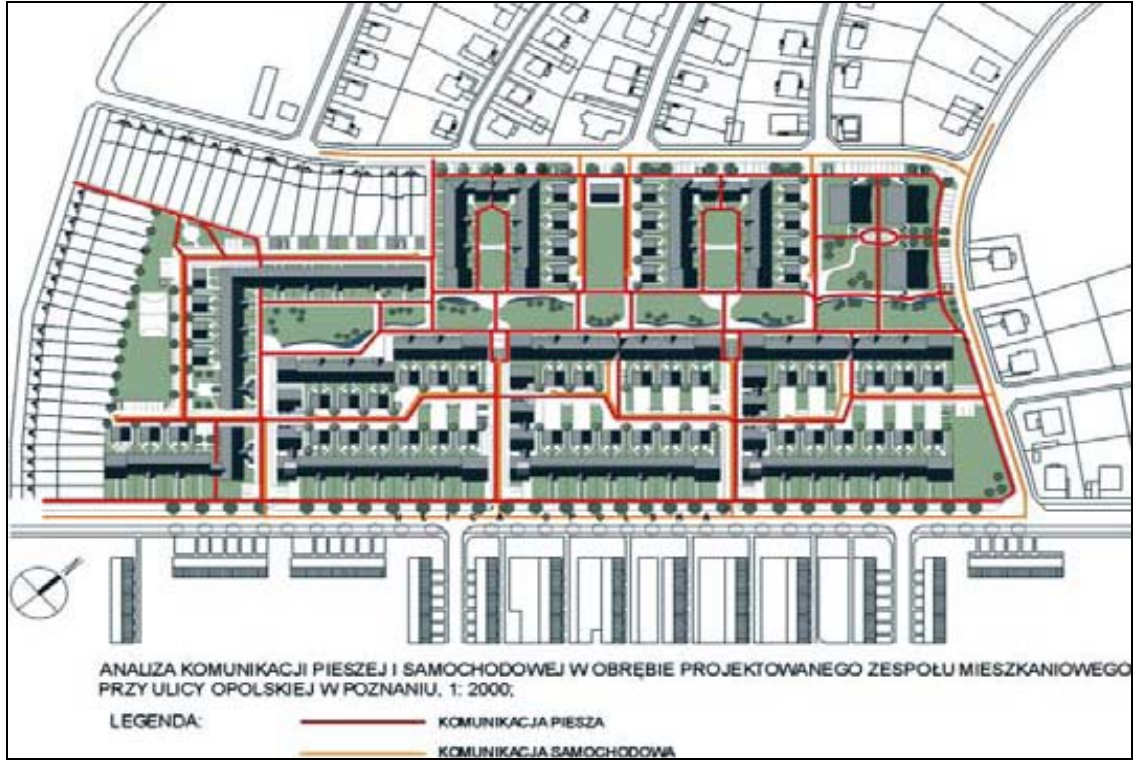
konut tasarımlarını getirmektedir denilebilir.

4.1 20.yy Konut Yerleşimlerinin Sürdürülebilirliği

Geç 20.yy'ın dağarcığımıza kazıdığı kavramlardan “sürdürülebilirlik (sustainability), gelişmiş Batı ülkelerinin çoğunda ülke yönetiminin kent planlama sistemine yaklaşımını belirleyen anahtar kavram olarak, ekonomik, çevresel ve toplumsal gereksinmelerin, gelecek kuşakların yaşam koşullarına zarar vermeden karşılanmasını hedefleyen bir dünya görüşü olarak yerini almıştır (Oktay, 2002).

Bu bölümde tartışılacak olan 20.yy konut yerleşimlerinin 21.yy içindeki yeri, kullanılabilirliği yani sürdürülebilirliği olacaktır. Sürdürülebilir kalkınma kavramı genel olarak içerdiği ekonomi, çevre ve sosyal etkidenden oluşan üçlü bileşenle anlaşılmaktadır. Sosyal etki, yapıyı çevre için gerçekleştirilen projelerde üçü de etki sahibi olan kimlik, yaşam tarzı ve tarihi miras gibi kültürel yönleri de içermektedir (Anon, 2004).

Sürdürülebilirlik tez kapsamında, geçen yüzyılın konut mimarisinin ve onun tanımladığı yaşam biçiminin sürdürülebilirliği olarak kullanılmaktadır. Günün şartlarını ve beklentilerini çeşitli nedenlerle karşılamaktan uzak kalmış ve-veya kentsel odakların değişmesi-farklılaşması ile gerçekçiliğinin sorgulandığı kimi konut yerleşimleri iyileştirmeye-yenilenmeye gereksinim duymaktadırlar. Unutulmamalıdır ki, mevcut yapı stokunun günün şartlarına uygun hale getirilerek değerlendirilmesi çevre duyarlılığı açısından da önemli bir tavidir. Yani 21.yy'ın konut mimarlığı açısından, yeni konut yerleşimleri ve tasarım kriterleri kadar mevcut konut yerleşmelerinin iyileştirilmesi de önem taşımaktadır. Yönetim organlarının, sivil toplum kuruluşlarının ve en önemlisi de kentlilerin destekleri ile gerçekleştirilen bu tip projeler birçok açıdan öğretici deneyimler içermektedir.

Şekil 4-6 Opoloska'nın dönüşümü (web 12, 2009)

Kendi çözümlerini üretemeyen konut topluluklarının yaşam kalitelerini, bugünkü ihtiyaç ve beklentilerini anlamak ve gerekli çözümleri önermek için oluşturulan House-es Tematik Ağı, bu tip oluşumlardan biridir (Kumkale, 2009). Bu girişimin amacı, **yaşamın akışına karşı duran engelleri** kaldırmak olarak tanımlanmaktadır. Konut birimlerinin kendilerine ait ve kendilerini ait hissedebilecekleri bir **merkez** oluşturma, **bireysel kimlik**, **aidiyet** ve **güven** duygularının geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bunların dışında yalnız çevreci bir bakış açısı için değil, aynı zamanda yine bireylerin ekonomi, kolaylık vb. özellikleri de düşünülerek konut birimlerinin **kendi enerjilerinin dönüştürebilmeleri** (yağmur suyunun geri kazanımı gibi) de önemli bir adım olarak gözükmektedir (Kumkale, 2009).

Şekil 4-7 Opoloska'nın dönüşümü (web 12, 2009)

Hous-es final raporunda tanıtılan Polonya'daki Opolska 1940'larda inşa edilen bir konut yerleşimidir. Burada konutlar, sakinlerine kaliteli bir yaşam tarzı sunmanın yolu olarak onlara yaşamlarından ödün vermeyen **sürdürülebilir mimari** politikasıyla kendi mimari unsurları ile ele alınmıştır. Yer'in özelliklerini kaybetmeden hem sosyal hem de fiziksel anlamda daha yeterli hayat standartlarına ulaşmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Bu anlamda eski binaları ticari binalara dönüştüren ve hemen yanlarına iki kat daha yükseltilmiş yeni konut alanları öneren bir proje geliştirilmiştir (Şekil 4–6, Şekil 4–7).

Bu anlamda, 18 Haziran 2005'te TBMM Genel Kurulu'nda, “Yıpranan Kent Dokularının Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun Tasarısı” yasalaştırılması Türkiye mimarlığı açısından olumlu bir gelişme olarak gözüktse de, yenileme alanlarındaki uygulamaların belediyeler, kamu kuruluşları veya TOKİ tarafından yapılacak olması düşündürücüdür (Şekil 4–8).

Şekil 4-8 TOKİ* Uygulamalarından Örnek

4.2 Karma İşlevli Bina-Bina Grupları

Modern planlama, Batı kentlerinde, iş, konut, alışveriş, rekreasyon gibi alanların bölgenenerek birbirinden ayrıştığı ve yalıtıldığı, işlevsel kullanımların ana ulaşım arterleriyle birbirlerine fiziksel olarak bağlandığı bir anlayış getirmiştir. Zamanla, işlevlerin birbirinden kopuk olarak yapılandığı bu mekânsal organizasyon, özellikle kullanım dışı saatlerde kentsel bölgeyi terk edilmiş, ölü bir karaktere sürüklemesi ve mekânın yaşanabilirliğini tehdit etmesi nedeniyle eleştirilmeye başlanmıştır (T. Doğrusoy, 2007).

Günümüzde, işlevsel ayrışma yerine kentsel yaşantının farklı ayaklarını oluşturan iş, alışveriş,

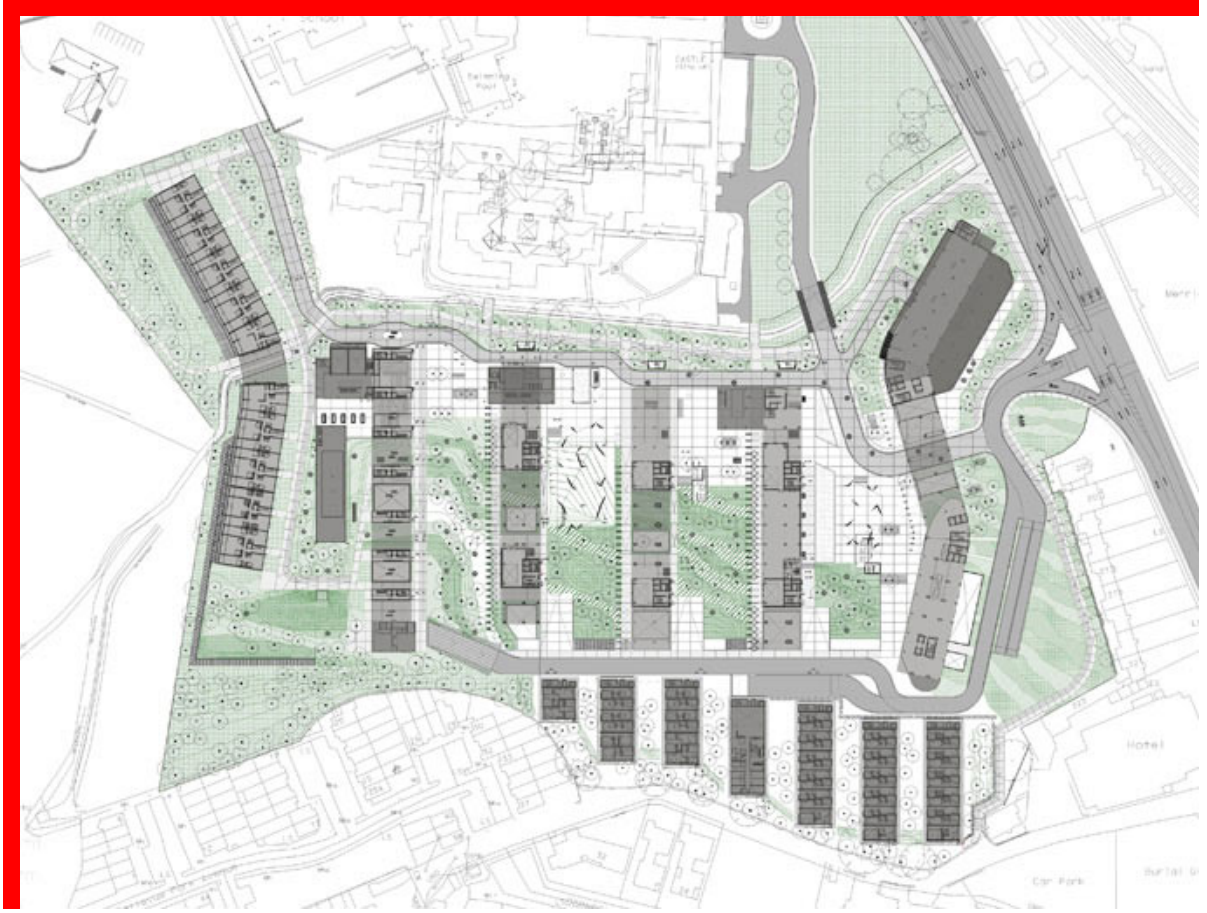
* T.C.Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı

konut, rekreasyon vb. kullanımların pek çoğunun bir arada örgütlendiği, kendi kendine yeten kompakt kentsel örüntüye geri dönüş yaşanmaktadır (T. Doğrusoy, 2007).

“...kent yaşantısı için gerekli barınma, çalışma, konaklama, alışveriş, eğlence, dinlence vb. işlevlerin, birbiri ile yollar, park alanları ya da yayaya açık diğer kamusal alanlar ile bağlandığı, mekânsal erişimi **mahalle** ölçeğine taşıyarak kolaylaştıran ve **yer** duygusunu saklı tutan bir düzen oluştururlar. Caddede dolaşarak alışveriş, trafikten arınmış ve yayalara terk edilmiş nitelikli kamusal alanlar karma işlevli kentsel düzenlemelerin mekânsal ana fikrini oluştururlar” (T. Doğrusoy, 2007).

Amerika’da, Mimarlar Odası, çeşitli ulusal ve uluslararası arazi, konut, alışveriş merkezi kurum ve kuruluşu çalışanları arasında gerçekleştirilen bir araştırma, en önemli ilk üç tercih faktörünün sırasıyla, yaşama-çalışma-eğlence-tüketim mekânlarının bir arada kolay erişim olanakları çerçevesinde konumlanması, yükselen arazi rantları, yerel kamusal kuruluşlar tarafından destek görmesi ve yaşam biçimi ile ilgili dönüşen alışkanlıklar ve tüketimle ilgili yükselen değerler olduğunu ortaya çıkarmıştır. Diğer bir araştırma, yatırımcıların yarıdan fazlasının yakın gelecekte **karma işlevli bir kompleks** geliştirme planı içinde olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kullanıcı ve yatırımcı kanadında **karma işlevli mekânsal yapılanmanın** kabul gördüğü ve gelecekte artarak devam etme eğilimi içinde olduğu anlaşılmaktadır (T. Doğrusoy, 2007).

Behnisch’e göre başarılı kentler, parklar, meydanlar, alışveriş birimleri ve restoranların cadde ve yaya yolları ile birlikte yer aldığı bir bütünü sağlanması ile mümkündür. Ticaret, konut, kamusal alanlar ve onların birbirleri ile ilişkileri kentin karmaşık mekanizmasını oluşturmaktadırlar. Dinamik kent mekânları insanların yaratıcı ve pozitif bir biçimde yaşayıp çalıştığı sosyal mekânları sağlarlar. Yaşanır bir kent insanları çeker ve iyi oluş duygularını destekler (web 4, 2009).

Şekil 4-9 Dublin Elm Park Kampus (web 5, 2009)

Günümüzde bu mimarinin örnekleri artmaktadır. 100.000m²'lik alana yerleşen, konutun yanı sıra, hastane, ofis, kafe ve barlar ile zengin bir kentsel parkı da içeren Dublin Elm Park Kampus (Şekil 4–9, Şekil 4–10) projesi, “mixed use” (karma fonksiyonlu yapı) olarak tanımlanan tipolojinin örneklerindendir. Binalar havalandırma (rüzgârın akışı) ve güneşten maksimum yarar gözetilerek ve yeşilin altlarından kentsel bir halı gibi akışına olanak sağlayacak (yere en az temas edecek) biçimde yerleştirilmiştir. Binaların ısınması güneş enerjisinden elde edilen elektrik enerjisinin ısı enerjisine dönüştürülmesi yolu ile karşılanmaktadır. Farklı fonksiyonların bir arada oluşu kompleksin 24 saat aktif kullanımını sağlamaktadır. Bu yaşam toplumsal faaliyetlerin için kafeler, küçük kitapçıları kapsayan buluşma noktaları ile zenginleştirilmiştir (web 5, 2009).

Steven Holl tarafından tasarlanan Linked Hybrid (2003–2009) ise, Çin’de 220.000m²'lik alanda birçok farklı fonksiyonun (750 konut, kamusal yeşil alan, ticaret aksı, otel, sinema, restoran, yüzme havuzu, fitnes salonu, anaokulu ve bir okul) bir arada yer aldığı komplekstir (Şekil 4–11, Şekil 4–12). “Kent içinde açık kent” olarak tanımlanan tasarım, birçok farklı noktadan kente açık ve ilişkili katılımı teşvik eden “geçirgen” bir biçimde kurgulanmıştır.

Zemin katlarda halka açık fonksiyonlar (restoran, otel, okul, anaokulu ve sinema) yer almaktadır.

Şekil 4-10 Dublin Elm Park Kampus (web 5, 2009)

Şekil 4-11 Linked Hybrid (web13, 2009)

Ayrıca 8-12. katlar birbirleri ile köprülerle (skybridges) bağlanmıştır ve bu katlarda yüzme havuzu, fitness salonu, kafe, galeri ve oditoryum gibi fonksiyonlar yerleştirilmiştir. Tasarım hem kullanıcılara hem de ziyaretçilere kent hayatının özel bir deneyimi ile sonuçlanan sosyal bir etkinlik sunmaktadır. Dünyanın en büyük yeşil konut projesi olarak geçen komplekste jeotermal enerji yazın serinleme, kışın ısıtma imkânı sunmaktadır. Tasarım en büyük jeotermal konut kompleksi olarak “Popular Science Engineering-2006” ve “AIA New York Chapter Sustainable Design-2008” ödüllerini almıştır (web 13, 2009).

Şekil 4-12 Linked hybrid (web13, 2009)

Norman Foster tarafından tasarlanan JFC(2006-2010), Amman’da butik otel, satış birimleri, rekreatif birimler ve konut birimlerinden oluşmaktadır (Şekil 4–13). Kompleks altı kule ve onları birleştiren az katlı yapılardan oluşmaktadır. Kuleler arasında kalan alan batık bir amfi tiyatro ve üstü örtülü bir meydandan oluşan kamusal alanları içermektedir.

Kuleler güneşin ısıtıcı etkisini minimize etmek ve rüzgârın serinletici etkisini maksimize edecek biçimde ve gölgelemeyi ve hava sirkülasyonunu sağlayan panellerle çift cidarlı tasarlanmıştır. Panellerin arkası insanların sosyalleşeceği, dinleneceği ve zevk alacağı üstü örtülü balkon ve teraslar olarak “living wall”-yaşayan bir duvar- gibi düşünülmüştür. Cephede yer alan panellerin yoğunluğu güneşin gelişine göre farklılaşmaktadır. Bu tasarımda yer alan

geçirgenlik ve birleştiricilik, güçlü bir toplum ruhu yaratmayı hedeflemektedir (web 8, 2009).

Şekil 4-13 Living wall (web 8, 2009)

4.3 Ekolojik Tasarım Yaklaşımları

Daha öncede değinildiği gibi, kentlerde aşırı enerji tüketimi ve çevre kirliliği gibi sorunların giderek büyümesi, binalarda tükenmez-atığı olmayan doğal enerji kaynaklarına (güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi, jeotermal enerji gibi) başvurulmasına, geri dönüşümü mümkün doğal malzemelerin kullanımına ve bu konularda yapılan araştırmaların ve uygulamaların artmasına yol açmıştır (Küçüközdemir, 2003).

Böylelikle, “**ekoloji**” kavramı mimari üründe önemli bir referans alanı belirlemiş, bir binanın başarısı ekolojik parametreler üzerinden konuşulur hale gelmiştir. Daha önce de sözü edildiği gibi konu üzerine mimari yarışmalar açılmış birçok akademik yayın ve çalışma gerçekleştirilmiş üstelik ekoloji mimarlık eğitiminin de bir parçası haline gelmiştir.

Tönük(2001), Ekolojik Mimarlığın İlkelerini, doğaya ve insana saygılı yaşam alanları oluşturmak, çok disiplinli ekolojik çalışmalar oluşturmak, su-hava-toprak kaynaklarının sürdürülebilir kullanımlarını sağlamak, eski binaları ekolojik kabuller çerçevesinde yenileyerek mevcut yapı stoklarından faydalanmak ve daha az yapılaşmak, binanın yapımı, kullanımı ve yıkımı sırasındaki enerji kaynak tüketimini azaltmak, iklim, topografya ve çevre verilerine uyumlu tasarımlar yaparak öncelikle binanın harcadığı enerjileri azaltmak, tükenmeyen enerji kaynaklarının binalarda kullanımını arttırarak enerji kazancı sağlamak, yalıtımlı binalar inşa ederek enerji tüketimini azaltmak, arazi ve enerji tasarrufu için bitişik

nizam oluşumlara öncelik tanımak, geri dönüşümlü yapı malzemeleri kullanarak doğal kaynakları korumak, atıkları minimize ederek çevre sistemler üzerindeki olumsuz etkiyi azaltmak, gelişen teknolojiyi yapılara adapte ederek kendi kendine yetebilen akıllı binalar oluşturmak olarak sıralamıştır (Tönük, 2001).

Doğaya karşı üstün gelme yerine doğayla dost tasarım anlayışı ile temellenen ekolojik tasarım yaklaşımları 21.yy mimarlığının şekillenmesinde önemli bir alan kaplamaktadır ve üstelik bu alan her geçen gün büyümektedir.

Şekil 4-14 Solar Energy-Efficient Building in Beijing (web1, 2009)

Pekin’de yer alan bu binada, güneş enerjisinden(aktif ve pasif sistemlerle), maksimum yarar sağlanması tasarımının önceliğini oluşturmuştur (Şekil 4–14). Son teknoloji ürünü solar elemanların kullanımıyla enerji etkin tasarım, Mario Cucinella ve the Milan Polytechnic tarafından geliştirilmiştir. Burada, pv (fotovoltaik panel)ler güneş enerjisini depolamalarının yanı sıra terasların gölgelendirilmesini de sağlamakla görevlendirilmişlerdir. 1000m²lik alanı kaplayan fotovoltaik paneller, binanın temel enerji ihtiyacını karşılamaktadırlar. Yatay güneş kırınların yer aldığı çift cidarlı cam cephe doğu ve batı cephelerini oluşturmaktadır. Kuzey cephesi ise soğuk kış rüzgârlarına karşı koyabilmek için oldukça yalıtımlı ve opak tasarlanmıştır. Ayrıca mekânlarda sıcaklığı ve aydınlatmayı kontrol eden sensörlar yer almaktadır. Bu sensörler sayesinde mekân kullanılmadığı zaman enerji sarfıyatı minimize edilebilmektedir. Burada hem strüktür hem de program geleceğin enerji stratejileri için bir örnek olarak gösterilmektedir.

Şekil 4-15 Schlierberg Güneş Yerleşimi (web 3, 2009)

Rolf Disch tarafından tasarlanan ve Almanya-Freiburg’da yer alan bu solar yerleşimde (Şekil 4–15, Şekil 4–16) çatıların tamamı standart modüllerde ve güneye dönük yerleştirilen pv (fotovoltaik panel)lerle kaplanmıştır. Bu depolama ile binaların gereksinimden daha fazla enerji elde edilmektedir. 125m uzunluğunda yola paralel olan blok ticaret, ofis ve yaşama mekânlarını barındırmakta, konut birimleri bu bloğun gerisinde yer almaktadır.

Şekil 4-16 Schlierberg Güneş Yerleşimi (web 3, 2009)

Teraslı konutlar 3–4 katlı iken bu blok 4-5 katlı olarak tasarlanmış, bu sayede yerleşim trafik gürültüsünden uzaklaştırılmıştır(koparılmıştır). Projenin mimarı, işleri ile ekolojik ve ekonomik bir anlamda geleceği olan yaşam mekanları sağlamayı hedefleyen R.Disch, Avrupa’nın en şöhretli güneş mimarı olarak tanıtılmaktadır.

4.4 Bölüm Değerlendirmesi

“... mimarlık sanatında konut, kullanıcının geleneklerini, zevklerini ve yaşam biçimlerini en iyi yansıtan fiziksel çevredir.” Violet-le-duc

Bu bölümde 21.yy’da değişen yaşama alışkanlıklarının “konut”a etkisi ile ilgili bir irdeleme yapılmıştır. Günümüzde ve geleceğe dönük olarak “konut” mimarlığındaki gelişmeler ve söylemler, değişik kanallar (deneysel tasarımlar, mimarlık bienalleri, mimari proje-fikir yarışmaları, yayınlar) aracılığıyla irdelenmiştir.

Bu irdelemede, özellikle “küreselleşme”nin önemli bir başlık oluşturduğu görülmüştür. Küreselleşen dünyada konuttan beklenenlerin arttığı, yaşama, yatma, dinlenme,..gibi asal eylemlerin yanı sıra çalışma, eğitim, spor gibi fonksiyonların eklendiği bir mekân haline geldiği izlenmiştir. Bunda iletişim, bilgisayar ve internet teknolojilerinin hızla ilerlemesinin payı büyüktür.

Ayrıca teknolojinin hemen her alanda gösterdiği dönüşüm ve ilerleme, “konut”un da bu değişimlere kolay ayak uydurabilir, esnek bir tasarım anlayışı ile planlanmasını gerektirmektedir. Yani değişen gereksinimlere az emek ve para ile adapte olabilirlik 21.yy konutu için önemli bir özelliktir.

Bu bölümde, daha önce değinilen yaşama paralel değişimin konuttaki yansımaları üç farklı başlıkta değerlendirilmiş, bu başlıkların 21.yy konut mimarlığı açısından önemli ayrımlar yarattığı gözlemlenmiştir.

- **20.yy’ın Konut Üretiminin Sürdürülebilirliği,**
- **Karma İşlevli Bina-Bina Grupları,**
- **Ekolojik Tasarım Yaklaşımlarının**

20.yy’ın konut üretiminin sürdürülebilirliği, kentlerdeki mevcut konut yerleşmelerinin (tez kapsamında sözü edilen 1950–60 dönemi örnekleri de burada sayılabilir) 21.yy yaşantısına uygun hale getirilerek (ya da bu yaşantıya engel olabilecek özellikler ortadan kaldırılarak) değerlendirilmesi kentlerin dönüşümü ve geçmişten gelen izlerin korunması açısından önemli gözükmektedir. Burada unutulmamalıdır ki, “yer”e özgü olan, fiziksel yapı kadar onun

oluşturduğu toplumsal ve çevresel değerler; sürdürülebilir yaşamı biçimlendiren mekânsal örüntüdür. Bu nedenle herhangi bir yapıya müdahale yapılmadan önce “yer”in biçim, kullanım ve anlamlarını değiştirebilecek konular göz önüne alınmalıdır(Ciravoğlu,2006). Bu açıdan, Hous-es’in Opolska’daki tavrının öğretici olabileceği düşünülmektedir.*

Karma işlevli projeler ise kullanıcılarına, genellikle yaşama, çalışma ve eğlenme mekânlarına ilişkin pek çok alternatif sunmakta, otel, ofis, kamusal mekânlar ve diğer sosyal alanları ile yaya erişiminde, güvenli alanlar yaratmaktadır (T.Doğrusoy, 2007).

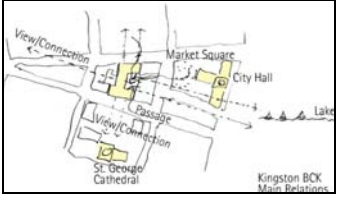
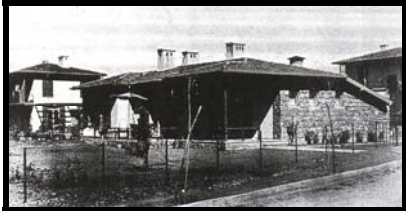
Yaşamsal ve simgesel açıdan bakıldığında ise bu türden mekânların artık ölçeğini aşmış büyük kentlerde yitmiş olan topluluk yaşantısını ve ruhunu geri getirmesi, aktivite ve kullanıcı çeşitliliği ile mekâna sürekli canlı, yaşayan bir karakter kazandırması, kullanıcıların yeni(?), farklı ve ayrıcalıklı bir kentsel alanda olma taleplerini karşılaması ile ilişkili görünmektedir. Ülkemiz bağlamında serbest piyasa ekonomisine geçişle birlikte 80 sonrasında iş, eğlence ve medya dünyasında oluşan yüksek gelir gruplu kesim, gayrimenkul yatırımcılarının gözdesi olmuş, diğer yeni yaşam alanlarında olduğu gibi çok işlevli merkezlerin de talep ettiği kullanıcı kesimini oluşturmuştur. Karma işlevli merkezlerin özellikle konut alanları, ülkemizde kullanıcılarına **statü** ve **seçkin grubun üyesi** olma vaadiyle pazarlanmaktadır. Batıda bu türden merkezlerin gelişimi, motivasyonunu daha çok **işlevsellik**, yer ruhu kazanma, **tarihi dokuyu değerlendirme** ve **ekonomik rant yaratma** üzerinden alırken, ülkemizde katalizör faktörlerin daha çok rant ve toplumsal statü kazanma gibi ekonomik ve sembolik değerlerle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Çok işlevli merkezlerdeki lüks konutların toplumun seçkin isimlerine düşük karlarla pazarlanarak pazar oluşturmaya çalışılması da bu savı desteklemektedir (T.Doğrusoy, 2007).

Bunların yanı sıra “**ekoloji**” ve “**ekolojik tasarım**” 21.yy mimarlığının şekillenmesinde önemli rol üstlenmektedir. Kuşkusuz mimarlık içinde en geniş alanı kaplayan “konut” söz konusu olduğundaysa “ekolojik yaklaşımlar” tasarımın ayrılmaz bir parçası haline gelmektedir. Bu mimarinin ürünleri gün be gün gelişmekte, ödüllendirilmekte ve hatta devlet kuruluşlarınca desteklenmektedirler. Ekolojik mimarlık anlayışı, bir yapının tasarımından yıkım aşaması olan ekonomik ömrünün bitimine kadar olan bütün süreyi kapsamaktadır. Bu bağlamda az enerji kullanan ve çevreye duyarlı yeni tasarımların yanında, mevcut yapılardan mümkün olduğunca uzun süre faydalanmayı sağlamak da ekolojik mimari kapsamındadır.

* Bu konuda ayrıntılı bilgi için “**4.1 20.yy’ın Konut Üretiminin Sürdürülebilirliği**”ne bakınız.

RIBA'nın "Daha İyi Konutlar ve Daha İyi Mahalleler Politika Belgesi"nde "Yüksek nitelikli tasarım konutlara ve bu konutların çevrelerine değer katar, Yeni geliştirilen alanların değerini yükseltir..." denmektedir. İncelenen örnekler göstermektedir ki, günümüz ve geleceğin konut ve çevresinin oluşturulmasında burada sözü geçen yaklaşımlardan yalnızca birini benimsemektense her üçünü de göz önünde bulundurmak anlamlı olacaktır. Geleceğin konutu, sürdürülebilir ve ekolojik tasarım anlayışı ile beslenen, aktif bir sosyal hayat garantisi sunan, günün gereklerine göre kolayca dönüşebilir, esnek, ekonomik, teknoloji destekli, eğlence ve dinlenme olanakları sunan zengin bir mekanlar bütünü olarak şekillenecektir.

Çizelge 4-1 21.yy Konutu ile 1950–60 Şenesenevler karşılaştırması

21.yy Konut Mimarlığı		Tasarımda belirleyici olan ilkeler		1950-60 Dönemi İstanbul Konut Mimarlığı Şenesenevler Yapı Kooperatifi
İmaj	Açıklama		Açıklama	İmaj
	Yerleşimler, güneş enerjisinden maksimum oranda yararlanabilmek biçimde yönlendirilir.	Yönlenme güneş	Ortak mekanlar çevresinde homojen bir dağılım hakimdir. Yaşama mekânları güneşe servis mekânları kuzeye yerleştirilmiştir.	
	Yeşilin devamlılığına destek olacak biçimde tasarlanırlar.	Yeşil	Yerleşimin genelinde yeşilin sürekliliğine ve konut birimleri sarıp-sarmalamasına imkan veren bütüncül bir anlayış hakimdir.	
	21.yy konut mimarlığı, doğal ve geri dönüşebilir malzemelerin binada maksimum oranda kullanılması ilkesi ile yola çıkar.	Malzeme	Doğal taş ve ahşap malzeme konutların temel yapı malzemelerini oluşturur.	
	Yerleşimler kendi içlerine kapalı değildir. Çevreleri ile duyarlı bir ilişki kurarlar. Yalnızca burada yaşayanlar değil, ziyaretçiler de aktif bir şekilde yaşama katılırlar.	Kentle ilişki	Kendi içine kapalı bir biçimde ziyade kentle ilişki kuran bir tavır izlenir	
	Yerleşimlerde konut fonksiyonun yanı sıra insanların bir aradalığına imkân tanıyan, sosyalleşme ve aktivasyon sağlayan birimler yer alır.	Sosyal donatılar	Çarşı, kulüp binaları ve park, Şenesenevler yaşayanları için çeşitli buluşma mekânları sunar.	
	Yerleşimler, tamamen yeni bir mimarinin ürünü olsalar bile, kentin kültür katmanlarına ve yer'e duyarlılık gösterirler.	Aidiyet Kimlik	Şenesenevler Yapı kooperatifi tarihselci bir bakış açısıyla eskiyi kopyalayamaz ama yaşamın kimi izlerinin sürekliliğini barındırır.	
	Kentteki yeni mimari, kentlinin yoğun olarak katılımı üstüne kurulur. Tasarım aşamasından önce yapılan çeşitli analizler yol gösterici kabul edilir.	Kullanıcı katılımı	1950'lerin bu yerleşiminde 22 plan tipi kullanıcıların görüşüne sunulmuş ve bu doğrultuda 5 plan tipinin kullanılmasına karar verilmiştir.	
	Yerleşimler, birçok farklı aile yapısına ev sahipliği yapacak şekilde farklı tipolojileri yan yana getirir. Bu aynı zamanda sosyal hayattaki çeşitliliği de artırır.	Tipolojik çeşitlilik	Farklı büyüklüklerde ve mekân özelliklerine sahip konut birimleri bir arada yer alır. (2-3 yatak odalı ya da 1-2 katlı gibi)	

5. SONUÇLAR

Çalışma, mimarlığın her dönemde güncel tartışma alanında yer alan “**konut**”u 1950–60 dönemi İstanbul’u bağlamında incelemiştir. Bu inceleme yapılırken konut üretiminin diğer biçimleri de belirtilmekle beraber, toplu olarak tasarlanmış konut projeleri üzerinde durulmuş, Emlak Bankası-Koşuyolu ve Levent, Ziraat Bankası-Şenesenevler ve Arpa Emini, Selami Ali ve Okmeydanı İşçi konutları incelenmiştir.

Tez çalışmasında geçen ve 3. bölümde üzerlerinde ayrı ayrı durularak irdelenen 1950–60 dönemine ait altı yerleşim;

- Az katlı (tek ya da iki katlı),
- Birim ve yerleşim olarak “**insan**” ölçeğinde mekânlar sunan,
- Farklı büyüklüklerdeki ailelerin kullanımı düşünülerek **tipolojik çeşitliliğin** sağlandığı,
- Üstelik bu tipolojilerin bir araya gelişlerinde incelikli bir **uyum** yakalayabilen, tekdüze olmayan,
- Yaya-taşıt **ulaşım ilişkileri** doğru tariflenmiş,
- Her birime kendi bahçesini sunan, bununla beraber **yeşil alanların** yerleşimde sürekliliğine imkân tanıyan,
- **Kentsel donatılarla** (çarşı-park ...)sosyal hayatı kuvvetlendiren,
- Basit ama **rasyonel planlama** arayışında olan,
- Dönemin kimi ortak özelliklerini barındırmalarına karşın **kendilerine has özellikler** barındıran,

bireyi ve bireyin yaşam alanından beklentilerini merkeze alan modern konut yerleşimleri olarak tariflebilirler. Aslında, yukarıdaki değerlendirmelerin, ağırlıklı olarak bütünden söz etmesi, bize, yerleşimlerin İstanbul konut mimarisi açısından öneminin tek tek birimlerin planlanmasından ziyade onların bir araya gelişlerindeki incelikli uyumda saklı olduğunu göstermektedir. Peki 1950’lerde hayata geçirilen bu projeler sıralanan özellikleri ile hala “çağdaş olma niteliklerini koruyorlar” denebilir mi?

Bu sorunun cevabını verebilmek, ancak bugünün “**çağdaş**” yaşamına uygun konut-u tanımlayabilmekle mümkündür. Çalışmanın 4. bölümünde bu amaca ulaşmak için değişik mimarlık pratikleri ve örnekler üzerinden incelemeler ve değerlendirmeler yapılmıştır. Bu değerlendirmeler sonucunda, 4.bölümde de ifade edildiği gibi, 21. yy ekolojik tasarım kriterlerini merkeze alan bir anlayışla, bütünsel planlama ile çevresel duyarlılığa sahip, esnek

tasarım olanakları ile şekillenen, sürdürülebilir, ekonomik, doğal-geri dönüşebilir malzeme ile oluşturulan, ayrıca bilgisayar teknolojilerinin yaşamı ve iletişimi kolaylaştırdığı konut tasarımlarını getirmektedir denilebilir.

Bu saptamaların ışığında 21.yy konut mimarlığı açısından önemli olgular; 20.yy'ın konut üretiminin sürdürülebilirliği, karma işlevli bina-bina grupları, ekolojik tasarım yaklaşımları olarak ortaya koyulmuştur.

Kuşkusuz bugün birçok alanı olduğu gibi mimarlığı da en çok etkileyen olgulardan biri, dünya kaynaklarının tükenmesi konusunda farkındalık yaşayan bireyin her alanda bununla yüzleşmesi ve çözüm aramasıdır. Bu arayış mimarlıkta “**ekoloji**” kavramının çevresinde gelişmektedir. Proje yarışmaları, malzeme ve yapı teknolojilerine dönük araştırmalar ya da mimarlık okullarının eğitiminin bir parçası olarak değişik platformlarda sıkça rastlanılan bu kavram, her ne kadar yeni bir söylem olarak görülse de işaret ettiği mimarinin izlerini 1950’lerin bu yerleşmelerinde yakalamak olası gözükmektedir. Bu anlamda, doğal çevre verilerinin tasarımın en önemli belirleyicilerinden olması, birimlerin büyüklüklerinin optimum tutulması ve iklim koşullarının mekanların yönlendirilmesinde etkili olması sıralanabilir.

4. bölümde “mixed use” olarak geçen; birçok fonksiyonun bir arada yer aldığı, günün 24 saati canlı bir yaşam sunan kompleksler, aslında birçok özellikleri 1950–60 döneminin “**mahalle**” yaşamına oldukça yakın gözükmektedir.

Avrupa Mimarlar Konseyi “21.yy için 21 önemli mesaj*” başlığı altında mimarlık ve yaşam kalitesi ile ilgili görüşlerini sıralamıştır. Burada “...kentsel alanların farklı işlevlerin karma kullanımına ayrılması teşvik edilmeli ve bu yaklaşım vatandaşların aidiyet hissi duyduğu insani ölçekli alanlar olan “**mahalle**” kavramı ile pekiştirilmelidir.” (Anon, 2004) denmektedir.

Öte yandan “kullanıcı katılımı” ya da “kullanıcı memnuniyeti” gibi kavramlar mimarlıkta yeni gibi gözükse de Şenesenevler Yapı Kooperatifi’nde planlardan -22 tip- “**kullanıcı**”ların görüşleri doğrultusunda 5 tipin seçilmesi ilerici bir tavır olarak gözükmektedir. Bunların yanı sıra bu yerleşmelerde farklı niteliklerde aile yapılarına hitap edebilecek **tipolojik çeşitlilikte** konutlara yer verilmesindeki anlayış da öğreticidir. Üstelik daha önce de değinildiği gibi

farklı özelliklerdeki konutların çevresel özellikler dikkate alınarak akılcı bir anlayışla bir araya getirilmesi sıkıcı-tekdüze bir doku yerine hareketli-canlı bir çevre oluşturmuştur.

Bu dönem mimarlığı ile ilgili olarak sıklıkla batı kaynaklı(özellikle de yayın yolu ile) pek çok ürün barındırdığı yorumu yapılmaktadır. Çalışmada kimi örnekleri verilen bu esinlenmeler kolaycı bir yaklaşımla kullanılmamışlar, Türk konut geçmişinden gelen kimi öğelerle içselleştirilmeye çalışılmışlardır. Mimarların yorumları onları ayrıcalıklı kılmış aynı zamanda kendi **kimlik**lerinin oluşmasına katkı sağlamıştır. Yine yukarıda sözü geçen metinde Avrupa Mimarlar Konseyi, konuyla ilgili olarak “...**Aidiyet** ve **kimlik** duyguları insan toplumu ve kültürünün önemli bir özelliğidir. Mimari ifadenin çoğunlukla bu kültürel ve toplumsal ihtiyaçların taşıyıcısı olması nedeniyle, bu etkilerin tasarımda yeterince yer alması önem kazanmaktadır.” diye söz etmektedir.

Ayrıca yerleşimler (günümüz İstanbul örneklerinde olduğu gibi) kendi içine kapalı konut grupları olarak tasarlanmamış (kimileri yapıldıkları zaman kentin çeperlerinde yer alsa da) tam tersine kentle aktif ilişkiler kurabilen yaşam çevreleri olarak planlanmışlardır.

Yukarıda sıralanan 1950–60 dönemi konut yerleşmelerinin özellikleri ile 21.yy’ın çağdaş konutunun pek çok ortaklık barındırdığı görülmektedir (Çizelge 4–1). Yani 1950–60 dönemi İstanbul’unun bu ilk konut yerleşmeleri yukarıda sıralanan değerleri ile hala **güncel, doğru, sağlıklı konut çevreleri** tanımlamaktadırlar.

Konut konusunda yapılan hemen hemen tüm araştırmalar ya da konut hakkındaki yazılarla mimarlar “**ideal**” olanı aramaktadırlar. Çocuklara oyun oynayabilecekleri parklar, yaşlılara doğayla ve çevreyle iletişim halinde olabilme şansı tanıyan, güneşlenme, dinlenme gibi imkânlar sunan, bahçeli, sağlıklı ferah mekânları, basit-sade bir anlayışla, doğal malzemeler kullanarak hayata geçirilen 1950–60 dönemi ürünlerinin ideal olanı ararken yol gösterici olabileceği açıktır. Onlarda yaşamı dönüştüren, konutun kentle ilişkisi hakkında eski ezberleri bozan ama aynı zamanda bu ülkenin geçmişinden bazı izler taşıyan bir tavır vardır. Akılcı planlama, bütüncül bir çevre bilinci, zamanı için oldukça ileri bir teknolojiye sahip, gelenekseli yok saymadan kendi bütününde yorumlayan, tipolojik çeşitlilik, sosyal donatı gibi birçok açıdan öncü olan yerleşimler bu özellikleri ile incelenmeye değer görülmektedirler.

Ne var ki, 50 yıl sonra İstanbul konut mimarlığı ile ilgili olarak birçok şey farklılaşmıştır.

* Daha detaylı bilgi edinmek için “**Mimarlık & Yaşam Kalitesi Avrupa Mimarlar Konseyi Politika Kitabı 2004**”e bakınız.

Aslında “İstanbul konut mimarlığı” şeklinde yapılan tanımlama da herkesin zihninde farklı şeyler canlandırmaktadır. “Konut” artık yalnızca bir barınak değil, aynı zamanda bir yatırım aracına dönüşmüştür. “İstanbul konut sorunu” diye üniversitelerde, yerel yönetimlerde ya da medyada hemen her gün tartışılan nicelik ya da nitelik tartışmaları artık başka parametreler üzerinden konuşulur hale gelmiştir. Kent “**metropol**”e dönüşürken önlenemeyen denetimsiz büyüme sağlıklı bir çevrenin doğmasına yol açmıştır. Plansız ya da planlı alınan kararlar, arsa spekülasyonları, politikacıların sorumsuz vaatleri, göç İstanbul’un ve konut çevrelerinin karakterini belirler hale gelmiştir.

Günümüzde kullanıcı-konut arasındaki ilişkinin bir düzenleyicisi olmamakla beraber, kullanıcının da medya tarafından istenilen biçime dönüştürülen rastlantısal bir beğenisi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Yazılı ve görsel basında hemen hepsi birbirine benzer “gürültüden uzak ama aynı zamanda kent merkezine ulaşımı kolay, temiz sular ve yemyeşil bir doğa, güvenlik ve aynı zamanda çağdaş konfor” gibi vaatlerle pazarlanan çoğu kentin çeperlerinde yer alan bir dizi konut üretimi gerçekleştirilmektedir. Bir anlamda İstanbul’un eski zamanlarına ve belki de eski yaşantıya duyulan özlemi sömüren, hatta isimlerinde (konak, sardunya vb.) doğaya-eskiye göndermeler yapan yapılar bütünü gelişmektedir. Bunun da ötesinde hepsi içine kapalı olarak planlanan bu yerleşimlerin kentsel dokuyla bağları oldukça zayıftır.

Tez çalışması, Türkiye Mimarlığının önemli bir döneminin konut üretiminin fotoğraflar, şemalar ve mimari çizimler aracılığıyla belgelenmesini sağlamaktadır. Şüphesiz bu belgeleme çalışması dönem mimarlığının daha iyi anlaşılması yönünde önemli bir adımdır. Aynı zamanda, tezin bir diğer hedefi de burada geçen konut yerleşmelerinin 20.yy Türkiye mimarlık mirası ve konut deneyimi açısından önemi konusunda farkındalık yaratmak, ilgili kişi ve kurumların dikkatini çekmek ve mimarlık ortamının güncel tartışma alanına “**koruma**” başlığı altında girmelerine olanak sağlamaktır. Bu anlamda tez çalışması sırasında “Şenesenevler Yapı Kooperatifi”* ile ilgili olarak DOCOMOMO için bir poster sunumu da hazırlanmıştır.

Öte yandan, daha önce de değinildiği gibi, incelenen örneklerden biri olan Levent Mahallesi Çağdaş Levent Derneği’nin çalışmaları ve yerel yönetimin desteği ile “**kentsel sit alanı**” ilan

* Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları IV, 26-27 Aralık 2008 Bursa.

edilmiştir. Burada 1996 yılında, çevreden gelen tehditler karşısında Levent Mahallesinin bir konut bölgesi olarak korunması amacıyla Levent sakinleri tarafından bir dayanışma hareketi neticesinde kurulan Çağdaş Levent Derneği'nin kararlı tavrı da öğretici ve örnek olmalıdır. Bu gelişme çalışmada yer alan ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan diğer yerleşimler adına da olumlu bir gelişme olarak yorumlanabilir.

Madran yapıların bir “**miras**” sayılabilmesi için bazı değerleri taşımaları gerektiğini belirtmektedir (Madran, 2006). Bu değerleri çağdaş yapıtlara uyarlayarak,

- ° kentsel belleğin bir parçası olarak **kimlik değeri**,
- ° ilk tasarım ilkeleri ve uygulama tekniklerini koruması bakımından **özgünlük değeri**,
- ° yapıldığı dönemin tasarım ve mimari anlayışını yansıtması açısından **mimari değer**,
- ° toplumun gereksinmesinin halen karşılayabilmesi açısından **işlevsel ve ekonomik değer**,
- ° kendisine çağdaş toplumda bir yer bulabilmesinden kaynaklanan **süreklilik değeri**,
- ° belleğimizdeki bir olayla ilişkisi bakımından **anı değeri**, toplumun sosyal, ekonomik ve
- ° kültürel yaşamını mekâna yansıtması nedeniyle taşıdığı **belge değeri**, olarak sıralamıştır. (Madran, 2006)

Burada sıralanan değerler aracılığıyla ve bu değerleri taşımalarıyla 1950–60 dönemi İstanbul konut yerleşmelerinin korunmasının önemi bir kez daha görülmektedir.

Yerleşimlerin geçirdiği 50 yıla yakın süreç düşünüldüğünde kent açısından bir başka önemli hususa daha değinmek gerekmektedir. Le Cobusier, İstanbul ve Türk mimarisinin özelliklerini anlattığı bir seminerde, “Her Türk yaptığı evin yanına bir ağaç diker...” şeklinde bahsetmiştir. Söz konusu yerleşmelerde yılların birikimiyle oluşan **zengin flora** da mimarının yanı sıra titizlikle korunması gereken başka bir kültürel ve doğal mirastır.

Ayrıca burada geçen konut yerleşmelerine yalnızca İstanbul konut üretiminin dönemsel örnekleri olarak bakmak eksik kalacaktır. Bu yerleşimler, mimarlar, yatırımcılar ve inşaat sektörünün diğer aktörleri hatta mimarlık eğitimi açısından öncü örnekler olmuş, buradan kazanılan deneyimler sonrası için bilgi-görgü sağlamıştır denilebilir.

Günümüz Türkiye'si'nde de kimliksiz, herhangi bir ölçek ya da boyut endişesi olmaksızın gerçekleştirilen konut mimarisi sağlıksız yeni çevreler yaratmaktadır. Bu sağlıksız konut çevreleri ise sağlıksız bireylerin yetişmesine neden olmakta, çevresinden kopuk mutsuz insanlar yaratmaktadır. Aynı planı yer-yön ya da komşuluk endişesi olmaksızın serpiştiren günümüz yerleşimlerinin yanında 50–60 dönemini yerleşimlerinin tavrı öğretici olmalıdır.

Deneyimlerini sosyal-politik-ekonomik-kültürel hayatında yok sayan, öğrenmeyen, unutan

İstanbul'(lu)un konut'la ilgili olarak farklı bir davranış şekli geliştirmesini beklemek herhalde yanlış olur. Şüphesiz bu alandaki ilerleme, Türkiye konut tarih yazıcılarının ve onları okuyanların ötesinde, geniş bir toplum kesiminde, bir farkındalık yaratmakla mümkün olacaktır. Çalışmanın bu anlamda da yararlı olabileceği düşünülmektedir. Bu çalışmanın hedeflerinden biri de, yaklaşık 50 yıl öncesinin bu örneklerini **korumanın** yanı sıra -ve belki daha da önemli olarak- tasarıma yaklaşımları ile geleceğe **aktarmaktır**.

KAYNAKLAR

Akcan, E., (2001), “Küreselleşme Sürecinde Öteki Coğrafyalar”, domus m Dergisi, sayı:9, Şubat-Mart, 1 numara HEARTS Yayıncılık A.Ş., İstanbul.

Alsaç, Ü., (1993), Türk Kent Düzenlemesi ve Konut Mimarlığı, İletişim Yayınları, Cep Üniversitesi, İstanbul.

Alsaç, Ü., (1998), “Mimarlıkta 1950 Kuşağı”, Ege Mimarlık Dergisi, sayı: 3, Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayını, İzmir.

Anon., (1952a), “İstanbul’da 10 Yılda 18.957 Bina Yapıldı”, Arkitekt Dergisi, 1952, 5-8, s.159.

Anon., (1952b), “Şenesenevler Yapı Kooperatifi”, Arkitekt Dergisi, 1952, 9-10, s.167.

Anon, (1961), “Köklü Geçmiş, Güvenli Gelecek: İşte Emlak Bankası”, Çatı, Mayıs, Emlak Bankası Yayınları, Ankara.5-7

Anon, (1988), “Konut Sorunu: Toplu Konut Uygulama Sonuçları ve Son Zamanlardaki Gelişmeler”, Türkiye Ticaret Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Yayını, 95, AR-GE 36.

Anon,(2007), “Daha İyi Konutlar ve Daha İyi Mahalleler Politika Belgesi”, çev. Erim A., RIBA.

Anon, (2004), “Avrupa Mimarlar Konseyi Politika Kitabı 2004: Mimarlık & Yaşam Kalitesi”, yay. haz. T. S.Tağmat, çev. A. Erim, Eylül, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.

Anon, (2008), “Levent Evleri “kentsel sit” İlan Edildi”, Mimarlara Mektup, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Yayınları, 118, Aralık 2008, İstanbul. 13

Arıtan, Ö., (2004), Kapitalist/Sosyalist Modernleşme Modellerinin Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığının Biçimlenişine Etkileri-Sümerbank Kit Yerleşkeleri Üzerinden Yeni Bir Anlamlandırma Denemesi, Doktora Tezi Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış)

Arkitekt Dergisi Arşivi (1950–60)

Aruburun, E., (2002), “Daha Hafif Bir Dünya”, art + decor Dergisi, Aralık, Boyut Matbaa, İstanbul. s.60-65.

Asiliskender, B., (2006), “Sümerbank Kayseri Yerleşkesi Mutlaka Korunmalıdır!” haber 27.02.2006, www.yapi.com.tr.

Asiliskender, B., (2008), "DOCOMOMO_Kayseri Toplantısının Ardından: 20. Yüzyıl 'Modern' Mimari Mirası Üzerine Notlar, Mimarlık Dergisi, Ocak-Şubat, 339, Mimarlar Odası, İstanbul. 20-23

Aydın, E.,A.,(2004), Bilim Kurgu Sineması Yapım Tasarımı Sürecinde Bilgisayar Teknolojilerinin Kullanımı, Yüksek Lisans Tezi, Y.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış)

Baktır, Ö.,(2006), Bauhaus Felsefesi ve Endüstriyel Tasarımdaki İşlevsellik Boyutu, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayımlanmamış)

Balamir, A., (2003), "Mimarlık ve Kimlik Temrinleri I: Türkiye’de Modern Yapı Kültürünün Bir Profili", Mimarlık Dergisi, 313, Eylül-Ekim, Mimarlar Odası, İstanbul. 24-29.

Balamir, M., (1994), "Kira Evi’nden Kat Evleri’ne Apartmanlaşma: Bir Zihniyet Dönüşümü Tarihçesinden Kesitler", Mimarlık Dergisi, 260, Mimarlar Odası, İstanbul. 26-33

Bilgin, İ., (1990), Konut Üretiminin Karşılaştırmalı Analizi, Doktora Tezi, İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış)

Bilgin, İ., (1996), "Anadolu’da Modernleşme Sürecinde Konut ve Yerleşme", Habitat II Tarihinden Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme", Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul. 472-490

Bilgin, İ., (1999), "Bedelsiz Modernleşme", Mimarlık Dergisi, 8, Mimarlar Odası, İstanbul. 26-27.

Bilgin, İ. (2001), "Küreselleşme Sürecinde Öteki Coğrafyalar", e-forum, ed:E.Akcan, domus m, sayı:9, Şubat-Mart, 1 numara HEARTS Yayıncılık A.Ş., İstanbul, s.83.

Bilgin, İ., (2002a), Serbest Plan, Serbest Cephe, Serbest Ev... Mimarlar ve İşleri Üzerine Yazılarından Örnekler, Diyalog 2002 - II, 30 Ekim 2002

Bilgin, İ., (2002b), "Modernizmin Şehirdeki İzleri" 30 Ekim, Diyalog, arkitera.com

Bilgin, İ., (2000), "20.yy Mimarlığı Barınma Kültürünün Hassas Dengeleriyle Nasıl Yüzleşti?", XXI Dergisi, sayı 2, Mayıs-Haziran. 110-116

Bingöl, Y., (1985), "Bauhaus ve Endüstriyel Gelişmenin Sanat Eğitime Etkileri", Boyut Dergisi, Say 32, Mayıs. s.26.

Body, T., (2007), "Le Corbusier’nin Yaşayan Marsilya Başyapıtı", çev. G. Keskin, 13.Ağustos 2007, theglobeandmail.com

Boesiger, W.(ed.), (1998), Le Corbusier, Verlag, Berlin.

Boratav, K.,(1997), "İktisat Tarihi (1908-1980)", Türkiye Tarihi (1908-1980), Cilt IV, Cem

Yayınevi, İstanbul. 265-354.

Cavcav, D., (2007), Gelişmekte Olan Ülke Kentlerinde Küreselleşme Sürecinin Kent Kimliğine Etkisi-Ankara Örneği, Doktora Tezi, T.C.Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayımlanmamış)

Ciravoğlu, A., (2006), “Sürdürülebilirlik Düşüncesi-Mimarlık Etkileşimine Alternatif Bir Bakış: “Yer”in Çevre Bilincine Etkisi”, Doktora Tezi, Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış)

Cengizkan, A., (2004), “Özgünlük ve Tekrarın Tekrarı: Türkiye’de Konutta Yeni Gelişmeler ve “Yeni Barınma”, Yeni Barınma Semineri, Kardelen Ofset, Ankara.

Çalık, T., F.Sezgin (2005), “Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim” G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi, Kastamonu Eğitim Dergisi, Mart 2005, Cilt:13, No:1, Eğitim Bilimleri Bölümü, Ankara. 55–66

Çavdar, T., (1996), “Demokrat Parti”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt VII, İletişim Yayınları, İstanbul. 2060–2075

Demiroğlu, S. (1989) , İşçi ve Memurlara Konut Edindirme Yardımı, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayımlanmamış)

Doğusan, N., (2004), İstanbul “İmar”ı: 1956-1960, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış)

Dostoğlu, N.T., (2002), “Le Corbusier’in Kentsel Ütopyalarına Genel Bir Bakış”, Modern Mimarlığın Öncüleri Le Corbusier ve Kent, Boyut Yayınları, İstanbul. 9–26

French, H., (2008), Key Urban Housing of the Twentieth Century – Plans, Sections and Elevations, Laurence King Publishing Ltd., London.

Garner, L. H. (2002), Education for the Twenty-first Century: Leadership for Globalization. Iowa: Second Korea-U.S. Forum.

Gillios, M.D., (1952), “Birleşik Amerika’da Modern Ev Mimarisi”, Arkitekt Dergisi, 3-4, s.69

Güney, Y.İ., (2006), “Batı’da ve Türkiye’de Modernizasyon ve Apartmanlaşma”, Megaron Dergisi, Çağdaş Basımevi, Ekim, 1, Balıkesir. 17–24.

Güvenç, B. (2008), “ Mimarlık: Zaman, Mekân ve Değişim”, Zaman-Mekan, yay. haz. Ayşe Şentürer ve diğerleri, Yem Yayınları, İstanbul.

Güvenç, M., Işık. O., (1999), Emlak Bankası 1926-1998, Tarih Vakfı, Numune Matbaası, İstanbul.

Hariri, G., Hariri M., (2001), “Projeler: 21.yüzyıl ailesi için”, domus m Dergisi, sayı:9, Şubat-

Mart, 1 numara HEARTS Yayıncılık A.Ş., İstanbul, s.84.

Harvey, D., (1999), Postmodernliğin Durumu, çev. Savran, S., Metis Yayınları, İstanbul.

Heyer, P., (1993) American Architecture: Ideas and Ideologies in the Late Twentieth Century, New York: Van Nostrand Reinhold.

İncedayı, D., (2009), “Archi Lab 2008 ve Bir Konut Yerleşmesi: Sociópolis, Valencia-İspanya”, Mimarlık Dergisi, Ocak-Şubat 2009, 345, Mimarlar Odası, İstanbul. s.43–45.

Jodidio, P.,(2004), “Portable House+Ecoville”, Architecture Now!, Taschen, Italy. 454–457

Kara, M., (1990), Türkiye’de Konut Sorunu Uygulanan Konut Politikalarının Değerlendirilmesi ve Konut Sorununun Çözümü İçin Model Önerisi, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayımlanmamış)

Kepenek, Y., (1996), “Türkiye’nin Sanayileşme Süreçleri”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt VII, İletişim Yayınları, İstanbul. 1760-1796

Kort, R., (2005), “Siberkurgu ve Mimarlık”, Archined, çev.Alga, R., arkitera

Kortan, E., (1992), Mimarlıkta Teori ve Form, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Basım İşliği, Ankara.

Kostof, S., (1995), A History of Architecture, Oxford University Pres.

Kuban, D., (1995), “1950’lerde İstanbul’da Menderes İmarı”, İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı.

Kumkale, E., (2009), “Toplu Konutu Sürdürmek: Bir Yönetim ve Yenileme Araştırması Olarak “Hous-es” Tematik Ağı”, Mimarlık Dergisi, Ocak-Şubat, 345, Mimarlar Odası, İstanbul. 32–38.

Küçüközdemir, G., (2003), Güneş Etkisine Bağlı Yapı Kabuğu Oluşumu ve Malzeme Seçim Kriterleri, Yüksek Lisans Tezi, M.S.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış)

Le Corbusier, (2003), Bir Mimarlığa Doğru, çev.S. Merzi, Yapı Kredi Yayınları, 3.Baskı, İstanbul.

Le Corbusier, (1987), The City of Tomorrow, t. Etchells.,F., 8th edition, The Architectural Pres, London.

Madran, E., (2006), “Modern Mimarlık Ürünlerinin Belgelenmesi ve Korunması Süreci için Bazı Notlar”, Mimarlık Dergisi, Kasım-Aralık, 332, Mimarlar Odası, İstanbul. 20-22

Mitchll, W.J., (2000), “Bit’ler Şehri: Mekan, Yer ve Bilgi Otoyolu”, domus m Dergisi, sayı:7, Ekim-Kasım, 1 numara HEARTS Yayıncılık A.Ş., İstanbul. 74-75

- Mumford, E., (2000), *The CIAM Discourse on Urbanism, 1928-1960*, MIT Pres, Cambridge.
- Muthesius, S., (1990) *Das Englische Reihenhause, Die Entwicklung Einer Modernen Ublan Form*, Königstein Im Taunus, 81-97, Berlin.
- Nieuwenhuys, C., (1974), “Göçebe Kent Yeni Babil”, çev. Soner Özdemir, *Doxa Dergisi*, sayı.6, Temmuz, Norguk Yayıncılık, İstanbul. s.97
- Oktay, D., (2002), Kuzey Kıbrıs’ta Yöresel Mimarinin Geleneklerinden Çağdaş ve Duyarlı Çevrelere-Sürdürülebilirlik Bağlamında Planlama ve Tasarım, *mimar.ist Dergisi*, 6, İstanbul. 67-71
- Öncü, A., Weyland, P.(2005), *Mekan, Kültür, İktidar Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler*, der: Ayşe Öncü, Petra Weyland, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Örer, G., (2002), *Konut-Kimlik-Ev Modeli ve Modelin Bir Örnek Olarak İstanbul Kentinde Uygulanması*”, Doktora Tezi, İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış)
- Özaslan, M., (1995), *1950’li Yıllar Sonrasında Türkiye’de Kentleşme-Kentlileşme ve Kültürel Değişim (Kentli-Köylü İkileminin Eleştirel Bir Çözümlemesi)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı. (yayımlanmamış)
- Özbek, M., (1991), *Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski*, 1, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Özkan, İ., (2006), *İstanbul Metropolitan Alanında Uygulanan Konut Politikaları ve Levent Bölgesine Etkilerinin İrdelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Y.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış)
- Özorhon, İ.F., (2008), *Mimarlıkta Özgünlük Arayışları: 1950-60 Arası Türkiye Modernliği*, Doktora Tezi, İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış)
- Roloff, J., (2002), “Does Climatically Responsive Construction Lead to a Specific Formal Languages”, *Detail Dergisi*, 6, 723-782.
- Sayar, Z., (1959), “Mesken-Politika ve Baraka-Okul”, *Arkitekt Dergisi*, 295. s.44
- Sey, Y., (1984), “Türkiye’nin Toplu Konut Yapımında Son 25 Yılı”, *Mimarinin Son 25 Yılı Semineri*, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi baskı atölyesi, İstanbul.
- Sey, Y., (1998), “Cumhuriyet Döneminde Konut”, *Bilanço’98 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, Tarih Vakfı, İstanbul 273-300
- Sey, Y., (2007), “Yeni Vatandaşların Barındırılması: Konut Politikaları ve Toplu Konut”, *Modern Türk Mimarlığı*, ed. Holod, R. Ve diğerleri, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara.159-181

Soygeniş. S., (1995), Konut Yerleşmelerinde Konut Tipoloji ve Yerleşme Örüntülerinin Değerlendirilmesine Yönelik Analitik Bir Çalışma, Doktora Tezi, İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış)

Sözen, M., (1996), Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi, Türkiye.İş Bankası Yayınları, Ankara.

Süataç, S., (2006), Yirminci Yüzyıl Toplu Konut Örneklerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Y.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış)

Şık, N., (2000), Türkiye’de Kentleşme, Mimarlık ve Sosyo Kültürel Ortam, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış)

Şener, H., Yıldız, D., (2000) “Dünden Bugüne Koşuyolu ...”, Mimarlık Dergisi, sayı 291, Mimarlar Odası, İstanbul. 26–35

Tanyeli, U., (1993), “Mies van der Rohe: Ortaçağla Modernim Arasında”, Arredamento Dekorasyon Dergisi, 1, Boyut Yayınları, İstanbul. 87-89

Tanyeli, U., (2004), İstanbul 1900-2000 Konutu ve Modernleşmeyi Metropolden Okumak, Akın Nalça Yayınları, İstanbul.

Tapan, M., (1998), “İstanbul’un Kentsel Planlamasının Tarihsel Gelişimi ve Planlama Eylemleri”, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Bilanço’98, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul. 199–207

Tarım, B., (1984), Cumhuriyet Dönemi Mimarlığına Genel Bakış ve Öneriler, Doktora Tezi, Y.T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış)

Tekeli, İ., (1996), Türkiye’de Yaşamda ve Yazında Konut Sorununun Gelişimi, Konut Araştırmaları Dizisi:2, T.C.Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, ODTÜ Basım İşliği, Ankara.

Tekeli, İ., (1998), “Türkiye’de Konut Politikaları”, Arredamento Mimarlık Dergisi, 3, Boyut Yayın Grubu, İstanbul. 70-79

Tekeli, İ., (1999), “Bir Modernleşme Projesi Olarak Türkiye’de Kent Planlaması”, Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik, eds: Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba, 2. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul. 136–152

Tepe, A.A., (1995), 1,2,3,4. Levent Toplu-konut Alanlarındaki İşlevsel ve Mekansal Değişimin Kullanıcı Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tez, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış)

Tönük, S., (2001), Bina Tasarımında Ekoloji, Y.T.Ü. Basım Yayın Merkezi, İstanbul.

Tunçay, M., (1997), “Siyasal Tarih, (1950-1960)”, Türkiye Tarihi: Çağdaş Türkiye (1908-

1980), Cilt IV, Cem Yayınevi, İstanbul. 177-187

Tuncer, S., (2009), “11.Uluslararası Venedik Mimarlık Bienali: “Orada: Binaların Ötesindeki Mimarlık”, Mimarlık Dergisi, Ocak-Şubat 2009, 345, Mimarlar Odası, İstanbul. 13-14.

Türkseven Doğrusoy, İ. (2007), “Geleceğin Mimarlığına Bir Vizyon: Karma İşlevli Çoğul Mekânlar...”, Uluslararası 19. Yapı ve Yaşam Kongresi (Mimarlığın Geleceği Gelecek İçin Mimarlık) 22-24 Mart, Bursa. 147-153

Uçkan, Ö., (2000), “Arakhne Daidolos ile Buluşuyor: Ağkent”, domus m dergisi, sayı:7, Ekim-Kasım, 1 numara HEARTS Yayıncılık A.Ş., İstanbul. 68-73

Ünsal, B., (1935), “Ar ve Memleket Mimarlığının Kronolojisi Üzerine”, Arkitekt Dergisi.

Üstün, B., (2007), “Konut Mekan Kurgularının Yeniden Sorgulanması: Gelecek İçin Konut Tasarım Yaklaşımları”, Uluslararası 19. Yapı ve Yaşam Kongresi (Mimarlığın Geleceği Gelecek İçin Mimarlık) 22-24 Mart, Bursa. 263-275

Vanlı, Ş., (1954), “Mimar Halit Femir”, Arkitekt Dergisi, 147, s.7.

Vanlı, Ş., (2006), Mimariden Konuşmak – Bilinmek İstenmeyen 20.Yüzyıl Mimarlığı – Eleştirel Bakış, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, Ankara.

Wagner, B., (1956), “Türkiye’de Mesken Meseleleri”, Arkitekt Dergisi, s.284, 77-92,94.

Yavaşoğlu, G., (2007), “Mimaride Kullanıcı-Ürün İlişkisinin Evrimi: Geleceğin Kullanıcısının Tasarım Sürecine “Katılım”ı”, Uluslararası 19. Yapı ve Yaşam Kongresi (Mimarlığın Geleceği Gelecek İçin Mimarlık) 22-24 Mart, Bursa. 235-241

Yavuz F. Ve diğerleri., (1973), Şehircilik Sorunlar-Uygulama ve Politika, Sevinç Matbaası Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları no:358, Ankara.

Yazıcıoğlu, Z. (2001), 1950-1970’lerde İstanbul’da Konut Mimarisi: Bağdat Caddesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (yayınlanmamış)

Yenen, M., (1954), “Türk Şehirleri ve Türkiye’de Şehircilik”, Arkitekt Dergisi, s.3-6, 72-75,79-80.

Yılmaz, Ç., (2007), Konut Üzerine Ütopyalar, Yüksek Lisans Tezi, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (yayınlanmamış)

Yücel, A., (1996), “İstanbul’da 19.yy Kentsel Konut Biçimleri”, Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme, Habitat II-İstanbul, Tarih Vakfı Yayınlar, İstanbul.

Zander, F.Y., (2007), A comparative Study on the Works of German Expatriate Architects in Their Home-land and in Turkey During the Period of 1927-1950, Doktora Tezi, İzmir İleri teknoloji Enstitüsü (yayınlanmamış)

İNTERNET KAYNAKLARI

- [1] <http://www.archinform.net/>, 2009
- [2] <http://www.arkitera.com>, 2009
- [3] <http://www.baufachinformation.de>
- [4] <http://www.behnisch.com>, 2009
- [5] <http://www.bmcea.com>, 2009
- [6] <http://www.cambridge2000.com/gallery>
- [7] <http://www.courtyardhousing.org/>
- [8] <http://www.fosterandpartners.com>, 2009
- [9] <http://www.haririandhariri.com/>, 2009
- [10] <http://www.inhabitat.com>, 2009
- [11] <http://www.mimarlikmuzesi.org.tr>
- [12] http://urbact.eu/fileadmin/subsites/hous-es/Documents/Final_product/Binder2.3.pdf
- [13] <http://www.stevenholl.com>, 2009
- [14] <http://www.yapi.com.tr>, 2009
- [15] <http://www.zeytinburnu.bel.tr>
- [16] <http://www.kochenhof.com>
- [17] <http://www.ibb.gov.tr>
- [18] [http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3d/Mies_van_der_Rohe_photo_Far
nsworth_House_Plano_USA_9.jpg](http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3d/Mies_van_der_Rohe_photo_Far_nsworth_House_Plano_USA_9.jpg)
- [19] [http://lh4.ggpht.com/_kipitITQdjE/RfHXJGSqANI/AAAAAAAAA3s/dRSGLb40tNY
/dsc00024.jpg](http://lh4.ggpht.com/_kipitITQdjE/RfHXJGSqANI/AAAAAAAAA3s/dRSGLb40tNY/dsc00024.jpg)

EKLER

Ek 1 1950–2000 İstanbul Konut İzlenesi

Ek 2 1950–60 Konuta İlişkin Yasal Düzenlemeler

Ek 3 Yabancı Uzmanların Raporları

Ek 4 1950–60 Dönemi Konut Yerleşmelerinin 1966, 1982, 2005 Uydu Haritaları Aracılığı ile izlenmesi

Ek 1 1950–2000 İstanbul konut izlencesi

1950-2000 DÖNEMİ İSTANBUL –KONUT- İZLENCESİ						
	yasalar		i s t a n b u l	gelişmeler-olaylar		
			N	Konut Yerleşimleri ile ilgili,	türkiye-istanbul	dünya
1950	1951 5656 sayılı kanunla belediyelere kendi arsalarında konut yapma ve devretme hakkı verilmesi	gecekondu ve yap-satıcılığın iki yeni konut sunum biçimi olarak ortaya çıkması	1.533.000	1951 K o ş u y o l u	çok partili dönem liberal ekonomi dünyaya açılış	
				1952 Şenesenevler		
					1954 Mimarlar Odasının Kuruluşu	
	1956 6830 sayılı istimlak yasası nüfusu 5000 den fazla olan belediyelere imar planı yapma yetkisi verilmesi					
				1957 12000 konutluk A t a k ö y yerleşimi 1. mahallesi		
				1957 L e v e n t		
1960	1961 Anayasası ile dar gelirlilerin barındırılmaları bir devlet sorumluluğu olarak kabul edilmiştir.	Konut sorunu çözüm olarak t o p l u k o n u t	1.533.000		1960 askeri darbe	
	1965 kat kanunu			1963-68 1. beşyıllık kalkınma planı kapsamında 20 adet gecekond u ö n l e m e b ö l g e s i		
	1966 gecekond u kanunu -ilyileştirme -ortadan kaldırma -önleme					
	1969 1163 sayılı Kooperatifler kanunu					
1970				TEY (tasarruflu ev yap) ile 200 den fazla konut. (ist-Ank-İm-Bur)		
					1973 Boğaz Köprüsü'nün hizmete açılması	
					1975 Konut Kurultayı	1976 Vancovver Konut Konferansı
1980	1981 2487 sayılı toplukonut kanunu	toplukonutun kurumsallaşması ve payının büyümesi	1.533.000			
	1982 Anayasa değişikliği ile devlet, konutsuzları barındırma yükümlülüğünü kaldırmış, konut üretimini toplukonut kuruluşlarının inisiyatifine bırakmıştır.					
	1984 2487 sayılı toplukonut kanunu askeri hükümet tarafından tek konut yapılmadan yürürlükten kaldırılmıştır.					
					1988 F.S.M. Köprüsü hizmete açılması	
1990 2000			2000 ~10.000.000			KÜRESELLEŞME
					1996 İstanbul-Habitat Konferansı	

Ek 2 1950–60 Konuta ilişkin yasal düzenlemeler

1950-60 Dönemi: Yasal Düzenlemeler	
1944	Memur Konutları Yasası
1946	Emlak Kredi Bankası Kuruluş Kanunu
1948	Bina Yapımı Teşvik Kanunu (5228)
6 Ocak 1954	6217
1956	İmar Yasası (6785)
8 Eylül 1956	İstimlak (Kamulaştırma) Yasası (6830)
9 Mayıs 1958	İmar ve İskan Vekaleti Kuruluş ve Vaifesi hakkında kanun (7116)
21 Temmuz 1959	Gecekondulari önlemek için hazine arsalarının belediyelere devri hk. (7367)
22 Aralık 1960	Emekli Subaylara Mesken Yapılması Hk. (180)

Ek 3 Yabancı uzmanların raporları

Şehircilik içinde konuta da yer veren raporlar		
Skidmore, Owings ve Merrill	21.12.1951	Türkiye’de Yapı, İmar ve
Charles Abrams (Birleşmiş Milletler)	1955	İşçi Konutları hk.
Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı Prodüktivite	1956	
İşçi konutları hakkında		
Donald Manson	22.05.1953	
Bernard Wagner	Ekim,1955	
Yalnız Konutu bütün yönleri ile ele alan raporlar		
Avrupa ekonomik komisyonu mesken komitesinin görevlendirdiği misyonun raporu		
Frederick Bath	Mart,1960	
M. Chailloux-Dantel	1961	
Richard Metcalf	1963	
E.H.B. Wedler	1960	
Türkiye Emlak Kredi Bankası Hakkında Verilen Raporlar		
A.Johansson, B.Johansson ve L.Lundwall	1960	
Werner Lehman	1962	

Ek 4 1950–60 Dönemi konut yerleşmelerinin 1966, 1982, 2005 uydu haritaları aracılığı ile izlenmesi*

1966	1982	2005	
			LEVENT
			KOŞUYOLU
			OKMEYDANI
			ARPA EMİNİ
			SELAMİ ALİ
			ŞENESENEVLER

* Tablo www.ibb.gov.tr'den alınan verilerle hazırlanmıştır

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi 09.04.1979

Doğum yeri Kayseri

Lise 1989–1995 Bursa-Cumhuriyet Lisesi

Lisans 1996–2000 Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fak.
Mimarlık Bölümü

Yüksek Lisans 2001–2003 Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı, Yapı Fiziği ve Malzemesi
Programı

Doktora 2003–2009 Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı

Çalıştığı kurumlar

2000-Devam ediyor T.C.Maltepe Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık
Bölümü, Araştırma Görevlisi